

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinin İnşaat
Sektörünün Rekabet Gücüne Etkileri ve İnşaat
Firmalarında Rekabet Gücüne İlişkin Bir Örnek
Olay**

Serkan Geler
2501040136

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hayri Ülgen

İstanbul, 2007

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinin İnşaat
Sektörünün Rekabet Gücüne Etkileri ve İnşaat
Firmalarında Rekabet Gücüne İlişkin Bir Örnek
Olay**

Serkan Geler
2501040136

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hayri Ülgen

İstanbul, 2007

ÖZ

Günümüzde Globalleşme süreci ile birlikte tüm ekonomiler bir entegrasyon sürecine girdiler. Bu süreçte devletler artan rekabet ortamında hem siyasi hem de ekonomik nedenlerle yalnız hareket etmek yerine birlikteliği seçmeye başladılar. Bilgi daha büyük önem kazanmaya ve değeri artmaya başladı. Bu amaçla oluşturulan birliklerin en büyüklerinden biri ise Türkiye'nin de içinde yer almak istediği Avrupa Birliği'dir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinin Türk ekonomisine, Türk halkına ve iş çevrelerine çeşitli şekillerde yansımaları kaçınılmazdır. İnşaat sektörü de bünyesinde insan, hizmet, ürün ve teknolojiyi barındırdığı için bu süreçten oldukça etkilenecek sektörlerden biridir. Bu çalışmanın temel konusunu, bu uyum sürecinin inşaat sektörünün rekabet gücüne olan etkileri oluşturmaktadır. Ayrıca inşaat firmalarımızın yurt dışındaki rekabet güçlerini anlayabilmemiz içinde Doğu İnşaat'ın bugün Avrupa Birliği'ne tam üye olmuş olan Bulgaristan'da gerçekleştirdiği Burgaz-Karnobat Otoyolu yapım süreci incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde tezin amacı, önemi, kapsamı ve hazırlanmasında yaşananlar açıklanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Dünya ve Türkiye ekonomilerinin mevcut durumları, Türk İnşaat Sektörü'nün mevcut durumu ve İnşaat sektörü için yapılan GZFT analizi yer almaktadır.

Tezin ikinci bölümünde Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin Türk İnşaat Sektörünün rekabet gücüne olan etkileri, Avrupa Birliği'nin inşaat sektörü için yayınlamış olduğu düzenleyici direktifler açıklanarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, ikinci bölümde incelenen direktifler, konu ile ilgili yapılan çalışmalar ve sektör temsilcilerinin görüşleri doğrultusunda uyum sürecinde, sektörün rekabet gücünü korumak ve arttırmak için yapılması gerekenler tartışılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde ise öncelikle Engineering News Record Dergisinin 2006 yılı için yayınladığı Dünya'nın en büyük ilk 225 inşaat firması sıralamasına Türkiye'den giren ilk on firma ile yapılan görüşmelerle onların hem uyum süreci hem de inşaat sektörünün rekabet gücüne yönelik görüşleri aktarılmıştır. Burada amaçlanan, bu görüşmeler neticesinde elde edilecek bulguların örnek olay çalışmasına katkı sağlaması ve sektörün beklenti ve görüşlerinin alınmasıdır. Ardından örnek olay kapsamında Doğu İnşaat'ın Bulgaristan'da gerçekleştirdiği Burgaz-Karnobat Otoyolu inşaatı, ihale süreci ve yapım aşaması ele alınmıştır. Bu bölümde örnek olay araştırmasının amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları, araştırmada kullanılan yöntemler ve son olarak da araştırmanın bulguları aktarılmıştır.

Tezin sonuç kısmında ise örnek olaydan hareket ederek elde edilen bilgiler daha önceki araştırmalar kapsamında yorumlanmış sektöre yönelik görüşler aktarılmıştır.

ABSTRACT

All economies have been in a integration process due to the Globalization. In this process, countries have started to choose acting together incase of acting alone because of the increasing competetion all over the world. So, the most biggest group that Turkey want to take place within is Europa Union.

The process of membership of Turkey has affected the economy, people and business world of Turkey and sure construction sector. Because, construction sector includes employees, produce, service and technology so it is going to be affected. The main subject of this dissertation is the effect of the process of Turkey's membership on construction sector. Besides this, the all process of constructing of Burgaz-Karnobat Highway that was copmleted by Doğuş Group in Bulgaria that is a member of EU was analized

In the first section of dissertation, aim, importance, content of dissertation and all hapens during the studing are explained. At first, the economical situation of the World and Turkey are explained, and then, a SWOT analyse is done to understand the situation of Turkey's building sector. In the second section, the affects of being a member of EU on the construction sector's competition power are explained. The direct directives and requirments of these directives of EU are explained in this section.

In teh third section, at first, the interviews that were acted with the first ten Turkish construcion companies that have been in the list of the biggest 225 construction companies of Engineering News Record 2006 list have taken place. Their opinions are given. Then, the all process of constructing of Burgaz-Karnobat Highway that was copmleted by Doğuş Group in Bulgaria was analized as a case. In this section, the importance, aim, contents, boundries and conclusions of the case study are explained. In the conclusion part, all informations are interpreted by considerind the case study.

ÖNSÖZ

Mevcut ekonomik gelişmeler, ticarete sınırların kalkması ve kaynakların gittikçe azalmasıyla birlikte değişen güç dengeleri tüm devletlerin stratejik planlarını yeniden gözden geçirmesine sebep olmaktadır. Oldukça zor bir coğrafyada yer alan Türkiye yeni oluşan bu durumun dezavantajlarını avantaja dönüştürmek zorundadır. Bunun için izlenmesi gereken öncelikli yol var olan kaynakları ve sektörleri stratejik bir yaklaşımla korumak ve geliştirmektir.

Türkiye bu süreçte Avrupa Birliği içerisinde yer almayı seçmiş ve bu hedef doğrultusunda müzakereleri yürütmektedir. Bu müzakerelerde yapılması gerekenler, uyumlaştırılan direktifler ve kurallar tüm sektörlerin rekabet güçlerini etkileyecektir. Bu etkiden hiç kuşkusuz ki İnşaat Sektörü de payını alacaktır.

Bu çalışma tam üyelik sürecinin inşaat sektörünün rekabet gücüne etkileri ve yurt dışında yaşanan rekabete ilişkin bir örnek olay çalışması yer almaktadır. Örnek olay çalışmasıyla tezin daha önceki kısımlarında anlatılan değişiklikler ve uygulamaların, gerçek bir rekabet sürecinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmaktayız.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN GENEL DURUMU.....	3
1.1. Dünya’daki Mevcut Ekonomik Durum.....	4
1.2. Türkiye’deki Mevcut Ekonomik Durum.....	6
1.3. Türk İnşaat Sektörünün Gelişimi ve Mevcut Durumu.....	9
1.4. Avrupa’da İnşaat Sektörünün Mevcut Durumu.....	13
1.5. Türk İnşaat Sektöründe GZFT Analizi.....	14
1.5.1. Sektörün Güçlü Yönleri.....	15
1.5.2. Sektörün Zayıf Yönleri.....	17
1.5.3. Sektöre Yönelik Fırsatlar.....	19
1.5.4. Sektöre Yönelik Tehditler	21
2. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNİN TÜRK İNŞAAT FİRMALARININ ve SEKTÖRÜNÜN REKABET GÜCÜNE OLAN ETKİLERİ.....	24
2.1. Mesleki Yeterlilikler ve Tanımların Karşılıklı Tanınması.....	25
2.2. Kamu Alımları İle ilgili Düzenlemeler.....	34
2.3. Kamu - Özel Sektör Ortaklıkları İle İlgili Düzenlemeler.....	47
2.4. Yapı Malzemeleri Direktifi.....	54
3. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜ KORUMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER.....	61
3.1. Sektörün Kalitesi ve İmajının İyileştirilmesi.....	63
3.2. Yapı Denetimi ve Uygulanması.....	69
3.3. Politik Risk Sigortasının İşler Hale Getirilmesi.....	74

3.4. İş Güvenliği.....	77
3.5. Yerel Sermayenin Güçlendirilmesi ve Ölçek Sorunu.....	80
4. TÜRK İNŞAAT FİRMALARININ REKABET GÜCÜNE İLİŞKİN BİR ÖRNEK OLAY	85
4.1. Yurt Dışında Faaliyet Gösteren Türk İnşaat Firmaları İle Gerçekleştirilen Görüşmeler Sonucu Elde Edilen Bulgular	86
4.2. Örnek Olay : Doğu İnşaat Burgaz- Karnobat Otoyolu.....	93
4.2.1. Araştırmanın Amacı.....	94
4.2.2. Araştırmanın Önemi.....	95
4.2.3. Araştırmanın Kapsamı.....	96
4.2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	97
4.2.5. Araştırmanın Yöntemi.....	97
4.2.6. Araştırmanın Bulguları.....	99
4.2.6.1. Araştırma Konusu Firma ve Araştırma Konusu Olan Yapım İş Hakkında Genel Bilgiler.....	99
4.2.6.2. İhalenin Kazanılmasında Etkili Olan Unsurlar.....	100
4.2.6.3. Rekabet Gücünü Etkileyen Dezavantajlar.....	102
4.2.6.4. İşin Yapım Süresince Karşılaşılan Sorunlar....	103
4.2.6.5. Avrupa Birliği Direktiflerinin Rekabet Gücüne ve Uygulamaya Yansımaları.....	104
4.2.6.6. Yurt Dışı Faaliyetlerde Başarıyı Sağlayan Faktörler.....	104
4.3. Örnek Olayın Değerlendirilmesi.....	105
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	114
EK 1 – ÖRNEK OLAY ARAŞTIRMASI İÇİN KULLANILAN GÖRÜŞME FORMU.....	124

GİRİŞ

Globalleşme ile birlikte artan rekabet ortamı ülkeleri, sektörleri ve işletmeleri yeni stratejiler oluşturmaya, yeni standartlar belirlemeye, ortaklıklar oluşturmaya ve oluşan bu yeni duruma uyum sağlamaya zorlamaktadır. Bu durum Avrupa Birliği'ne üye olma çabasında bulunan Türkiye için ve Türk ekonomisinin tüm sektörleri için çok daha etkileyici olmaktadır. Hazırlanan bu tez çalışmasında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin son yıllardaki en önemli stratejik projelerinden biri olan Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin, Türk İnşaat Sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin rekabet güçlerine olan etkileri ve bu bağlamda sektörün nasıl etkileneceği, sürecin ne gibi fırsatlar ve tehditler ortaya çıkarabileceği ile sektörün rekabet gücünün korunması ve artırılması için yapılması gerekenler incelenmiştir.

Bu çalışmada yapılan tespitlerin doğruluğunun sağlam zeminlere oturtulması için birinci bölümde, çalışma boyunca Dünya'daki ve Türkiye'deki mevcut ekonomik durum, inşaat sektörünün Dünyadaki ve Türkiye'deki genel durumu ve sektörle ilgili geleceğe yönelik tahminler ele alınmıştır. Ardından sektörün güçlü ve zayıf yönlerinin, sektöre yönelik fırsatların ve tehditlerin saptandığı bir analiz yapılmıştır. Bu analiz yapılırken hem işletmeler ve ülke ekonomisi için mevcut olan gerçekler, hem de bölgedeki konjonktürel gelişmeler dikkate alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Avrupa Birliği sürecinin Türk inşaat firmalarının rekabet güçlerine ve sektöre olan doğrudan etkileri incelenmiştir. Bu etkiyi ortaya çıkarabilmek için sektörün uygulamak zorunda olduğu ve Avrupa Birliği kurumları tarafından yayınlanan ve her üye ülkenin uygulama yükümlülüğü taşıdığı direktifler ve bunların sektöre etkileri araştırılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde Türk firmalarının ve dolayısıyla sektörün, hem araştırılan direktifler kapsamında hem de sektörün kendine ait olan doğal büyüme sürecinde rekabet gücünü korumak ve arttırmak için neler yapması gerektiği ele alınmıştır. Bu bölümde incelenen başlıklar yapılan çeşitli görüşmeler neticesinde

sektör temsilcileri tarafından dile getirilen konular, ikinci bölümde incelenen direktifler, konu ile ilgili akademik çalışmalar ve daha önce yayınlanmış olan araştırmalar dikkate alınarak belirlenmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde ise Doğu Holding'e bağlı Doğu İnşaat'ın Bulgaristan'da gerçekleştirdiği otoyol yapım işi ve bu süreçte yaşadıkları rekabet ortamı, karşılaştıkları zorluklar tezin daha önceki bölümlerinde açıklanan unsurlar dikkate alınarak ve bu konularla bir paralellik yaşanıp yaşanmadığı belirlenmek üzere örnek olay kapsamında incelenmiştir. Örnek olay çalışmasından önce, Engineering News Record dergisinde her yıl yayınlanan Dünya'nın en büyük 225 inşaat firması listesine 2006 yılında Türkiye'den giren ilk on inşaat firması ile görüşülmüş, Avrupa Birliği sürecinde sektör ile ilgili görüş ve beklentileri alınmış, rekabet güçleri açısından sektörel beklentileri ve uygulamaları görüşülmüş ve çalışmada yer alan konular ile ilgili görüşleri ve tecrübeleri alınmıştır. Böylece örnek olay çalışmasında incelenecek konular bu görüşmelerin de katkısıyla sağlanmıştır.

Çalışmanın bütününde, Avrupa Birliği sürecinin değişim yaratacak tüm maddelerinin tek tek ele alınması mümkün olmadığı için, sadece sürecin doğrudan sektöre ve firmalara olan etkileri ele alınmıştır. Bu çalışmadaki temel amaç, Türk İnşaat sektörüne ve firmalarına önümüzdeki oldukça rekabetçi süreçte yol gösterecek stratejik bir yol haritası hazırlamaktır. Yaşanacak değişim sürecinin rekabet ortamına ne şekilde yansıtacağı, Türk firmalarını ne şekilde etkileyeceği araştırılmış ve örnek olay ile de bu düzenlemelerin var olduğu bir rekabet ortamında Türk firmalarının rekabetçi durumları ve nelerden etkilendikleri incelenmiştir. Böylece çalışmanın önümüzdeki dönemde bu konular ile ilgili çalışma yapan kişi ve kurumlara yol gösterici bir nitelik taşıyacağı arzulanmaktadır.

BÖLÜM 1: TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNÜN GENEL DURUMU

İnşaat sektörünün Türkiye'deki ve Dünya'daki mevcut durumunu ve gelecekteki olası pozisyonunu anlamak için öncelikle mevcut ekonomik durumu anlamak gerekmektedir. Bu nedenle bu bölümde öncelikle Dünyadaki genel ekonomik yapı ve Türkiye'deki ekonomik durum incelenecektir. Ardından sektörün gelişimi incelenecek ve bunun neticesinde de mevcut durum ve geleceğe ilişkin öngörüler ışığında sektör için durum analizi yapılacaktır.

Sovyetlerin çöküşünden itibaren tüm ülke ekonomileri globalleşme süreci ile birlikte birbirleri ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde entegre olmaya başladılar. Bu süreç, özellikle uzun yıllar kapalı ekonomilere sahip olan Asya ülkelerinde ve Ortadoğu'da çok daha hızlı gelişirken, bu bölgelerin özellikle zengin petrol yataklarına sahip olmaları, sürecin hızını arttırmış ve aynı zamanda bölge ekonomilerinin yeni ortaya çıkan pazarlar olarak görülmesine sebep olmuştur.

Önümüzdeki süreçte global ekonomik düzen içerisinde büyümeyi etkileyecek en önemli etkenin petrol fiyatları ve dolayısıyla da enerji fiyatları olacağı açık bir şekilde görülmektedir. Bu durumun, bir taraftan üretim fiyatlarına yansıtacağı ve dolayısıyla ürün fiyatlarını yukarı çekip tüketimin azalması gibi bir sonuç ortaya çıkarması; diğer taraftan da petrol ve doğal gaz satışı vasıtasıyla gelir elde eden ülkelerin, oluşan bu sıcak parayı çeşitli şekillerde değerlendirme gayreti ile uluslararası piyasalarda etkili birer oyuncu olma arzuları beklenmekte ve ekonominin genel durumu üzerinde uzun vadeli fikirler verebilmektedir. Bu bölgedeki ülkelerin özellikle alt yapı yenileme faaliyetlerine ve turizm geliri elde etmek amacı ile de turistik yatırımlara yönelmeleri bölgede inşaat sektörü için oldukça büyük bir pazar yaratmaktadır. Bu bölgenin merkezinde yer alan ve inşaat sektöründe bölgedeki en tecrübeli ülke konumundaki Türkiye'nin bu ekonomik değişimi kendi lehine kullanması, geleceği ve ekonomisi için kaçınılmaz bir durumdur.

1.1. Dünya'daki Mevcut Ekonomik Durum

Enerji fiyatlarındaki düzensizlik ve özellikle 2003 yılından itibaren sürekli olarak seyreden artış eğilimi, tüm ülke ekonomilerinin düzensiz seyredişinde ki en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bunda Ortadoğu'daki petrol ihraç eden ülkelerdeki karışıklıkların etkisi oldukça yüksektir. 2005 yılında petrol fiyatlarındaki artışın devamı, ülkeler arası cari işlemler dengesizliklerinin artması, uluslar arası sermaye piyasalarında artan likidite ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerin kamu ödemeler dengesinin iyileşmesi öne çıkan ve ekonomi için belirleyici nitelikteki konular olmuştur.¹ Ödeme dengelerini yeni yeni yerine oturtmaya çalışan ülkeler ve petrol ithal eden ülkeler için bölgesel gelişmeler belirsizlik yaratırken, diğer taraftan da enerjideki fiyat artışları yatırım iklimini etkileyerek bu ülkelerin cari açıklarının sürekli olarak artmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerle gelişmekte olan ülkelerin piyasalarındaki büyüme değerlerinde 2006 sonrasında da 2005 yılı son çeyreğinde başlayan yavaşlamanın devam edeceği anlaşılmaktadır.

Dünya'daki ekonomik duruma rakamlarla baktığımızda şu sonuçlar elde edilmektedir. Dünya 'da ekonomik büyümenin, 2004 yılında bir önceki yıla göre %5.3, 2005 yılında %4.8, 2006 yılında %5.1 şeklinde gerçekleştiği ve 2007 yılı beklentisinin ise bir miktar yavaşlama sergileyerek %4.8 olacağı tahmin edilmektedir.² 2005 yılındaki keskin azalma ham petrol fiyatlarında meydana gelen ani sıçramanın etkisi ile açıklanmaktadır. Yinede bu dört yıllık süreç uzun yıllar sonra yakalanan en iyi dönem olarak değerlendirilmektedir.

Dünya ekonomisine yön veren Amerika Birleşik Devletleri ise, her ne kadar 2004 yılından beri azalan bir şekilde olsa da dünyadaki ekonomik gelişmenin öncüsü olmaya devam etmektedir. 2006 yılında %3.2 civarında büyüdüğü tahmin edilen Amerikan ekonomisinin bütün olumsuzluklara ve dış ticaret açığına rağmen 2007

¹ Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Derneği, "2005 : INTERMEZZO," **Tüsiad Konjonktür Değerlendirme Dergisi**, No:11, Ocak 2006, s. 6.

² International Monetary Fund, "Global Prospects and Policy Issues", **International Monetary Fund, Publications Reports**, Report No: 06/400, December 30, 2006, s. 6.

yılında ise %2.9 büyüyeceği tahmin edilmektedir.³ Uzun vadede Amerikan ekonomisinde nispi daralma, ülkenin yeni pazarlara yönelmesini de beraberinde getirirken; artan enerji ihtiyacı karşısında da, enerji kaynaklarını ve enerji yollarını yönetme doğrultusunda bir politikanın oluşmasına sebep olmaktadır. Bu da Amerika'nın dünya ekonomisinin yönetmek için bölgesel müdahalelerinin süreceği anlamına gelmektedir. Yani ekonomi üzerindeki konjonktürel gelişmeler etkisini önümüzdeki dönemde de sürdürmeye devam edecektir.

Dış ticaret açığı ve iç talep dengesizliği gibi çeşitli sorunlarla uğraşan Amerika ve doymuş bir pazar haline gelen Avrupa yerine, dünyadaki ekonomik gelişmenin lokomotif, doğalgaz ve enerji ihracı gelirleri ile tüm dış borçlarını kapatan Rusya, yeni canlanan Hazar Bölgesi ve karma ekonomik politika uygulayan Çin olmaya başlamıştır.

Çin 'deki ekonomik büyümenin 2006 yılında %10.4 olduğu, 2007 yılında bu değer %9.7 civarında olacağı ve bunun tüm dünya ekonomisine yüzdesel katkısının %0.5 olacağı belirtilirken⁴; dünya ekonomisindeki gelişmenin %4.5 dolaylarında olduğu ifade edilmektedir. Çin'in nüfus büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda bu büyümenin ne kadar önemli olduğu görülecektir. Bu büyümede Çin'deki ucuz iş gücünün, yarı liberal uygulamaların yani karma ekonomik politikaların ve teşviklerin etkisi oldukça büyük olmaktadır. Nitekim uluslar arası faaliyetlerde bulunan işletmeler ucuz iş gücünden faydalanarak maliyetlerini düşürmek için Çin 'e yatırım yapmaktadır. Diğer taraftan ucuz iş gücü nedeniyle maliyetlerini oldukça aşağıya çeken Çinli işletmeler ise rekabet avantajı sağlayarak ihracatlarını oldukça yüksek rakamlara çekmişlerdir. Bu da Çin'deki ekonomik büyümenin oldukça dengeli ve sağlam bir şekilde ilerlemesini sağlamaktadır. Ancak, Çin malları ile ilgili düşük kaliteli ürün algısı halen devam etmektedir

³ European Commission, "European Economy : Economic Forecast", **Economic Forecasts**, No:2, Spring 2006, s. 18

⁴ World Bank, "Global Economic Prospects : Managing The Next Wave Of Globalization", The International Bank For Reconstruction and Development, November 22, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.worldbank.org/external/WDSContentServer.pdf> , 2 Ocak 2007.

Asya ülkelerindeki gelirlerin artması özellikle Rusya, Çin ve Hindistan'ı yeniden stratejik güç olma yolunda cesaretlendirmiştir. Özellikle petrol ve türevlerini ihraç eden ülkelerin daralan enerji kaynaklarını sürekli fiyat artışları ile lehlerinde kullanmaları, bu ürünleri ithal eden Türkiye gibi ülkelerin dış borçlarının artmasına sebep olmaktadır. Bu ülkelerin gelirlerinin bir kısmını uzun yıllardır geliştirilmemiş alt yapılarını düzenlemek için harcamak zorunda olmaları, bölgede tam bir geçiş noktası olan ve inşaat sektöründe her geçen gün tecrübe kazanan Türk işletmelerine yeni bir pazar yaratmaktadır.

Avrupa'da ekonomik büyüme %2 civarında seyrederken, enflasyon bununla paralel ama bir miktar üzerinde %2.3 dolaylarında seyretmektedir. Avrupa ekonomisini etkileyecek en önemli unsurlar arasında dışarıya bağlı olarak enerji fiyatları gösterilirken, içeride ise; üye ülkeler arasındaki dengeli makro ekonomik gelişme, verimlilik artışları, yeni üye ülkelerin getireceği mali yükler ve yapısal reformlar olarak öne çıkmaktadır.⁵ Bunlarla birlikte Avrupa'daki yaşlanan iş gücünün bir türlü istenen ölçüde gençleştirilememesi ve genişlemeden kaynaklanan sorunlar, ekonomide orta vadede dalgalanmalar ve durağanlık yaratabilir. Ayrıca tüketimde daha kaliteli ürün beklentisi maliyetleri yukarı çeken ve enflasyonist baskı yaratan diğer bir unsur olmaktadır.

1.2. Türkiye'deki Mevcut Ekonomik Durum

Türk ekonomisi 1999 ve 2001 yıllarında, Asya merkezli başlayan global kriz ve kendi finans piyasaları kaynaklı yaşadığı iki krizin ardından, Dünya'ya paralel olarak 2002 yılından itibaren toparlanmaya ve büyümeye başlamıştır. Avrupa Birliği süreci ile birlikte, ekonomideki kalıcı yapısal reformların hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve uygulanması, ayrıca uygulanan sıkı para politikası ile birlikte ekonomideki büyüme, rekorlar kırarak devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye'ye ve

⁵ European Comission, "European Economy : The Broad Economic Policy Guidelines (for the 2005-08 period)" , **The Broad Economic Policy Guidelines**, No:4, July 2006, s. 26

özellikle para piyasalarına olan yabancı yatırımcı talebi üyelik sürecinin etkisiyle birlikte oluşan iyimserlik havası ile artış göstermiştir.

Türkiye’de 2001 yılında yaklaşık olarak %9.5 oranında küçülen ekonominin 2002 yılında bir önceki yıla göre %7.9, 2003 yılında %5.9, 2004 yılında %9.9, 2005 yılında %7.6, 2006 yılında %5.9 büyüdüğü belirtilmektedir.⁶ Büyümenin yatırım ortamının iyileştirilmesi ile birlikte gelen yabancı yatırımcı, yarım kalan kamu yatırımlarının tamamlanması, aktif dış ticaret çalışmaları ve işletmelerin kullanmadıkları kapasitelerini kullanmaya başlamaları şeklinde belirtilen temellere dayandığı görülmektedir. Bu nedenlerledir ki var olan büyüme geniş toplum kitlelerine tam anlamı ile bir rahatlama getirmemiştir.

Oluşan bu ekonomik dengenin ve güven ortamının topluma ne şekilde yansıdığından en önemli göstergelerinden biri olan bireysel kredi kullanımının özel tüketime olan oransal artışı ise; 2003 yılında %5.6, 2004 yılında %9.9, 2005 yılında %14.8 ve 2006 yılında ise %19 civarında olmuştur.⁷ Düşen enflasyon değerleri ile birlikte tüketim ve dolayısıyla iç talep canlanmış, bu canlanma üretime yansarak büyümeyi desteklemiştir. Toplum yatırımlarını daha kalıcı unsurlara dönüştürmek için düşük faizlerde sunulan kredilerin hemen hemen tüm türevlerinden ama özellikle de konut kredilerinden faydalanma yoluna gitmiştir. Özellikle konut kredilerindeki artış umulandan çok daha fazla olmuştur.

Bu dönemde enflasyon ise uygulanan sıkı para politikaları sayesinde hızlı düşüş trendine girmiştir. 2006 yılı sonu itibari ile de düşüşün en zor kısmı olan %10 ve altı mertebesine ulaşılmıştır. En son tavan değer olan ve Temmuz 2003 itibariyle yaklaşık %30 olan yıllık enflasyon değeri 2006 sonu itibariyle %10.5 civarına kadar gerilemiştir.⁸ Her ne kadar 2006 sonu itibariyle %10 ‘un altı olarak belirlenen enflasyon hedefi gerçekleştirilememiş olsa da bunda yurt içi etkenlerden çok yurt dışı

⁶ Hazine Müsteşarlığı, “Gayri Safi Milli Hasıla Göstergeleri”, Hazine Müsteşarlığı, 10 Ekim, 2006, (Çevrimiçi), <http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/I-Uretim/I.1.xls> , 20 Aralık 2006.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, “Finansal İstikrar Raporu : Bölüm 1 Makro Ekonomik Gelişmeler”, Aralık 2006, (Çevrimiçi), <http://www.tcmb.org.tr>, 12 Ocak, 2007.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, “Enflasyon Raporu 2006 - 4 ”, Ekim 2006, (Çevrimiçi), <http://www.tcmb.org.tr> , 5 Aralık 2006.

etkenler rol oynamış ve 2007 yılsonu hedefi ufak bir revizyonla %4 olarak belirlenmiştir.

Faizlere baktığımız da ise, çok da parlak olmayan bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki yıllar ile karşılaştırılamayacak kadar düşük bir reel faiz olsa da Merkez Bankasının 2007 enflasyon hedefini tutturmak için faiz miktarını arttırmaya devam edeceği öngörülmektedir. Enflasyon ile faizlerin dengeli gitmemesi ekonomi adına dengesizlik oluşturmaktadır. 2006 yılı sonu itibariyle bileşik faiz oranının %20-21 noktasına geldiği görülmektedir.

Tüm bu bilgilerin ve öngörülerin yanında, bir ülkenin ekonomik büyümesi ve gücü için en önemli gösterge sayılabilecek ihracat rakamları artış gösterse de, ithalat rakamları ve ihracatın ithalatı karşılama oranları Türkiye için pek parlak görünmemektedir. İhracattaki büyümenin bir önceki yıla göre değerleri ise; 2002 yılında %17.2, 2003 yılında %19.1, 2004 yılında % 15, 2005 yılında %11 ve 2006 yılında ise %9.4 olduğu tahmin edilmektedir. İthalatta ise; 2002 yılında %26.1, 2003 yılında %24.6, 2004 yılında %22.2, 2005 yılında %11.6 ve 2006 yılında ise %5.1 oranında gerçekleştiği tahmin edilmektedir.⁹ İthalat değerlerinin hem sayısal hem de parasal büyüklüğünün çok daha yüksek olması dış ticaret açığının sürekli olarak artmasına neden olmaktadır. Tüm bu rakamlarda göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsur Türkiye’de üretimin ve dolayısıyla ihracatın ara mal ithalatına dayanmasıdır. Diğer bir deyişle daha fazla üretmek için daha fazla ithal etmek gerekmektedir. Çin ile maliyetler konusunda rekabet edilememesi nedeniyle Türk sanayisinin temel düzeyde ürün ve hammadde üretiminden daha kaliteli ürün ve ara mal üretimine geçmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Birliği içindeki ekonomik büyümedeki yavaşlama ve durağanlık, iç talep yetersizliği ve genişlemenin getirdiği ekonomik sorunlar, Türkiye’nin en önemli ticaret partneri durumunda olan Avrupa birliği ile gerçekleştirilen ihracat hacminin daha fazla arttırılamamasına neden olmaktadır. Tüm bunlarla birlikte bir de

⁹ International Monetary Fund, “IMF Country Report - Turkey”, **Conutry Reports**, No: 06/402, November 2006, s. 38.

Türkiye'deki bürokratik işlemlerin oldukça yavaş ve kamuoyunda tartışmalı bir şekilde yürütülmesi, Türkiye'ye doğrudan yatırım yapmak isteyen yatırımcıların vazgeçmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Avrupa Birliği içerisinde ise ekonomik durum yüksek petrol fiyatlarına rağmen dengeli fakat genişlemenin getirdiği sorunlarla yavaşlayan bir eğilim göstermektedir. Avrupa Birliği'ndeki ekonomik büyümenin 2005 ve 2006 yılında %2.5-3 olduğu tahmin edilmekle birlikte özellikle Fransa ve Almanya'daki zayıflayan ihracat değerlerine ve iç talepteki yetersizliğe atıfta bulunmaktadır.¹⁰ Diğer bir taraftan da genişlemenin iç talebi canlandıracağını ve büyümeyi destekleyeceği görüşü ekonomik analizlerde yer almaktadır. Ancak, Birliğin genişlemesinin ekonomik nedenlerle bir süreliğine durdurulması artan bir şekilde savunulan bir görüş haline gelmiştir. Bunun nedeni de Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan Almanya'nın ve İngiltere'nin gelişmemiş ekonomilere sahip olan yeni üyeleri daha fazla destekleyemeyecekleri konusundaki tutumlarıdır.

1.3.Türk İnşaat Sektörünün Gelişimi ve Mevcut Durumu

İnşaat sektörü tüm ülkelerde ekonomik kalkınmanın anahtarı durumunda olan bir sektördür. Çünkü bu sektörün nihai çıktıları olan yollar, barajlar, limanlar, havaalanları, fabrikalar ve konutlar gibi yapıların tamamı yatırım mallarıdır. Bu ürünler yalnızca kendi işlevleri için değil, temel olarak diğer mal ve hizmetlerin üretilmesinde ve dolayısıyla katma değer yaratılmasında kullanılmaktadır.¹¹ Ayrıca inşaat sektöründe ürün standardizasyonundan bahsedilmesi mümkün değildir. Yani tüm ürünler birbirinden farklı özelliklerde inşa edilirler. Ayrıca ürünlerin taşınabilmesi söz konusu olmadığı için sipariş üzerine yapılması veya önceden satılması gerekmektedir. Kısacası talep doğrultusunda çıktı artırımı söz konusu olamaz. Bu özellikleri nedeniyle inşaat sektörü talep devamlılığına bağlı, büyük yatırımlar ve sermaye isteyen bir sektör olma özelliği taşımaktadır.

¹⁰ World Bank, "Global Prospects of Growth", World Bank, December 2006, (Çevrimiçi), <http://www.worldbank.org/EXTDECPROSPECTS1> , 6 Ocak 2007.

¹¹ M. Cüneyd Düzyol, "T.C.'de Bina İnşaatı Sektörü ve 1990-2010 Dönemi Bölgesel İhtiyaç Tahmini", DPT Uzmanlık Tezi , No: DPT :2484 , Aralık 1997,s. 7.

Ülkemizin kuruluşu ile birlikte ise hızlı ve planlı kalkınma için sanayi, tarım ve ulaşım alanlarında yatırımlara verilen önem, Türk İnşaat sektörünün de temelini atmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilmeye başlanan ilk inşaat faaliyetleri, ulaşım sektöründeki yol inşaatlarında görülmektedir. Özellikle daha önceki dönemde ihmal edilmiş olan yolların yapımı, bozulan yolların ve yıkılan köprü ve bağlantıların yapımına hız verilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş döneminin başlangıcından 1950'li hatta 1960'lı yıllara kadar, sektörde en büyük ağırlık altyapı ve bayındırlık inşaatlarına verilmiştir.

Ülkemizde sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişimler, kentleşme olgusu ve kentlere göçün hızlandırılması, sektörde konut yapıcılığına önemli bir boyut kazandırmıştır. Ancak planlı bir üretime geçişe imkan bulamadan ortaya çıkan bu gereksinimin denetimsiz bir biçimde karşılanması, konu ile ilgili kamu yönetiminin ve özel teşebbüsün yeterli öngörüye sahip olmaması konut üretiminde karlılığı tek amaç haline getirmiş, kentlerde plansız ve kalitesiz konut üretimleri yaygınlaşmıştır.

1980'li yılların başından itibaren artan nüfusun ihtiyaçları, ekonomi politikalarının daha serbest bir yapıya kavuşması, kentlerin hızla büyümesi, Türk sanayisinin güçlenmesi ve artan kamu yatırımları ile birlikte sektör hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Bu dönem içerisinde Toplu Konut İdaresi daha güçlü bir şekilde yer almaya başlamış, kamu arazileri azalmaya başlayarak serbest ekonomi politikalarının etkisiyle özellikle kentlerde fiyatlar yükselmeye başlamıştır. Devlet, konut üretiminden hızlı bir şekilde uzaklaşarak konu daha ağırlıklı olarak özel sektörün uygulamalarına bırakılmış ve bu dönemle birlikte konutlar aynı zamanda gelir elde etme amacıyla satın alınmaya başlanmıştır.¹² Fakat 1990'lı yıllarla birlikte kamu borç stokunun artış göstermesi, ödeme dengelerinin bozulması ve yaşanan ekonomik dalgalanmalar nedeniyle sektör küçülme trendine girmiştir. Özellikle 1999 krizinde oldukça hızlı bir küçülme ve ardından da 2001 yılındaki kriz

¹² Yasemin Alkışer, Hülya Yürekli, "Türkiye'de Devlet Konutunun Dünyü, Bugünü, Yarını", İTÜ Dergisi/a, Cilt:3, Sayı:1, Mart 2004, s. 71.

sektörü oldukça etkilemiştir. 2002 yılından itibaren ise Türk inşaat sektörü yeniden bir yükseliş dönemine girmiştir.

Sektöre girdi sağlayan diğer sektörler de dikkate alındığı takdirde sektörün Gayri Safi Milli Hasıla'daki direkt ve en direkt payı toplamı yaklaşık %33 seviyesine ulaşmıştır. İnşaat sektörünün genel istihdama katkısı ise %15 dolaylarındadır.¹³ Sektör bu özellikleri nedeniyle, Dünya'da ekonomik duraklamanın yaşandığı dönemlerde öncelikle canlandırılan sektör olma özelliği taşımaktadır.

İnşaat sektörünün, ekonomideki 2002 yılı itibari ile başlayan düzelmeye paralel olarak hızlı bir ivme ile büyüdüğü görülmektedir. Bu büyüme iç piyasada kentsel dönüşüm, sanayi tesislerinin inşası, yarım kalan devlet ihalelerinin tamamlanması ve yurt içindeki konut talebinin artması şeklinde açıklanmaktadır. Yurt içindeki talebin artmasını sağlayan unsur, düzelen ekonomi ile birlikte kredi faiz oranlarının düşmesi ve tasarrufların yatırıma dönüştürülme isteği olarak açıklanmaktadır.

Gelinen noktada sektörün büyüklüğüne baktığımızda, bir ve daha fazla daireli konutlarda bir önceki yıla göre tüketici fiyatları itibari ile büyüme oranları 2004 yılında %54.4 büyüme ile yaklaşık 22 milyar Ytl, 2005 yılında %42.2 büyüme ile 30 milyar Ytl ve 2006 yılında ise %29 büyüme ile 40 milyar Ytl olarak tahmin edilmektedir.¹⁴ Sektör temsilcilerinin bu gelişme karşısında yaptıkları analizlerde, bu büyümenin aslında daha da büyük olduğu ve olabileceği, fakat bunun gerçekleşmemesinin sebeplerinin, kayıt dışı ekonomi ve özellikle metrekare değeri yüksek olan semtlerde arsa arzının yetersiz olması gösterilmektedir.

Sektörün üretici fiyatları ile hesaplanan büyüme miktarları ise, dış müteahhitlik hizmetleri hariç, ülke ekonomisinde meydana gelen büyümeden oldukça fazla gerçekleşmiştir. 2003 yılında 12.6 milyar Ytl ekonomik büyüklüğünde

¹³ Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenleri Sendikası, "İnşaat Sektörü Raporu", Mart 2005, (Çevrimiçi), http://www.intes.org.tr/intes_raporu_mart2005.doc, 12 Kasım 2006.

¹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, "İnşaat Sektörü Büyüme Hızları ve Konut Miktarları", (Çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr>, 6 Ocak 2007.

olan sektörün 2004 yılında 15.5 milyar Ytl'ye, 2005 yılında 21.3 milyar Ytl'ye, 2006 yılında ise 25 milyar Ytl'ye ulaştığı tahmin edilmektedir.¹⁵ Değerlerin tümünün daha yüksek çıkmamasının nedeni, Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomidir. Tüm bu büyüme değerlerine rağmen sektörün toplam büyüklüğünün hala Avrupa Birliği'nin gelişmiş ülkelerinden düşük olduğu belirtilmektedir.

Türk ekonomisinin en önemli kalemleri arasında gösterilen yurt dışı müteahhitlik hizmetlerin yakaladığı büyüklük her geçen yıl bir öncekine göre artış göstermekle birlikte, Türk işletmelerinin üstlendikleri projelerin nitelikleri değişmekte ve değerlendirilmektedir. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin ülke ekonomisine olan katkısı başta döviz girdisi, ihracata olan katkısı, istihdama olan katkısı, teknoloji transferi, dışa açılım süreci ve bölgesel-stratejik iş birlikleri şeklinde sıralanabilmektedir. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde 2006 yılında gerçekleştirilen toplam iş miktarı 12.7 milyar dolar seviyesine ulaşmış ve 2007 yılı için hedef 15 milyar dolar olarak belirlenmişken, gerçekleştirilen işlerin ülkelere göre olan dağılımında en büyük payı ise yaklaşık %16 ile Rusya almıştır.¹⁶ Ayrıca 2006 yılı itibarıyla dünyanın en büyük ilk 225 müteahhitlik firması arasına Türkiye'den 20 işletme girmeyi başarmıştır.

Özellikle son dönemde Irak ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması süreçlerinde Türk işletmeleri aktif görev almaya başlamışlardır. Bunlarla birlikte Hazar Bölgesinde 'de, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Kuzey Afrika ülkelerinde Türk işletmelerinin pazar paylarını arttırdıkları belirtilmektedir.

Bu faaliyetlerin kapsamının genişletilmesi, Türk firmalarının iş çeşitliliğinin sağlanması ve rekabet avantajı elde etmek amacıyla işletmelere teknik müşavirlik alanında devlet desteği verilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Buradaki amacın,

¹⁵ A.e.

¹⁶ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Türk Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerinde Sektörü Hakkında Genel Bilgiler", (Çevrimiçi), <http://ydmh.foreigntrade.gov.tr/>, 2 Şubat 2007.

katma değeri çok daha yüksek işleri alabilmek olduğu belirtilmektedir. Böylece Türk işletmelerinin teknik kabiliyetleri ve mali yapıları güçlendirilmiş olacaktır.

1.4.Avrupa’da İnşaat Sektörünün Mevcut Durumu

Avrupa’da da dünyada olduğu gibi yoğun iş gücünü, teknolojiyi ve bilgiyi gerektiren sektörlerin en önde gelenlerinden biri hiç kuşkusuz ki inşaat sektörüdür. Sektörün bileşikleri ile yaklaşık olarak 200 ‘e yakın alt sektörü etkilediği belirtilmektedir. Gelişen teknoloji sayesinde birkaç yıl önceye kadar yapılması düşünülemeyen projeler artık daha da ileri boyutlarda ve zor koşullarda yapılmaktadır. Bu gelişme doğal olarak bütçe büyüklüklerini etkilerken, ülkeler arası stratejik iş birliklerinin de önünü açmaktadır. Özellikle yeraltı tünelleri, doğal gaz boru hatları ve transit geçiş için denizde ve karada gerçekleştirilen köprü ve tünel projeleri çok uluslu konsorsiyumlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sektörün Avrupa’daki büyüklüğü her geçen yıl artmaktadır. 2005 yılı itibariyle sektörde Avrupa Birliğinin ulaştığı büyüklük, bütün taahhüt, müteahhitlik, bina yapım ve diğer faaliyetler ile 1.065 trilyon Euro, 26 milyon çalışan ve toplam ekonomik büyüklüğün %10.2 ‘sine tekabül eden bir konuma yükselmiştir.¹⁷ Bu değerler sektörün hem ekonomik hem de sosyal yaşantı için ne kadar büyük ve önemli olduğunun bir göstergesidir. Kaldı ki, bu değerler sanayileşmiş ve gelişmiş toplumların en önemli örnekleri olarak gösterilen Avrupalı devletlerin ulaştığı rakamlardır. Avrupa Birliği içerisinde sektörü ayakta tutan en önemli öğeler, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri, katma değeri yüksek olan gelişmiş teknoloji ve teknik müşavirlik ile gerçekleştirilen işler, kentsel dönüşüm ve sanayi için yapılan faaliyetlerdir.

Sektörün gelişmekte olan ülkelere olan yansımalarına baktığımızda, sadece temel düzeyde işgücü ile yüksek kalite ve değere sahip olmayan temel hammadde düzeyinde olduğunu görüyoruz. Diğer bir ifade ile taşeronluk faaliyetleri olduğu

¹⁷ European Construction Industry Federation – FIEC, “Annual Report 2006”, (Çevrimiçi), <http://www.fiec.org/upload> , 15 Temmuz 2006.

ifade edilmektedir. Bunun nedeninin ise Avrupa Birliği normlarına, firmaların uyum gösterme konusundaki yetersizlikleri olduğu belirtilmektedir.

1.5. Türk İnşaat Sektöründe GZFT Analizi

Türk inşaat sektörünün mevcut durumunun ve rekabet gücünün anlaşılabilmesi için öncelikle sektörün rakipleri karşısındaki güçlü ve zayıf yönlerinin, sektörün karşısındaki fırsatların ve tehditlerin ortaya konulması gerekmektedir. Bölgesel gelişmelerin, siyasi ve ekonomik konjonktürün ve uluslar arası ekonomik değişimlerin ne gibi sonuçlar ortaya koyabileceğini anlamamız gerekmektedir. Türkiye'nin 2010 yılında nüfusunun 87 milyon, konut ihtiyacının 500.000 'den fazlası yeni olmak üzere 5.5 milyon olacağı uluslar arası alanda yapılan analizlerde kabul gören rakamlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Ayrıca Türk İnşaat sektörünün geleceğine ilişkin yapılan öngörülerde, özellikle yurt dışı faaliyetleri, lüks konut talebi, kentsel dönüşüm, Avrupa Birliği fonları ve tabi ki ülkenin ekonomik durumu ön planda tutulmaktadır.

Sektörün en büyük avantajının bölgede en tecrübeli işletmelere sahip olması şeklinde sektör temsilcileri tarafından dile getirilmektedir. Özellikle Rusya, Kafkaslar ve Orta Doğu'da sektörel hakimiyetin sağlanması, enerji koridoru haline gelen Türkiye için stratejik bir öneme sahiptir. Sektörün en büyük firmalarının önümüzdeki 50 yılın en önemli ve Dünya ekonomisi için belirleyici bölgesi olacak olan Orta Doğu ve Kafkaslarda yaptıkları enerji santralleri, hava alanları, otoyollar ve barajlar Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu arttırmasında da oldukça etkilidir.

Avrupalı kökenli firmaların, gelişmekte olan oldukça geniş bu pazara girişte yaşadıkları en önemli sorunlar; mesafe ve buna bağlı olarak iş gücünün ve malzemenin taşınması ile Avrupalı firmalarla ilgili önyargılar şeklinde sıralanmaktadır. Bu nedenle bu işletmeler bölgeye ya gitmemekteler ya da Türk firmaları ile ortaklık geliştirerek bu sorunları aşmaya çalışmaktalar. Bu işletmelerin

¹⁸ The Association Of Real Estate Investment Companies, "Turkey-The Big Picture",No:11, November 2005, s. 28.

en önemli avantajlarını ise oldukça yüksek mali güçleri ve ülkelerinin bölge ekonomisi ve yönetimi üzerindeki etkisidir.

1.5.1. Sektörün Güçlü Yönleri

Sektörün güçlü yönleri sektör temsilcileri ve analizciler tarafından özellikle iş yapabilme yeteneğinde toplanmış ve şu hususlar olarak değerlendirilmektedir,

- Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde 1971 yılından itibaren edinilen yüksek deneyim, iş yapılan ülke çeşitliliği ve iş çeşitliliği
- Yüksek girişimci kabiliyeti, değişik şartlara ve piyasalara uyum becerisi, mesafe yakınlıkları nedeniyle hızlı karar alabilme ve uygulayabilme yeteneği
- Müteahhitlik firmalarının risk almaktan kaçınmamaları
- Yurt içinde gerçekleştirilen faaliyetler vasıtasıyla tüm teknik hususlarda edinilen yüksek deneyim
- Türk inşaat firmalarının bölge ülkelerindeki tarihi ve kültürel avantajları ile elde ettikleri yüksek rekabet gücü, deneyimi ve coğrafi konum avantajları
- Teknik müşavirlik hizmetlerinde ileri teknoloji ve uluslar arası standartları uygulayabilme kapasitesi, düzenleyici direktiflere uyum kabiliyeti
- Türk inşaat sektörünün başta çimento olmak üzere inşaat demiri, seramik, cam, boya ve mermer gibi girdi sağlayan sektörlerde kalite açısından Avrupa ve Dünya ile çok rahat bir şekilde rekabet edebilecek durumda olması ve yüksek üretim kapasitesi¹⁹.

Türk müteahhitlerinin 2006 yılı itibariyle yurt dışında aldıkları iş rakamı; 25 ülkede 234 proje olarak ve bunun mali büyüklüğünün ise 12.7 milyar dolar olarak gerçekleştiği açıklanmıştır.²⁰ Bunun 2007 yılında artarak devam edeceği düşünülmektedir. Ayrıca gelişen tecrübe ile sadece taahhüt işleri değil artık yatırım

¹⁹ Korhan Erol, “Türk İnşaat Sektörünün Avrupa Birliği’ne Uyum Süresince Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Nisan 2006, s. 73.

²⁰ Dış Ticaret Müsteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, “Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Açıklamaları”, 15 Ocak 2007, (Çevrimiçi), <http://ydmh.foreigntrade.gov.tr/>, 25 Ocak 2007.

işleri de yapılabilir. Özellikle baraj, petrol rafinerisi, metro ve havaalanı gibi yaklaşık büyüklükleri 1 milyar dolar civarında olan işler gerçekleştirilmektedir.

Yapı malzemeleri konusunda dünyanın en kaliteli çimento, hazır beton, cam, plastik, seramik ve diğer yapı malzemeleri Türk sanayicileri tarafından üretilmektedir. Türkiye’de sektörün, inşaat malzemesi üretim kapasitesinin ve kalitesinin yüksekliği, bu konuda uluslar arası pazarlarda rekabet edilebilir olması, Türkiye’nin coğrafi konumunun Avrupa dışında da ürün ve pazar çeşitlendirmeye uygun olması, gelişen pazarlara yakın olması oldukça önemli bir rekabet avantajı olarak görülmektedir.²¹ Ancak özellikle iç piyasada Çin kaynaklı malzeme girişindeki artış dikkat edilmesi gereken bir husus olarak kabul edilmektedir.

Teknik müşavirlik hizmetlerinin ise daha geniş ölçekte yaygınlaştırılması için iç piyasada, Yapı Denetimi Kanunu ile belirli bir ölçekte zorunluluk yaratılmaya çalışılmaktadır. Yurt dışı işlerde ise Devlet desteğinin sağlanması için Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Türk işletmeleri için en önemli avantaj olarak ise, bu coğrafyada ki iş yapma usullerini ve kültürü biliyor olmaları sayılmaktadır. Coğrafi yakınlık Avrupa Birliği’ne yeni üye olan ülkeler için de geçerlidir. Türk firmaları bu ülkelere de kolay bir şekilde iş gücü ve makine alt yapısını taşıyabilmekteler. Avrupa’da iş yapmayı zorlaştıran unsurların ise Topluluk mevzuatlarının getirmiş olduğu zorunluluklar ve Türk firmalarının mali büyüklükleri olduğu belirtilmektedir. Bu sorunlar çeşitli iş birlikleri ile giderildiğinde, coğrafi yakınlığın bölgede daha verimli bir şekilde kullanılabilir avantaj haline geleceği kabul edilmektedir.

²¹ Hurşit Güneş, Erhan Aslanoğlu, Sadullah Çelik, “İnşaat Sektörü Stratejik Planı”, **Türkiye Mütcahitler Birliğı Yayınları**, No: 12, 2004, s. 22.

1.5.2. Sektörün Zayıf Yönleri

Sektörün zayıf yönleri özellikle yetişmiş eleman azlığında ve finans piyasalarının kırılganlığı konusunda toplanmıştır. Bu hususlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Sektörün özellikle devlet ayağında bilgili, yetişmiş ve proaktif yaklaşım sergileyecek eleman azlığı
- Türk firmalarının mali açıdan ve güven açısından, yurt içi pazarda dahi yabancı işletmelere karşı rekabet zayıflığı
- Finans piyasalarının geçmiş kötü tecrübeler nedeniyle sektörü desteklememeleri
- Mesleki yeterlilik, eğitim ve teknik yeterlilik gibi sorunların çözülüp kurumsal işleyişin sağlanamaması
- Sektörde kalite anlayışının yeterince oturmaması ve bu durumun ürün kalitesine yansması.²² Özellikle Libya pazarının kaybedilmesinin en temel nedenlerinden biri olarak kalite sorunu gösterilmektedir.
- Sektörde kayıt dışı ekonominin oldukça fazla olması ve doğru istatistiki rakamlara ulaşamaması
- Yapı denetiminin tam anlamıyla gerçekleştirilememesi
- Teknik müşavirlik hizmetlerinin özellikle kamu tarafından yeterince kullanılamaması
- Sektör ile çıkarılan mevzuatların uygulamaya geçirilememesi
- Bölgesel pazarlar dışında özellikle Avrupa ülkelerinde etkin olunmaması
- Yurt dışı pazarlarda teminat mektubu temininde yaşanan sorunlar
- Hukuki risklerin yeterince analiz edilememesi, olası tüm risklerin sözleşmelere yeterince yansıtılamaması ve ulular arası tahkimde tecrübe eksikliği
- Sektörde ulusal ve uluslar arası strateji eksikliği

²² Begüm Sertyeşilışık, “İnşaat Sektöründe Stratejik Planlama”, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2003, s. 153.

- Teknik müşavirlik hizmetlerinden yeterince yararlanılamaması ve mühendislik uygulamalarına gereken önemin verilmemesi

Sektörün ekonomik yapısı incelendiğinde en önemli sorunun ölçek sorunu olduğu görülmektedir. Özellikle Avrupalı işletmeler ile kıyaslandığında mali büyüklüklerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Yurt dışı projelere devlet ya da devlet garantili özel sektör finans desteği gerekmektedir. Finans desteğini projesi ile birlikte getiremeyen müteahhit firmalar taşeron konumunda çalışmaktadırlar. Diğer taraftan yetersiz finansal kaynaklar nedeniyle teknolojik gelişmelerin yeterince takip edilememesi rekabette dezavantaj yaratırken, kalite ve verimliliği de etkilemektedir.²³ Ülke ekonomisinin geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle istenen faiz oranlarında kredi bulunamamaktadır.

Özellikle devlet ihalelerinde yapım faaliyetleri yanlış planlamalar, yetersiz ön etüt işlemleri ve proje hataları nedeniyle yarım kalmaktadır. Yurt içinde yanlış yapılmış veya atıl durumda bulunan havaalanları, sulama tesisleri ve kamu binaları sektörle ilgili olumsuz düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır.

Sektörde bir yandan çalışan maliyetleri artarken, diğer taraftan da gelişen teknolojiyi gereğince kullanabilecek ve takip edebilecek eğitilmiş yetişmiş eleman ihtiyacı artmaktadır. Bu husustaki yetersizlik eğitim faaliyetlerinin artırılması ile giderilebilecekken, işletmeler bu maliyetlerden kaçmaktalar.²⁴ Bunu neticesinde de projenin gerçekleştirilmesi sırasında daha büyük maliyetlere katlanılmaktadır.

Yapı denetimi konusunda ise devlet iradesinin eksikliği bulunmaktadır. Bir taraftan yapılarda denetimin uygulanması şart koşulurken, diğer taraftan devlet kurumu olan Toplu Konut İdaresi'nin bile yaptırdığı işleri denetletmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca hemen hemen hiçbir sektörde olmadığı gibi, inşaat sektöründe de kısa, orta ve uzun dönemli bir strateji bulunmamaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri

²³ İnşaat Mühendisleri Odası, 3. Yapı İşletmesi Kongresi Bildirisi, Maya Basın Yayın, 29/30 Eylül 2005, İzmir, s. 43.

²⁴ Güneş, Aslanoğlu, Çelik, **a.g.e.**, s 23.

de dahil olmak üzere yurt içindeki özellikle kamu projeleri ve yüksek değerli alanların değerlendirilmesi, politik yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir. Bu durum sektör itibariyle devlet otoritesine olan güvenin sarsılmasına neden olurken, yabancı yatırımcının da Türkiye'ye yatırım yapmalarını ve Türk firmaları ile ortaklıklar yapmalarını engellemektedir.

1.5.3. Sektöre Yönelik Fırsatlar

Dünya ekonomisinde meydana gelen büyümenin Türk ekonomisine de yansıtacağı açıktır. Bu büyümeden etkilenecek sektörlerin başında inşaat sektörü gelmektedir. Bölgesel ve küresel değişiklikler sektör için çeşitli fırsatlar yaratacaktır. Bu fırsatları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Ekonomik programın taviz verilmeden uygulanması ile birlikte oluşan güven ortamı, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal denge
- Yatırım ortamının cazip hale getirilmesi ve neticesinde gelecek yabancı yatırımcılar ile girişilebilecek ortaklıklar
- Avrupa Birliği fonlarının finansal destek için kullanılabilir olması
- İç talebin canlanması ve oluşan konut ihtiyacı ile birlikte ekonomik iyileşme süreci ile birlikte kamu yatırımlarına hız verilmesi
- Yapıların, yapı girdilerinin, iş süreçlerinin ve ilgili tüm uygulamaların kalitesinin artacak olması
- Sosyal Güvenlik reformları vasıtasıyla sektördeki kayıt dışının azaltılması
- Kamu kaynaklarının daha verimli ve şeffaf kullanılması ile oluşacak objektif rekabet ortamı
- Avrupa Birliği uyum süreci ile birlikte niteliksiz firmaların sektörden ayıklanması ve oluşacak boşluğun, kaliteli firmalar tarafından doldurulması
- Kentsel dönüşüm projeleri, alt yapı projeleri ve mevcut yapı ihtiyacı
- Uluslar arası pazarlarda daha ucuz iş gücü temini
- Teknik müşavirlik sektörünün oluşması, canlanması ve desteklenmesi ile birlikte sektörde yeni pazarların yaratılması e sektörün kalitesinin artırılması

- Özellikle Kafkasya, Rusya, Irak, Orta Doğu ve Bazı Balkan ülkelerinde var olan yoğun yapı ihtiyacı ve oluşan yeni pazarlar
- Türkiye'nin değişen miktarlarda petrol üreten Irak, İran ve Suriye ile sınırlara sahip olması, enerji koridoru durumunda bulunması ve batıya giden petrolün güvenliğinin sağlanabileceği en uygun ülke konumunda bulunması.²⁵ Bu durumun bölge ülkelerine başta Rusya olmak üzere başarılı bir şekilde anlatılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği uyum süreci ile birlikte doğrudan yabancı yatırımcının Türkiye'ye olan ilgisinin artması, çok uluslu firmaların pazara girmesi, bu sayede gerçekleşen fon, teknoloji ve yönetim anlayışı transferi sektörün kalitesini ve büyüklüğünü arttıracaktır.²⁶ Aynı zamanda Türkiye'ye olan güvenin artmasını sağlayacak ve böylece de finans piyasalarında meydana gelecek dalgalanmaların önüne geçecektir.

Bölgesel gelişmeler Türk inşaat sektörü için büyük bir fırsattır. Özellikle Irak 'ta oluşan oldukça büyük inşaat pazarı, devlet desteği alınarak değerlendirilmelidir. Fakat öncelikle bölgedeki güvenlik sorunları, bankacılık sisteminin olmayışı, yerleşik ve güçlü bir merkezi hükümetin olmayışı ve kaynakların kullanımının güncel politik değerlendirmeler doğrultusunda değişiminden dolayı Irak 'ta iş yapmak bir taraftan da oldukça büyük riskler taşımaktadır.

Gelişmiş ülkeler, bu tip istikrarsız ülkelerde iş yapan işletmelerini kollamak amacıyla Ticari ve Politik Risk Sigortası uygularken, işletmelerine bölgede rekabet avantajı sağlamaları için konsorsiyumlar kurmaları doğrultusunda yönlendirmelerde bulunmaktadır.²⁷ Türkiye'de ise ulusal bir stratejinin gerçekçi anlamda bulunmaması, bazı konularda hükümetin yetersiz dış politik girişimleri, Türk

²⁵ Proquest, "Turkey: Building Energy Bridges To Europe", July 20, (Çevrimiçi), 2006, <http://www.proquest.umi.com/pqdweb>, 25 Ocak 2007

²⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, "9. Kalkınma Planı (2007-2013) : İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s. 76.

²⁷ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Türk-Irak İş Konseyi, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve Türk – Irak İlişkileri", 3 Temmuz 2004, (Çevrimiçi), <http://www.ydmh.foreigntrade.gov.tr/IrakRaporu>, 15 Ağustos 2005.

firmalarının daha fazla iş almalarını engellemektedir. Bölgeyle olan hükümet bazındaki tüm ilişkiler Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir.

Bölgede yaşanan ekonomik büyümeyle birlikte ortaya çıkan diğer önemli bir pazar ise Kafkaslardır. Türkiye, özellikle tarihten ve var oluşundan gelen nedenlerden dolayı Kafkaslar ile sahip olduğu sıkı ilişkileri daha da kuvvetlendirmelidir. Hazar petrollerinin paylaşımı ve neticesinde bölge ülkelerinin zenginleşmeye başlaması ile birlikte, öncelik yıllardır ihmal edilmiş olan alt yapı, hava alanı, askeri ve diğer kamu binaları, elektrik santralleri ve baraj inşaatlarına verilecektir. Türk inşaat sektörünün bu pazarları domine etmesi kendi geleceği, ekonomisi ve stratejisi için bir zorunluluktur.

1.5.4. Sektöre Yönelik Tehditler

Sektöre yönelik tehditler daha çok ekonomi, kalite, denetim ve bölgesel gelişmeler konularında toplanmıştır.

- Ülke ekonomisindeki kırılganlık ve beraberinde işletmelerde oluşabilecek likidite riski, yeniden yatırım riski, finansal risk, enflasyon riski, kur riski, faiz oranı riski.²⁸
- Avrupa Birliği süreci ile yurt içi pazara girecek olan yabancı işletmelerin doğuracağı sert rekabet ortamı
- Özellikle iş deneyimi, finansal kabiliyet, ekonomik değer olarak gerçekleştirilmiş iş olanakları açısından, Avrupa Birliği kriterlerinin kabulü ile bu yeterliliklerin kaybedilmesi ve neticesinde Türk firmalarının ihalelere girememesi
- Kamu ihale kanununda iş deneyim belgelerine ilişkin sürenin 15 yıldan 5 yıla düşürülecek olması

²⁸ Gülen Alev Saltuk, “İşletmelerde Risk Derecelendirilmesi ve Türkiye’de Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Fakültesi, Haziran 1996, s. 42-44.

- Çalışanlar bazında mesleki standartların ve eğitim sisteminin oluşturulamamış olması
- Kredi sağlayabilecek finans kurumlarında yabancı ortaklıkların artması ve bu ortakların yerel işletmelerin desteklenmesi hususunda çıkabilecek olası sorunlar
- Yapı ürünleri yönetmeliğinin yürürlüğe girmesi ile tüm inşaat ürünlerinde CE işaretinin zorunlu olması, bunu ulusal anlamda yerine getirecek olan kurumsal faaliyet eksikliği ve getireceği mali yükler²⁹
- Bölgesel siyasi krizlerin daha da büyük boyutlara ulaşması ve bunun ülke siyasetine ve ekonomisine olası yansımaları

Ekonomik kırılganlık tüm sektörler için olduğu gibi Türk İnşaat Sektörü içinde oldukça önemli bir risktir. Bunun temelinde pek tabi ki ürün maliyetlerinin ve kredi faizlerinin yükselmesi yatmaktadır.³⁰ Fakat bununla birlikte özellikle 1999 ve 2001 yılındaki iki krizin ardından Türk Bankalarının kredibilitelerinin düşmesi ve verdikleri teminat mektuplarının kabul görmemesi sektörü yurt dışında oldukça zorlamaktadır.

Ülkede enflasyon artışının tekrar başlaması durumunda, ödenebilir konut kredileri faiz oranları ile orta ve uzun vade de kredi bulma imkanlarının zorlaşması ile birlikte iç talebin azalması ve beraberinde sektörün tekrar durağanlığa girmesi söz konusu olabilir.³¹ Bölgesel gelişmeler ise yeni iş alanları ortaya çıkmasına sebep olmakla birlikte sonuçları itibari ile ise maliyet artışları, siyasi ve ekonomik belirsizlik ortaya çıkarmaktadır.

Orta Doğu'da var olan kaotik yapının diğer bölge ülkelerine sıçraması ihtimali ise en riskli durum olarak kabul edilmektedir. Böyle bir durum kamu yatırımlarının durması, devletin dikkatini ekonomi dışındaki konulara yöneltmesi, halkın piyasalardan ve yatırımdan uzak durması anlamına gelmektedir. Birde

²⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, **a.g.e.**, s. 77

³⁰ Güneş, Aslanoğlu, Çelik, **a.g.e.**, s. 24.

³¹ Murat Gökşin Berberoğlu, "Konut Finansmanı ve Türkiye'ye Uygun Bir Model", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2005, s. 27.

bankacılık sektöründe yabancı payının hızlı bir şekilde artması da bu yabancı işletmelerin kendi ülkelerindeki inşaat işletmelerini uluslar arası piyasalarda koruma refleksi ortaya çıkarabileceği konusunda bir öngörünün oluşmasına neden olmaktadır.

Yurt dışında iş yapmanın en önemli zorluklarından biri bölge halkının güncel politik gelişmelerden etkilenmesidir. Bazı dönemlerde ülkeler arasındaki politik rekabet, ticari hayata da yansımıştır. Bunun neticesinde bazı Türk firmaları yurt dışı faaliyetleri sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu zorluklar kimi zaman yerel bürokratik kademelerin engellemesi kimi zaman da Türk iş gücünün istenmemesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Tez çalışmasının birinci bölümünde genel hatları ile Türkiye ve Dünya ekonomisinin göstergeleri ışığında, Türk İnşaat sektörünün genel durumuna bakılmış ve Türk İnşaat sektörünün güçlü ve zayıf yönleri, sektöre yönelik tehdit ve fırsatlar, hem yerel hem de dış etkiler dikkate alınarak analiz edilmiştir. Böylece sektörün durumunun net bir şekilde anlaşılması sağlanmıştır.

Tez çalışmasının bundan sonraki bölümünde ise Avrupa Birliği sürecinde ele alınacak ve sektörün rekabet gücünü doğrudan etkileyecek olan düzenleyici direktifler birinci bölümde yapılan analizler de dikkate alınarak açıklanacaktır.

BÖLÜM 2 : AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNİN TÜRK İNŞAAT FİRMALARININ ve SEKTÖRÜNÜN REKABET GÜCÜNE OLAN ETKİLERİ

Çalışmanın birinci bölümünde genel bir durum tespiti yapılmış olup, sektörün güçlü ve zayıf yönleri ile sektöre yönelik fırsat ve tehditler, mevcut ekonomik durum ve inşaat sektörünün mevcut durumu dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Avrupa Birliği'nin inşaat sektörü için tanımladığı düzenleyici direktifler, ilk bölümde yapılan analizler ve sektörde yaratacağı etkiler dikkate alınarak açıklanacaktır.

Avrupa Birliği, temelinde ticari anlamda stratejik iş birliği olan bir birliktir. Bu nedenle birlik üyelerinin hepsi belirlenen normlara ve kurallara uymak yükümlülüğünü üye olmadan önce kabul ederler. Türkiye, gerek Gümrük Birliği gerek tam üyelik sürecinde verdiği tüm taahhütler ile var olan tüm yasal düzenlemeleri tanıdığını ve uygulayacağını kabul etmiştir. Hatta bu nedenle kimi iş kolları zaman zaman bu düzenlemelerin kendi sektörlerini uluslar arası pazarlarda rekabet açısından geriye düşürecek şekilde düzenlendiğini söylemektedirler. Tam üyelik sürecinde gerçekleştirilecek bazı düzenlemeler doğal olarak inşaat sektörünü de etkileyecektir.

Sektör temsilcileri bu düzenlemelerden bazılarının Türk firmalarını yurt dışında iş alamayacak duruma getireceğini söylerken, sektörün en büyük oyuncuları ise bu düzenlemelerin, sektörde bir elek görevi görerek mali yapısı, imajı, kalitesi ve deneyimi yeterli olmayanların ayrılacağını söylemekte ve düzenlemelerin olumlu olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Bu düzenlemelerle birlikte sektörünün kalitesinin artacağı, yurt içi pazarda standardizasyonun sağlanacağı ve sisteminin işleyişinin daha kontrollü hale geleceği, fakat bu değişime ayak uyduramayan işletmelerin sektörden ya da en azından Avrupa ve buna benzer gelişmiş pazarlardan uzak kalacağı genel kabul gören görüşlerdir.

Avrupa Birliği'nin Türk inşaat sektörü ile ilgili düzenleyici tüm unsurları müktesebat içerisinde geniş bir şekilde yer almakla birlikte, spesifik olarak ise kişilerin, hizmetlerin, sermayenin ve malların serbest dolaşımına ilişkin mevzuatlar ve kamu alımlarına yönelik mevzuatlar kısımlarında yer almaktadır.

2.1.Mesleki Yeterlilikler ve Tanımların Karşılıklı Tanınması

Mesleki Yeterlilikler ve Tanımların Karşılıklı Tanınması hususundaki uyum çalışmalarının ve düzenlemelerinin temel amacı; Türkiye'de tüm sektörlerdeki çalışanların, Avrupa Birliği'ne üye olmuş tüm ülkelerde sorunsuz çalışabilme yeterliliğine sahip olmaları, Avrupa Birliği vatandaşlarının Türkiye'de sorunsuz çalışabilmeleri ve sektörde faaliyet gösteren işletmelerin yurt içinde yaptıkları aynı iş ve hizmetleri o ülkelerde de hem kendi ülkelerinin hem de iş yaptıkları ülkenin iş gücü vasıtasıyla sergileyebilme kabiliyetine sahip olmalarının sağlanmasıdır. Bunun sağlanabilmesi için mesleki yeterliliklerin tüm ülkeler arasında karşılıklı tanınması gerekmektedir.

Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Avrupa Yeterlilik Çerçevesinin bu doğrultuda ki temel hedefi ise, farklı ulusal veya sektörel yeterlilikler için ortak tanımların oluşturması ve bunun yanı sıra eğitim ve öğretimde eğitimcilerle öğrenciler arasındaki iletişimi kolaylaştırmasıdır.³² Böylece, ulusal ve sektörel düzeyde yeterlilik çerçevelerinin ve sistemlerinin birbirleriyle ilişkili olması sağlanarak vatandaşların sahip oldukları yeterliliklerin ülkeler arasında karşılıklı olarak tanınmasını kolaylaştıracaktır.

5 Eylül 2006 tarihinde kabul edilen Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'ne göre 2009 yılında bütün Avrupa Birliği ülkelerinin ulusal yeterlilik sistemleri, Avrupa Yeterlilik Çerçevesi ile bağlantılı olarak yeniden düzenlenecektir. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'nin temelinde, öğrenim çıktılarıyla tanımlanan sekiz referans seviye bulunmaktadır.

³² Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, "Sektörün İhtiyaçlarına Cevap Verebilecek Mesleki Yeterlilikler Belirlenecek", İşveren Dergisi, (Çevrimiçi), C. 30, Sayı : 10, Ekim 2006.

Her bir yeterliliğin üç çeşit öğrenme çıktısına göre açıklanması tavsiye edilmektedir. Bunlar:

- Bilgi (knowledge),
- Beceriler (skills) ve
- Kişisel ve meslekî yetkinliklerdir. (yeterlikler, competences)

Avrupa Yeterlilik çerçevesinde belirlenen ve kabul edilen 8 aşama şu şekilde sıralanmaktadır³³;

- I. (20 - 40)Okuma-yazma seviyesidir. Vasıfsız elemandır. Hayat boyu öğrenime başlangıç noktasıdır. (İlköğretim)
- II. (40 – 60) Örgün ve yaygın eğitimle okul ve eğitim merkezinde veya işyeri gibi ortamlarda kazanılır. Hayat boyu öğrenime giriş noktası olabilir.
- III. (60 – 90) Örgün ve yaygın eğitimle okul ve eğitim merkezinde özellikle ortaöğretim ikinci kısmında kazanılır. Yarı vasıflı istihdama, gelişmiş eğitime ve yükseköğretime erişim sağlar. Bu seviye, hayat boyu öğrenme yolunda anahtar aşamayı oluşturabilir.
- IV. (90 -120) Ortaöğretim ikinci devrede ve iş piyasasında zorunlu yetişkin eğitiminde örgün eğitimi yansıtır. İş yoluyla yaygın eğitim biçiminde olabilir. Ayrıca yükseköğretimdeki öğrenme fırsatlarına giriş kapısı olarak kullanılır. (Meslek Lisesi Diploması)
- V. (120) Çıraklıkla birlikte ilgili alanda program sonrası deneyim gibi ortaöğretim sonrası bir öğrenim programının tamamlanmasını takip eder. Kıdemli teknisyenler ve müdürler, genellikle ortaöğretimle yüksekokul eğitimi ve öğrenimi arasında köprü kuran bu yeterlilikleri kazanırlar. Bu seviyede yer alan yükseköğretim yeterlilikleri, Bologna süreci içinde ‘kısa devreli’ (birinci devre içinde) yeterliliklerle ilişkilidir. (Meslek Yüksek Okulu Diploması)

³³ Oğuz Borat, “Avrupa Yeterlilik Çerçevesi ve Türkiye’de Yeterliliklerin Tesbiti ve Ölçülmesi”, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, 12 Eylül 2005, (Çevrimiçi), <http://www.intes.org.tr/OguzBorat12Sep05.ppt>

- VI. (180 – 240) Yükseköğretim kurumlarında veya iş ortamları yeterli ölçüde zorlayıcı bir bağlam sağlar. İş ortamlarında da bu seviyede öğrenme kazanılabilir, sektör ve meslek kuruluşları bu yolla kazanılan öğrenmenin tanınması imkanını sunar. Bilgi temelli profesyoneller olan veya profesyonel yönetim pozisyonlarında çalışan kişiler, bu yeterlilikleri kazanırlar. Bologna sürecinde geliştirilen çerçevede yükseköğretimde birinci devre yeterliliklerle ilişkilidir. (Lisans Diploması)
- VII. 6. seviye üzerine yapılandırılan ve bunu genişleten ve/veya geliştiren seviyede bir bilgi ve kavrayış içeren uzman yükseköğretim kurumlarında gerçekleşir. Sektör veya meslek kuruluşları, iş ortamında bu seviyede kazanılan öğrenmenin tanınmasını sağlar. Bu yeterlilikleri kıdemli profesyoneller ve müdürler kazanırlar. Bologna süreci kapsamında geliştirilen çerçevede yükseköğretim yeterliliklerinin ikinci devresiyle ilişkilidir. (Yüksek Lisans Diploması)
- VIII. Öğrenme ortamları alışılmışın dışındadır. Çok belirgin olmayan, bu nedenle içeriği karmaşık hale getiren ve öngörülemeyen, birbirleriyle etkileşim halindeki pek çok faktörden oluşan problemlerin çözülmesini gerektirir. Öğrenme büyük ölçüde uzmanlık gerektiren bir alanda, uzmanlaşmış yükseköğretim kurumlarında gerçekleşir. Yeterlilik kazanan öğrenciler, belirli bir çalışma alanında sistemli kavrayış sergilerler ve bu alanla bağlantılı becerilere ve araştırma yöntemlerine hakim olduklarını kanıtlarlar. (Doktora Diploması)

Avrupa Birliği istihdamın planlanması çerçevesinde, Avrupa Birliği sınırları içerisinde kalan herkesin genel ortalamasını minimum 120 olmak üzere ve üzeri seviyede tutmak amacıyla hareket etmektedir. Ayrıca her yıl belirlenen ihtiyaç doğrultusunda sektörel ara eleman yetiştirme konusu ve yetiştirilen eleman sayısı ciddi bir şekilde takip edilmektedir.

2011 yılında ise “Europass” ile Avrupa Birliği düzeyinde tek bir yeterlilik sertifikasyonu sağlanacaktır. Bu nedenle Mesleki Yeterlilikler Kurumu’nun yapacağı

tüm çalışmaları Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'ne göre gerçekleştirmesi Avrupa Birliği normlarının uygulanabilmesi açısından önemlidir.

Europass'ın temel amacı ve görevi,

- I. Beceri ve yeterliklerin Avrupa'da açıkça ve kolayca anlaşılmasını sağlamak,
- II. Avrupa'da herhangi bir yere iş bulmak veya öğrenim görmek için sorunsuz gitmektir.

Europass beş belgeden oluşur³⁴;

- Şahısların belirli kurallar doğrultusunda kendilerinin doldurabileceği iki belge **“Europass öz geçmiş”** ve **“Europass Dil Pasaportu”**
- Yetkili kurumlar tarafından doldurulan ve verilen diğer üç belge **“Europass Sertifika Eki”**, **“Europass Diploma Eki”** ve **“Europass Hareketlilik”**

Europass bir Ulusal Europass Merkezleri ağı tarafından desteklenmektedir.

Bu konuda ki tüm çalışmalar sektör farkı olmaksızın genelleştirilmiş olup Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde, inşaat sektörü ile ilgili olanlar ise ayrıca Bayındırlık Bakanlığı desteği ile gerçekleştirilecektir. Bakanlık bu konuda yapılacak çalışmaların tamamını 2007 yılından itibaren programına tarih belirtmemek suretiyle almış ve konu ile ilgili Türkiye’de halen geçerli olan kanun ve yönetmelikleri gözden geçirme ve uyumlaştırma sürecine başlayacağını programında belirtmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve 7 Ekim 2006 tarihli ve 26312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış olan “Mesleki Yeterlilikler Kurumu Kanunu” ile amaçlananların, ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alarak, teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirlemek, denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek için gerekli ulusal yeterlilik sistemini kurmak ve işletmek üzere Mesleki

³⁴ European Commission, “Europass Sistemi”, (Çevrimiçi), <http://europass.cedefop.europa.eu/europass> , 20 Eylül 2005.

Yeterlilik Kurumunun kurulması, çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi ile ulusal yeterlilik çerçevesiyle ilgili hususların düzenlenmesini sağlamak olduğu belirtilmektedir.³⁵ Kurum bir taraftan gerekli düzenlemelerin yapılmasına başkanlık ederken diğer taraftan da sektörler arasında koordinasyonu sağlayacaktır. Böylece de Türk iş gücünün nitelikleri uluslar arası alanda belirlenecek ve herhangi bir Avrupa Birliği ülkesine taşınması sırasında karşılaşılabilecek problemler en aza indirilmiş olacaktır.

Kurumun görev yetkileri ³⁶ şu şekilde açıklanmıştır;

- Ulusal meslekî yeterlilik sistemi ile ilgili yıllık gelişme planlarını hazırlamak, geliştirmek, uygulamasını yapmak veya yaptırmak, denetlemek; bunlara ilişkin düzenlemeleri yapmak.
- Standartları belirlenecek meslekleri belirlemek ve bu standartları hazırlayacak kurum ve kuruluşları tespit etmek.
- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tâbi teknik ve meslekî eğitim veren yüksek öğretim kurumlarında ulusal meslek standartlarına uygun eğitim ve öğretimin yapılabilmesi için Yükseköğretim Kurulu ile; orta öğretim düzeyindeki meslekî ve teknik eğitim veren öğretim kurumlarında ulusal meslek standartlarına uygun eğitim ve öğretimin yapılabilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapmak.
- Ulusal meslek standartlarını temel alarak, teknik ve meslekî alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirlemek.
- Ulusal mesleki yeterlilikler alanındaki eğitim ve öğretim kurumlarını ve programlarını akredite edecek kurumları belirlemek.
- Sınav ve belgelendirme sistemi kapsamında; yeterliliği belgelendirecek yetkilendirilmiş kurumları belirlemek ve sınavlarda başarılı olanlara sertifika verilmesini sağlamak.

³⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı “Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu”, 21 Eylül 2006, (Çevrimiçi), http://www.calisma.gov.tr/mevzuat/5544_kanun.doc , 14 Kasım 2006

³⁶ A.e.

- Türkiye'de çalışmak isteyen yabancıların sahip oldukları meslekî yeterlilik sertifikalarının doğruluğunu belirlemek.
- Ulusal meslekî yeterlilik standartlarını dünyadaki ve teknolojideki gelişmelere uygun olarak geliştirmek, yeterlilik standartlarını yükseltmek ve uluslararası alanda tanınmalarını sağlamak.
- Meslekî alan ve sektörler arasındaki yatay ve dikey geçişler için gerekli yeterliliklerin belirlenmesini sağlamak.
- Diğer ülkelerdeki benzer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, hizmet satın almak, projeler geliştirmek ve uygulamak, eğitim, araştırma, konferans, seminer ve yayın faaliyetlerinde bulunmak.
- Hayat boyu öğrenmeyi desteklemek ve teşvik etmek.
- Faaliyet alanına giren sair her türlü çalışmayı yapmak.

Mesleki ve teknik eğitimde şeffaflığın, diploma ve sertifikalarda karşılıklı tanınırlığın sağlanabilmesi, ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alarak, teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarının belirlenmesi, bu yeterlilikleri kazandıracak eğitim kurumlarının ve programların akredite edilmesi, akreditasyon, denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi suretiyle teknik ve mesleki eğitim ve öğretimin seviyesinin yükseltilmesi, eğitim-işgücü-istihdam ilişkisinin daha sağlıklı yürümesini sağlayacaktır.

Yapı sektörün geneli göz önünde bulundurulduğunda bu karşılıklı tanınmanın tüm genel sistem, mühendislik -ki bu husus özellikle üniversitelerle birlikte ele alınarak-, müşavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinde sektörün karşısına çıkacağı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan yapı sektöründeki istihdamın eğitim seviyesinin yükseltilmesi, yapı sektörüyle doğrudan ilişkili bir ulusal mesleki yeterlilikler sisteminin kurulması için, Avrupa Birliği ile iş kurma hakkı ve hizmetlerin serbest dolaşımı faslında gerek mevzuat, gerek kurumsal yapılanmada atılması gereken adımlar bu alanda asgari şartların getirilmesini temin edecektir; fakat, bunun yanında geliştirilmesi gereken özel eğitim faaliyetlerinin de sektörlerle diyalog içerisinde ele

alınması gerekmektedir.³⁷ Türk işgücünün yurt dışında görev alabilmesinin önümüzdeki dönemde en önemli unsuru bu karşılıklı tanınma ve sertifikasyon sistemi olacaktır. Böylece sektör bu husus açısından Avrupa’da rekabet edebilir hale gelecektir. Zaten bugün inşaat sektöründe Türk işgücünün Avrupa Birliği içerisinde sorunsuz bir şekilde görev alabilmesinin önündeki en önemli engelin, Türk çalışanların yetkinliklerinin ve becerilerinin tanımlanmış ve kabul edilmiş bir sertifikasyona sahip olmaması olduğu belirtilmektedir. Sektörün yurt dışında güvenilirliğinin arttırılması, imajının iyileştirilmesi ve böylece Avrupa ülkelerinde de faaliyet gösterebilmeleri açısından bu husus oldukça büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca teknolojik ilerleme neticesinde ve hizmet sektöründe meydana gelen ihtiyaçlar ve değişiklikler ile birlikte, inşaat sektöründe özellikle mühendislik bazlı bazı yeni meslek tanımlamaları da ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin takibi ve ulusal düzeyde uygulanması içinde kurumun faaliyetleri oldukça önemlidir. Ayrıca Dünya’da meydana gelen değişiklikler neticesinde üniversite eğitiminin güncellenmesi ve Dünya sistemine adaptasyonu hususu da önemli bir yere sahiptir.

Uyum sürecinde gerçekleştirilecek olan bu düzenleme, aslında sektör için oldukça büyük önem taşıyan stratejik bir adım olacaktır. Zira, Avrupa Birliği ülkeleri dışında kalan ülkelerde Türk işgücünün çalıştırılması çok sıkı olmayan yerel mevzuatlara uyulması ile sorun olmaktan çıkarılabilirken; Avrupa Birliği üye ülkelerinden herhangi birinde, bir Türk işletmesinin iş görmesi ve eleman çalıştırabilmesi için bu karşılıklı tanınmanın olması öncelikli şarttır ve bu durum firmaların istihdam konusunda ki maliyetlerini değiştirerek rekabet gücünü etkilemektedir. Yani herhangi bir yapım işinde veya hizmet faaliyetinde orada bulunacak Türk işçisinin ne amaçla bulunduğu, hangi işi uzmanlık veya diğer seviyelerde yaptığı ve bunların oradaki karşılıkları önem taşımaktadır. Bu uyum ile birlikte, Türk işletmeleri tam üyelikten önce, çok az oranda pay sahibi oldukları Avrupa pazarına girebileceklerdir. Mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınması, beceri ve yetkinlikleri tanımlayan sertifikasyon programı daha çok yurt dışı müteahhitlik

³⁷ Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, “İnşaat Sektöründe Ar-Ge Faaliyetleri ve Yapı Araştırma Derneği Kurulması”,(Çevrimiçi), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/belgedocs>, 25 Ağustos 2006.

hizmetlerinde standardizasyonu sağlayacak; fakat, yurt içinde de inşaat sektörünün kayıt altına alınması konusunda etkili bir rol oynayacaktır.

Bayındırlık Bakanlığının “İş Kurma Hakkı ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı” başlığı altında gerçekleştireceği düzenlemelerde ele almayı planladığı hususlar şu başlıklar altında toplanmaktadır;

- Ulusal mesleki yeterlilik sistemi paralelinde inşaat sektörünün tüm teknik mesleki hizmetlere yönelik yeterliliklerinin belirlenmesinde, Bakanlık mevzuatının yansıtılmasında, Yapı İşleri Genel Müdürlükleri ile birlikte ilgili idari yapının oluşturulması
- Ulusal mesleki yeterlilik sistemi paralelinde sektörün iş gücünün eğitime yönelik ilgili bakanlıklarla birlikte eğitim programları ve sertifikasyon sistemlerinin oluşturulması
- Mimarlık mesleği ile ilgili tüm uyumun sağlanması ve bu kapsamda Yapı İşleri Genel Müdürlüğü İdari kapasitesinin güçlendirilmesi.

Bu konuda incelenmesi ve uyumun gerçekleştirilmesi gereken başlıca kanunlar ise; 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık hakkındaki kanun ve 3194 sayılı İmar kanunudur. Diğer taraftan serbest dolaşım hakkının tarih belirtilmeksizin kısıtlanmış olması ve hatta Türk iş adamlarının özellikle iş için yurt dışına çıktıklarında karşılaştıkları sorunlar aslında diğer ülkelerin rekabet açısından kendi ülke işletmelerinin menfaatlerini öncelikle düşündüklerinin de açık bir göstergesidir.

Bir ülkenin iş gücünün diğer bir ülkede faaliyet gösterebilmesi içinde bazı düzenleyici direktifler yayınlanmıştır. Bu nedenle tüm düzenlemeler Avrupa Birliği’nin 96/71/EC sayılı direktifinde yer alan şartları minimum ölçüde karşılamak zorundadır. Türk işgücünün Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde çalışmaları ile ilgili hususlar da tüm üye ve aday ülkelere aynı şekilde uygulanmaktadır. Kamu alımının gerçekleştirilmesi için hizmet ve ürün temin edecek işletme ve ihaleyi açan ülke ihalenin belirteceği şartları taşınmakla birlikte direktifin yükümlülüklerini de

karşılamak zorundadır.³⁸ Bu direktif işverenin isteği üzerine, işin yürütülmesi için çalışanın geçici sürelerle bir başka üye devlette çalışması durumunu içermektedir.

Bu direktifin amacı hizmetlerin ifasında, milliyet veya ikamet şartlarına dayalı kısıtlamaları geçiş süresinin sonundan itibaren üyelik Antlaşmasında yasaklamak ve sayısı giderek artan miktarda işletmelerin işçilerini, normal olarak çalıştıkları devlet dışında başka bir üye ülke topraklarında geçici olarak görevini ifa etmesini harekete geçirerek sınır-aşan hizmetlerin ifasında dinamik bir pazar imkanı sunmaktır. 96/71/EC sayılı direktifin genel bağlayıcı hükümlerinin en önemlileri³⁹ şu şekilde sıralanmaktadır;

- Bu direktif, sınır-aşan hizmetlerin ifası çerçevesinde, bir üye devlet topraklarında, geçici görevlendirilmiş işçilere, bir üye devlette kurulu olan işletmelere uygulanacaktır.
- Bu direktif, gemi personeli olarak dikkate alınan ticari gemi işletmelerine uygulanmayacaktır.
- Bu direktif, ilk maddede atıfta bulunulan işletmelere aşağıdaki sınır-aşan önlemlerden birini almasında uygulanacaktır:

Eğer görevlendirmeyi yapan işletme ile işçi arasında görevlendirme süresince bir istihdam ilişkisi varsa, bir üye devlette faaliyet gösteren hizmetlerin amaçlandığı taraf ile görevlendirmeyi yapan işletme arasında yapılan akit, kendi hesabına ve kendi yönetiminde o üye ülkede işçilerin görevlendirilmesini, veya,

Eğer görevlendirmeyi yapan işletme ile işçi arasında görevlendirme süresince bir istihdam ilişkisi varsa, bir üye ülke topraklarında bir işletme veya kuruluşta işçilerin görevlendirilmesini, veya,

³⁸ European Parliament, “Directive 2004/18/EC Of The European Parliament and Of The Council”, Official Journal of The European Union, April 30, 2004, (Çevrimiçi), <http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/pdf>, Rule Nmb.: 34, 20 Temmuz 2005

³⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “Hizmetlerin İfası Çerçevesinde İşçilerin Başka Bir Üye Ülkede Görevlendirilmesine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Direktifi”, (Çevrimiçi), <http://ab.calisma.gov.tr/direktif/1996-71tr.doc>, 12 Eylül 2005.

Görevlendirme süresince, eğer geçici bir istihdam işletmesi veya yerleştirme acentesi ile işçi arasında bir istihdam ilişkisi varsa, bir üye devlet topraklarında kurulmuş olan veya faaliyet gösteren işletmeyi.

- Bu direktifin amaçları doğrultusunda, “görevlendirilmiş işçi” , normal olarak çalıştığı devlet dışında başka bir üye devlet topraklarında kısıtlı bir süre için işini yapan işçi anlamına gelir.
- Bu direktifin amaçları doğrultusunda, bir işçinin tanımında, işçinin görevlendirildiği üye ülke topraklarının hukuku uygulanır.
- Fakat unutulmamalıdır ki tüm üye ülkeler üst hukuk olarak Avrupa Birliği üst mahkemelerini ve Avrupa Hukuku’nu kabul etmiştir.
- Üye olmayan devletlerdeki işletmelere, rekabet açısından üye olan devletlere oranla daha ılımlı yaklaşılmalıdır.

Türk işletmelerinin Avrupa Birliği içerisinde yeterince iş alamamalarının nedenlerinden biri de çalışanlarla ilgili düzenlemeleri yeterince karşılayamamalarıdır. Bu düzenlemelerin detayına bakıldığında iş güvenliği, çalışan sağlığı, barınma, sosyal güvenlik, iş kazaları, ücretlendirme ve diğer sosyal haklarla ilgili kurallar ve atıflar bulunmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği’ne yeni üye olan ülkelerde ise uygulama safhasında kendi iş güçlerinin ve iç piyasalarının kullandığı yönünde uygulamalar dile getirilmektedir.

2.2.Kamu Alımları İle İlgili Düzenlemeler

Bu konu Türkiye’de üzerinde uzun yıllardan beri tartışılan, her hükümet döneminde çeşitli değişikliklerin yapıldığı bir konu olmuş ve her nedense yapılan tüm değişikliklere rağmen istenilen sonuçlar bir türlü elde edilememiştir. Yinede 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nda yapılan düzenlemeler ve kanunun daha sıkı bir şekilde uygulanması ile birlikte eskiye oranla belirli bir ilerleme sağlanmıştır. Bu ihale kanununda daha sonra 4964 sayılı kanun ile bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler Avrupa Birliği’ne tam uyumun sağlanması amacını taşımakla birlikte

yurt içindeki işlemler ile ilgili doğan sıkıntıları gidermek ve daha rekabetçi bir ortam sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de Kamunun gerçekleştirdiği ihaleler üç şekilde⁴⁰ verilmektedir. Bunlardan birincisi **Açık İhale Usulü** ‘dür ve bütün isteklilerin teklif verebildiği usuldür. Diğer **Belirli İstekliler Arasında İhale Usulü** ile yapılacak ön yeterlik değerlendirmesi sonucunda idarece davet edilen isteklilerin teklif verebildiği usuldür. İşin özelliğinin uzmanlık ve/veya yüksek teknoloji gerektirmesi nedeniyle açık ihale usulünün uygulanamadığı mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihalesi bu usule göre yaptırılabilir. Bir diğeri olan **Pazarlık Usulü** ile açık ihale usulü veya belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılan ihale sonucunda teklif çıkmaması ve acil durumlar ile birlikte bir de işin teknik niteliğinin belirlenemediği durumlarda yapılan ihale usulüdür. Bu usul ihale sürecinin iki aşamalı olarak gerçekleştirildiği ve idarenin ihale konusu işin teknik detayları ile gerçekleştirme yöntemlerini ve belli hallerde fiyatı isteklilerle görüştüğü usuldür. Bu usullerle ilgili bazı değişiklikler ise 4964 sayılı kanun ile gerçekleştirilmiştir.

İhale Kanununda düzenleme getiren 4964 sayılı kanunla gerçekleştirilen ve uluslar arası çapta nitelik taşıyan en etkili değişiklik ortak girişim konusundaki değişikliktir. Böylece ortakların yükümlülükleri daha net bir şekilde belirtilmiştir.

Ortak girişimlerin birden fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından iş ortaklığı veya konsorsiyum olarak iki türlü oluşturulabileceği belirtilmiştir. İş ortaklığı üyeleri, hak ve sorumluluklarıyla işin tümünü birlikte yapmak üzere, konsorsiyum üyeleri ise, hak ve sorumluluklarını ayırarak işin kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili kısımlarını yapmak üzere ortaklık yaparlar. İş ortaklığı her türlü ihaleye teklif verebilir. Ancak idareler, işin farklı uzmanlıklar gerektirmesi durumunda, ihaleye konsorsiyumların teklif verip veremeyeceğini ihale dokümanında belirtirler. İş ortaklığı anlaşma ve sözleşmesinde, iş ortaklığını oluşturan gerçek veya tüzel kişilerin taahhüdün yerine getirilmesinde müştereken ve müteselsilen (zincirleme)

⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu”, (Çevrimiçi), <http://www.tmmmb.gov.tr/kanunlar/k4734.html>, Kanun No: 4734, 25 Ocak 2007.

sorumlu oldukları, konsorsiyum anlaşma ve sözleşmesinde ise, konsorsiyumu oluşturan gerçek veya tüzel kişilerin, işin hangi kısmını taahhüt ettikleri ve taahhüdün yerine getirilmesinde koordinatör ortak aracılığıyla aralarındaki koordinasyonu sağlayacakları belirtilir.⁴¹ Bu düzenleme ile özellikle düzenleme sonrasında Türkiye’de yapılan çok büyük ihalelerin verilmesinde ki eski karışıklıklar giderilmiş ve uygulama Avrupa ile uyumlu hale getirilmiştir.

Bu kanun ve içeriğinde yapılan tüm değişiklikler Türk İnşaat sektörünü iç piyasa açısından etkilemektedir. Avrupa Birliği açısından ise kanun, rekabetin daha tarafsız bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımakta ve ele alınmaktadır. Yani Türk İnşaat Piyasasına girecek Avrupalı işletmelerin aynı koşullarda rekabet edebilmeleri açısından önem taşımaktadır. Kanunda Avrupa Birliği ile ilgili olarak sadece eşik değerler kısmında kesin bir atıf yapılmış ve Türkiye’nin Avrupa Birliğine tam üyeliği halinde, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler için yapım işlerinde bu eşik değerler yerine Avrupa Birliği Müktesabatında yer alan eşik değerlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu değerlerin uygulanmasının tam üyelik şartına bağlanmasının sektör temsilcilerinden gelen talep üzerine olduğu belirtilmektedir.

Avrupa Birliği’nin konu ile ilgili bazı direktiflerinin belirli kısımlarının uygulanması da kanun kapsamı dışında tutulmuştur ve bu direktiflerin uygulanmasında eğer ihtiyaç duyuluyorsa -ki mutlak surette gerekeceği dile getirilmekte-, kanunda değişikliğe gidilmesi gerekmektedir. Fakat daha önce de bahsettiğim üzere bu değişikliklerin kısa vade de gerçekleştirilmesi sayılan nedenlerden dolayı oldukça zor görülmektedir.

Kamu alımlarında yapılacak düzenlemelerin temel amacı işlemlerin daha şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi, kalitenin yükseltilmesi, rekabetçi ortamın iyileştirilmesi ve ayrıca siyasi otoritenin etkisinin azaltılmasıdır. Bu hususta Avrupa Birliği’nin düzenleyici direktifi COM(97)359 ve alt direktifleridir. Bu düzenlemenin dışında kamu alımlarını düzenleyen sektör, ürün ve hizmet ismi vererek deklare

⁴¹ Kamu İhale Kurumu, “4964-Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması İle Hakkında Kanun”, 15 Ağustos 2003, (Çevrimiçi), <http://www.kik.gov.tr/kanun/4964.htm>, 30 Ocak 2006.

edilmiş spesifik atflarda bulunan çeşitli direktifler de mevcuttur. Bunlardan inşaat sektörünü etkileyenler daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Avrupa Birliği'nin kamu alımlarını doğrudan belirleyen ve düzenleyen direktifleri ⁴² şu şekilde sıralanmaktadır;

- 2004/18/EC sayılı kamunun yapım işleri, hizmet ve mal alım sözleşmelerinin verilmesi usullerini koordine eden direktif (klasik konsolide direktif)
- Klasik direktif kapsamındaki ihalelere ilişkin değerlendirme usullerini düzenleyen 89/665/EEC sayılı direktif
- 2004/17/EC sayılı Su, Enerji ve Ulaştırma Hizmetleri sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların ihale usullerini koordine eden direktif (utilities direktifi)
- Su, Enerji ve Ulaştırma sektörlerindeki ihalelerde değerlendirme usullerini düzenleyen 92/13/EEC sayılı direktif

Zaman içerisinde gerçekleştirilen düzenlemeler ile direktiflerin gerekleri, kanunlara yansıtılarak tam uyumun sağlanmasına çalışılmaktadır. Bazı uygulamalar tam üyelik şartına bağlanmıştır. Bu direktiflere uzunlukları nedeniyle detaylı bir şekilde değinmek mümkün değildir. Bu nedenle sadece inşaat sektöründeki rekabeti doğrudan etkileyecek durumda olanlara kısaca içerikleri itibariyle değinilecektir.

Kamu Yapım İşleri, Malım Alım ve Hizmet İhalelerinin Sonuçlandırılması Usullerinin Koordine Edilmesine İlişkin 31 Mart 2004 tarih ve 2004/18/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Direktifi'nde temel olarak, üye devletlerde, devlet, bölgesel ya da yerel yönetimler ile kamu hukukuna tabi diğer kurumlar adına sonuçlandırılan ihaleler, antlaşma ilkelerine, özellikle de malların serbest dolaşımı, yerleşme ve hizmet verme özgürlüğü ilkeleri ile bunlardan doğan diğer ilkelere, eşit muamele ilkesi, ayrımcılığın önlenmesi ilkesine, karşılıklı tanınma ilkesine, orantısallık ve şeffaflık ilkelerine tabi olacaktır

⁴² Devlet Planlama Teşkilatı, **9. Kalkınma Planı**, s. 82.

hükmü yer almaktadır. Ancak, belirli bir bedelin üzerindeki kamu ihalelerinde, bu ilkelerin uygulanabilirliğini sağlamak ve kamu alımlarının rekabete açılmasını garanti etmek için ulusal usullerin Topluluk hükümleriyle koordine edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu nedenle, koordine edici bu hükümler hem yukarıda belirtilen kural ve ilkeler, hem de antlaşmanın diğer kuralları uyarınca yorumlanacaktır.⁴³ Bu direktif gereğince Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olduktan sonra direktifin diğer tüm ürün ve hizmet alımları ile ilgili hükümlerini uygulamak zorunda olmak ile birlikte, ilgili ihalelerin sonuçlarına itiraz ile ilgili olarak da Avrupa Birliği'nin tüm çatı kurumlarını kabul etmektedir. Kaldı ki, 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda gerçekleştirilen, 4964 sayılı kanun ile hükme bağlanmış olan düzenlemelerde ki amaç da bu direktifin tüm unsurlarında uyum geçişinin sağlanmasıdır.

Bu direktifler yayınlanırken tavsiye niteliği taşıyabilmektedir. Fakat Avrupa Birliği içerisinde bu kurallar tamamen uygulanarak ihale şartnamesi haline getirilmektedir. Böylece ihaleye katılanlar içinde doğrudan bağlayıcı bir özellik kazanmış olmaktadır.

Direktifteki bazı hususlar Türkiye'deki sistemle biraz farklıdır. Ayrıca Avrupa Birliği içerisinde kamu alımları ile ilgili farklı usullerde tanımlanmıştır. 2004/18/EEC sayılı direktifin içeriğine Türkiye'deki sistemi daha fazla güvenilir hale getirebilecek olan boyutları itibari ile bakarsak;

- Bir satın alma usulünü uygulamadan önce, idareler teknik seviyede diyalog kurarak, şartnamelerin hazırlanmasında faydalanılabilecek tavsiye alabilir ya da kabul edebilirler, ancak bu türden bir tavsiyenin rekabet üzerinde engelleyici bir etki yaratmaması gerekir.

Türkiye'de özellikle yapılacak işin yüklenicisi olan sektörden bu doğrultuda alınacak tüm tavsiyeler özellikle büyük işletme kökenli olanlar kamuoyu açısından farklı

⁴³ Kamu İhale Kurumu “2004/18/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Direktifi”, (Çevrimiçi), <http://www.kik.gov.tr/duyuru.htm>, 25 Temmuz 2006

algılanmakta ve yorumlanabilmektedir. Yani ihalenin özel sektör tarafından yönlendirildiği şeklinde bir sonuç çıkarılabilmektedir.

- Avrupa Birliği içerisinde uygulanan, “Dinamik satın alma sistemi”, yaygın yapılan satın almalar için kullanılan tamamen elektronik bir süreçtir. Özellikleri, piyasada genellikle mevcut olduğu şekliyle, idarelerin ihtiyaçlarını karşılar. Bu sistemler, süreyle sınırlı olan ve geçerlik süresi içinde seçim kriterlerini yerine getiren ve şartnameye uygun teklif veren tüm iktisadi işletmelere açık olan sistemlerdir.
- Diğer bir farklı değerlendirme yöntemi olan , “Elektronik müzayede” de ise, yeni fiyatların, gözden geçirilmiş fiyat indirimlerinin ve/veya ihalelerin bazı unsurlarıyla ilgili yeni değerlerin sunulması için kullanılan ve elektronik bir cihaz yardımıyla gerçekleştirilen mükerrer bir süreçtir. Bu süreç, tekliflerin ilk olarak tam değerlendirmeye alınmasından sonra gerçekleştirilir ve tekliflerin otomatik değerlendirme yöntemleriyle sıralandırılmasını sağlar. Fakat Avrupa Birliği içerisinde de, yapım işleri tasarımı gibi fikri performans dayalı bazı hizmet ve yapım işi ihalelerinde elektronik müzayede çoğu zaman kullanılmamaktadır.
- Üye Devletlerde bazı merkezileştirilmiş alım teknikleri geliştirilmiştir. Başka idareler adına alımların yapılması ya da kamu ihalelerinin / çerçeve anlaşmaların sonuçlandırılması bazı idarelerin sorumluluğundadır. Büyük alımlarda, bu tür teknikler rekabetin artmasına ve kamu alımlarının basitleşmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, idareler tarafından kullanılan merkezi alım organlarının Topluluk tarafından tanımlanması için bir düzenleme yapılmalıdır. Ayrım gözetilmemesi ve eşit muamele ilkelerine uygun olarak merkezi bir alım organı aracılığıyla mal ve/veya hizmet alımı yapan kurumların hangi durumlarda bu direktife uygun olarak hareket ettiğinin varsayılacağına dair koşulların da bir tanımının yapılması gereklidir.
- Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin de kamu ihale pazarına girmelerini teşvik etmek amacıyla, alt yüklenicilikle ilgili hükümlerin de konulması tavsiye edilmektedir.

- Kamu ihalelerinde etkin rekabetin gelişmesini sağlamak için, Üye Devletlerdeki idareler tarafından hazırlanan ihale duyurularının Topluluğa dahil her yerde ilan edilmesi gereklidir. Bu duyurularda yer alan bilgiler, Topluluk dahilindeki iktisadi işletmelerin açılan ihalelerin kendilerine uygun olup olmadığına karar vermelerini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu amaçla, iktisadi işletmelere ihalenin konusu ve şartları hakkında yeterli bilgi sunulmalıdır.

Türkiye henüz aday ülke statüsünde bulunduğu için bu kuralları uygulamak zorunda değildir. Fakat üye olunması durumunda özellikle inşaat sektörünün Birlik içerisindeki internet platformlarında ve ilgili kurumlarında tüm ihale duyuruları mutlaka belirtilmesi gerekecektir.

- Kamu ihalelerinin, bir suç örgütüne karışmış ya da yolsuzluk ya da Avrupa Topluluklarının mali çıkarlarına zarar verecek yolsuzluktan ya da kara para aklamadan suçlu bulunmuş iktisadi işletmelere verilmesi engellenmelidir. Uygun olan durumlarda, idareler adaylar ya da isteklilerden gerekli belgeleri talep edebilir, bu iktisadi işletmelerinin kişisel durumları hakkında şüpheleri olması halinde, ilgili Üye devletlerin yetkili kurumları ile işbirliği yapmak isteyebilirler. Bu tür iktisadi işletmelerinin ihale dışı tutulması, ihaleyi yapan idarenin, kesin hükümler içeren ulusal hukuka göre işlenilen suçlarla ilgili verilen hükümden haberdar olur olmaz gerçekleştirilecektir. Ulusal mevzuatta bu amaca hizmet eden hükümler bulunması halinde, çevre mevzuatı ya da nihai bir hükmün ya da eşdeğer etkiye sahip bir kararın konusu olan ihalelerde yasadışı anlaşmalarla ilgili mevzuata uymama durumu da, ilgili iktisadi işletmenin mesleki çalışmalarıyla ilgili bir suç ya da ciddi bir usulsüzlük olarak değerlendirilebilir.
- Bir ihaleyle ilgili verilen teklifler, mal, yapım işleri veya hizmet bakımından aşırı düşük görünüyorsa, idare, söz konusu teklifleri reddetmeden önce, ilgili gördüğü teklifi oluşturan hususların ayrıntılarını yazılı olarak talep edecektir.
- Bu ayrıntıların Türkiye'deki kanunla aynı olan kısımları; inşaat yöntemi, imalat süreci ya da verilen hizmetlerin ekonomik yapısı; tercih edilen teknik

çözümler ve/veya mal alımı veya hizmetlerin temin edilmesi veya yapım işlerinin yürütülmesi için istekli açısından özellikle elverişli koşullar; istekli tarafından sunulan yapım işleri, mal alımı ve hizmetlerin orijinalligidir. Türkiye'deki kanunda yer almayan kısımları ise; yapım işleri, hizmet ya da mal alımının gerçekleştirildiği yerde yürürlükte olan istihdamın korunması ve çalışma koşullarıyla ilgili yasal hükümlere uyum; isteklinin devlet yardımı alma ihtimalidir.

2004/17/EC sayılı Su, Enerji ve Ulaştırma Hizmetleri sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların ihale usullerini koordine eden direktif ile (utilities direktifi) söz konusu sektörlerde ihalenin verilmesiyle ilgili usullerin koordine edilmesinin kurallara bağlanmasının en önemli nedenlerinden biri, sermayeye iştirak ve idarelerin idari, yönetim veya denetim organlarında temsil edilmeleri konuları dahil olmak üzere ulusal kurumların bu idarelerin davranışlarını etkileyebilmeleridir. Ayrıca bu sektörlerde faaliyet gösteren idareler tarafından uygulanan satın alma usullerini koordine etmenin gerekliliğiyle ilgili diğer önemli bir neden de, bu idarelerin faaliyet gösterdiği piyasaların birbirine yakın olmasıdır. Bunun sebebi ise ilgili hizmetlerin verilmesi için tedarik veya işletme ağlarıyla ilgili olarak Üye devletler tarafından verilen özel veya münhasır hakların var olmasıdır.⁴⁴ Bu direktifle birlikte su, enerji ve ulaştırma hizmet sektörlerinde yapılan satın alımlara ilişkin kuralların uygulanmasında adil bir denge kurulmasını sağlamak için, kapsam dahilindeki kurumların yasal statü dışında başka bir açıdan belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, kamu sektöründe faaliyet gösteren kurumlarla özel sektörde faaliyet gösteren idarelere eşit muamele yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan da bu mal alım ve hizmet sözleşmelerindeki düzenlemelerde rekabetin daha adil sağlanması temel alınmıştır.

Bu direktifin uygulanmasında belirtilen en önemli hususlar ise⁴⁵;

⁴⁴ Kamu İhale Kurumu, “2004/17/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Direktifi”, (Çevrimiçi), 25 Ağustos 2005, <http://www.kik.gov.tr/duyurular.htm>, 20 Mart 2006.

⁴⁵ A.e.

- Direktifin uygulanmasının kamu ahlakına, ülkenin gelişme stratejisine, kamu hassasiyetine, kamu güvenlik ve sağlığına engel teşkil etmeyecek şekilde uygulanmasıdır.
- Üye Devletlerde bazı merkezileştirilmiş alım teknikleri geliştirilmiştir. Hak edişler veya idareler için ihalenin verilmesi/çerçeve anlaşmaların yapılmasından çeşitli ihale kurumları sorumludur. Dolayısıyla, idareler tarafından kullanılan merkezi ihale organlarının Topluluk tarafından tanımlanması için bir düzenleme yapılmalıdır. Ayrım gözetilmemesi ve eşit muamele ilkelerine uygun olarak merkezi bir alım organı aracılığıyla mal ve/veya hizmet alımı yapan kurumların bu direktife uygun olarak hareket ettiğini varsayan koşulların da bir tanımının yapılması gereklidir.
- Üye Devletlerde ki farklı koşulların dikkate alınması maksadıyla, Üye Devletlerin, idarelerin, bu direktifte açıklandığı ve düzenlendiği gibi, merkezi alım organlarını mı, dinamik satın alma sistemlerini mi yoksa elektronik açık artırmaları mı kullanacaklarını belirlemesine müsaade edilmelidir.
- Su, enerji ve ulaştırma hizmetleri sektörlerinde faaliyet gösteren kurumların açtığı kamu satın alma ihalelerinin rekabete açılmasını güvence altına almak amacıyla, belirli bir değer üzerindeki ihalelerin Topluluk tarafından koordine edilmesine ilişkin bir hüküm düzenlenmesi yararlı olabilir.
- Hizmet ihaleleri, özellikle de mal yönetim hizmetleri çerçevesinde, belirli şartlar altında yapım işlerini de içerebilir. Ancak, söz konusu yapım işlerinin ihalenin esas konusuyla tesadüfen ilişkili olması, ve ihalenin bir sonucu veya tamamlayıcısı olması halinde, bu tür yapım işlerinin ihalede yer aldığı gerçeği ihalenin bir yapım işleri ihalesi özelliği taşıdığı anlamına gelmez.
- Yeni elektronik satın alma teknikleri sürekli olarak geliştirilmektedir. Bu tür teknikler rekabetin artmasına ve kamu alımlarının, özellikle zaman ve para tasarrufu bakımından kolaylaşmasına yardımcı olmaktadır. İdareler elektronik satın alma tekniklerini kullanabilirler, ancak bu türden bir kullanımın bu direktif kurallarına ve eşit muamele, ayrım gözetilmemesi ve şeffaflık ilkelerine uygun olması gereklidir

- Bir yapım işleri ihalesinin yaklaşık maliyetinin hesaplanması maksadıyla, işlerin kendi değerlerinin ve de varsa idarelerin yüklenicilerin hizmetine sunduğu mal alımı ve hizmet değerlerinin, bu hizmet veya mal alımlarının söz konusu işlerin yürütülmesi için gerekli olması kaydıyla baz alınması uygun olacaktır.
- Yapım işleri ve hizmet ihaleleri için ve sadece uygun durumlarda, idareler, iktisadi işletmenin teknik kapasitesini doğrulamak amacıyla, iktisadi işletmenin sözleşmeyi ifa ederken uygulayabileceği çevre yönetim tedbirlerinin belirtilmesini talep edebilecektir.
- Açık ihale usulü, belirli istekliler arasında ihale usulü veya önceden rekabet çağrısı yapılmış pazarlık usullerinde, idareler ihalenin verilmesinden önce, ihale şartnamelerinin kesinliğe kavuşturulabildiği durumlarda bir elektronik açık artırma yapılmasına karar verebilir.

Avrupa Birliği'nin özellikle üzerinde durduğu husus tüm ihalelerin ister alım ister yapım işleri olsun şeffaflığı ve rekabete açık olmasıdır. Tüm üye devletlerden en önemli beklenti kendi ülke işletmelerinin kollanmamasıdır.

Türkiye'de önemli sorunlardan bir tanesini teşkil eden siyasi otoritenin pazar koşullarını, iş güvenliğini ve işin niteliğini hiçe sayarak gerçekleştirilecek hizmeti, kendi isteği doğrultusunda bir işletmeye yönlendirmesi, henüz üzerinde bir gelişme sağlanamamış ve her hükümet döneminde karşılaşılan bir sorundur. Özellikle Türkiye'de bu sorunla kamu arazilerinin imara açılması, kamunun yaptırdığı imar işlerinde ve özelleştirme süreçlerinde karşılaşıldığı belirtilmektedir.

Su, Enerji ve Ulaştırma sektörlerindeki ihalelerde değerlendirme usullerini düzenleyen 92/13/EEC sayılı direktif - ki aslında bu direktif daha sonraları 2004/18/EC direktifinin alt başlığı olarak ele alınmaktadır - ile klasik direktif kapsamındaki ihalelere ilişkin değerlendirme usullerini düzenleyen 89/665/EEC sayılı direktifi birlikte ele almakta fayda var. Aslında her iki direktifte kamu alımlarında ki hak ihlallerini düzenlemektedir. Zira 2006 yılında COM 2006

195 sayılı direktifle birlikte, Avrupa Birliği iki düzenlemeyi daha koordineli hale getirmiş, tek bir başlık altına almıştır. Aslında bu direktif daha önce bilgi verilen 2004/17EC ve 2004/18EC direktiflerinin de düzenleyicisi konumuna gelmiştir.

En son yayınlanan direktiften önceki direktifler, her ne kadar sorunları düzenler gibi görünse de bazı anlaşmalar da geri dönülemez sorunların çıktığı tespit edilmiştir. COM (2006) 195 sayılı direktifin amacı; kamu alımlarının gerçekleştirildiği anlaşmalarda karşılaşılan, ön anlaşmadaki zaman sorunları ve iş sonundaki karşılaşılan olası zararlar ile ilgili gözden geçirmeyi bir birinden ayırmak, kurumlar arasında uzlaşmayı sağlamak ve Avrupa Birliği mekanizmaları arasındaki koordinasyonu sağlamaktır.⁴⁶ Bu düzenleme direktifi, Uluslar arası tahkimdeki işletmeler arasındaki muhalefetlerin göstergesi olan olayların sayılarının artması neticesinde alınmıştır. Koordine edici bir direktif niteliği taşımakla birlikte çatı görevi gördüğü diğer direktiflerin içeriklerinin bir kısmına yapılan ekler ile çıkarılmıştır.

Bu direktifle birlikte, Avrupa Birliği içerisinde faaliyet gösteren girişimcileri yapabildikleri kadar kesinlikle, kamu alımları konusunda daha cesaretli ve güvenli hale getirmek amaçlanmıştır.

Direktifin içeriğinde şu hususlar yer almaktadır;

- Düzenleyici direktifler öncelikle kamu alımlarındaki ilgili topluluk kurallarındaki zaman hususunda meydana gelen anlaşmazlıkları düzeltmek ve ön sözleşme ile genellikle sözleşmenin karara bağlanmasından sonra ortaya çıkan zararlar nedeniyle çeşitli şekillerde sınırlandırılmış nihai sözleşmeler arasında bir ayrım yapar.
- Daha öncede açıklana tekliflerde zamanlamalar konusunda herhangi bir şüphe oluşturmayacak spesifik bir zaman veya tedarik unsuru

⁴⁶ Commission of The European Communities , “Directive Amending European Directives 89/665/EEC and 92/13/EEC”, May 4, 2006, (Çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/COMfinal_doc=195 , 22 Aralık 2006

bulunmamaktadır. Bu zamanlama kavramı ise özellikle gözden geçirme için yapılan başvuru, bilginin verilmesi ve değerlendirme serisi konusunda netleştirilmiştir.

- Ön sözleşmelerin gözden geçirilmesi ile ilgili etkiler bir üye ülkeden diğerine farklılık göstermekteydi. Düzenleme ile birlikte genel kabullerin bu hususlarda tüm üye ülkeler tarafından tanınması sağlanmış ve bununla ilgili en üst çatı yapı ise Adalet Divanı olarak kabul edilmiştir.
- Ayrıca, girişimciye zarar veren bazı yasal olmayan nihai kararlar zararları açısından incelenenilirken, rekabet açısından bu işlerin tekrar ele alınması engellenebiliyordu.
- Diğer taraftan, bazı sözleşmelerin gözden geçirilmesi sırasında oluşan ortam sözleşmenin tarafları üzerinde etkili olabiliyor. Özellikle, kamu alımları ile ilgili planların zarar gördüğünü hisseden girişimciler, sözleşmenin karara bağlanması konusunda çeşitli şansları olduğunu ispatlamak zorundadırlar.
- Bundan dolayı, eğer mahkeme, sözleşmenin ihlal edildiğine karar verirse, var olan düzenleyici direktifler bunu düzeltmeye veya engellemeye yetmiyordu.
- Bu direktifli birlikte bir taraftan, Komisyon tarafından ciddi anlaşmazlıklar konularında uygulanan düzenleyici mekanizmalara odaklanılırken, diğer taraftan da uygulanan direktiflerin koordinesi amaçlanmıştır.
- Giderilen eksikliklerden birinde, işletmelerin bu işlerde herhangi bir ayrıma tabi tutulmayacakları garanti edilmiştir.
- Giderilen diğer bir eksikle ise, kamu sözleşmeleri sonuçları ile sözleşmenin sonuçları arasında etkili bir gözden geçirme için verilen sürenin eksikliğidir.
- Bir de ek olarak ulusal prosedürlerin Topluluk prosedürleri ile uyumlaştırılması gerekmektedir.
- Üye devletler bunu direktifi kabul ederek, taraflar tarafından imzalanan kontrat kararlarının mümkün olan en hızlı şekilde diğer kurallar da göz önünde bulundurarak etkili bir şekilde gözden geçirilmesi için, gerekli olan tüm hazırlıkları yaptıklarını temin ederler.

- Üye devletler, gözden geçirme prosedürlerinin ulaşılabilir olduğunu temin eder. En azından bundan zarar gördüğünü belirten bir kişi bu sözleşmeyi temin edebilir.
- Üye devletler, gözden geçirme prosedürlerini kullanmak için istekli olan birinden amacını ve iddia edilen anlaşmazlık konusunu elektronik yolla veya diğer yollar vasıtasıyla ilgili tarafa bildirmiş olmasını kanıtlamasını talep edebilir.
- Burada üye devletler başvurunun alındığı süre ile bilginin gönderildiği süre arasında bir zaman kısıtlamasının olmadığını garanti eder.
- Fakat, gözden geçirme ile ilgili tüm belgeler ulaştıktan sonra ve sunuca varıldıktan sonra, 5 iş günü olarak belirlenen talep süresi uzatılamaz.

Kamu İhale Kanunu'nda inşaat sektörü ile doğrudan ilgili ve proje ihalelerinin düzenlenmesi konusundaki aksaklıkların giderilmesi için yapılması beklenen değişiklikler ise şu başlıklar⁴⁷ altında toplanmaktadır;

- Proje ihaleleri hizmet tanımı içerisinde çıkarılmalı ve ayrıca bir tanıma sahip olmalı
- Projelerde, ön proje veya taslak proje olarak iki ayrı sınıflandırma yapılmalı, tüm imalat işleri için her türlü ayrı proje hazırlanmalı, uygulama sırasında projede belirtilen hususları dışına çıkılmama hükmü sıkı bir şekilde uygulanmalı
- Tüm proje ihaleleri götürü bedel teklif almak suretiyle yapılmalıdır. Bu işlerin yapımında çıkabilecek muhtemel problemlere karşı sözleşme bedelinin belirli bir değerde artmasına müsaade edilmeli ya da projenin yapımı sırasında ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde yükleniciye ayrı ödeme yapılabilmelidir.
- Proje ihalelerinde hazırlanan iş programı daha esnek bir yapıya sahip olmalıdır ya da projenin devamı süresince gidile göre değişiklik

⁴⁷ Göksel Meriç, "Proje İhalelerinde Kamu İhale Mevzuatının Uygulanması Üzerine Eleştirel Bir Deneme", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2006, s. 118-119.

yapılabilmelidir. Ayrıca yüklenicini kusuru nedeniyle projenin iade edilmesi durumunda yükleniciye ceza kesilmeli, kesilen ceza süresi iş programı dışında değerlendirilmelidir. Projenin yüklenici tarafından hazırlanmasından sonra düzeltilmesi için geçen tüm süre ceza içerisine alınmalıdır.

- Yapılan proje ile ilgili birden fazla teknik şartname hazırlanabilmelidir. Teknik şartnamelerde bulunmayan ancak daha uygun ve yeni teknolojiler içeren çözümler idarenin onayıyla kabul edilebilmelidir.
- Proje ihalelerinde idare tarafından belirlenen ve gizli tutulan yaklaşık maliyetin belirli bir oranı altında bulunan teklifler, projenin kalitesinin düşürülmemesi için değerlendirme kapsamı dışında tutulmalıdır.
- Proje ihaleleri için iş deneyim belgeleri on yıl olmalıdır.
- Proje ihalelerinde projenin kabul edilmesi bir komisyon tarafından gerçekleştirilmelidir.

Daha önceki direktiflerin uygulanma tarihleri Bakanlık tarafından tam üyelikten önce olarak belirtilmiştir. Bundaki amaç ise uyum sürecinde bazı sektörlerin bu değişikliklerden etkilenebilecek olması gösterilmektedir. Fakat 2006 yılında gerçekleştirilen bu son düzenleme ile ilgili çalışmaların Kamu İhale Yasasına yansımalarının olup olmayacağı ile ilgili her hangi bir çalışma bulunmamaktadır.

2.3.Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları İle İlgili Düzenlemeler

Türkiye’de bu yaklaşım, aslında her kesin bildiği ismiyle yap-işlet-devret modeli olarak bilinmektedir. Bu uygulama gerçekleştirilen kötü işler nedeniyle kamuoyunda geçmişte pek de sıcak bakılmayan bir uygulama haline gelmiştir. Ancak, zamanla ulusal bilincin artması, işlem kalitesinin yükselmesi ve daha dikkatli hazırlanan sözleşmeler ile sistem gün geçtikçe daha sık kullanılır bir hale gelmiştir. Bu konu ile ilgili düzenlemelerin yapılması sadece Avrupa Birliği ile ilgili değil, ülkenin stratejik gelişimi ve planları doğrultusunda da olmalıdır. Bu konunun Avrupa Birliği sürecinde ki etkilenecek yapısına bakmadan önce 3996 sayılı Yap-İşlet-Devret Modelini düzenleyen kanuna bakmak gerekmektedir

Gerçekleştirilmesi öngörülen yatırım ve hizmetlerin yap-işlet-devret modeli çerçevesinde sermaye şirketleri veya yabancı şirketler eli ile gerçekleştirilmesindeki usul ve esaslar; bu şirketlerde aranılacak özellikler, sözleşmelerin kapsamı, yatırım sonucu oluşacak mal ve hizmetlerin ücretinin belirlenmesinde uygulanacak kriterler ve konuya ilişkin diğer ilkelere yer verilmek suretiyle Maliye, Bayındırlık ve İskan, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları, Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarlığı, Hazine müsteşarlığı ve Dış Ticaret müsteşarlığınca müştereken hazırlanarak Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulur ve bu kanunda öngörülen yatırım ve hizmetleri yap-işlet-devret modeline göre yaptırmak isteyen İdare, Yüksek Planlama Kuruluna müracaat eder ve bu kurulun izninden sonra sermaye şirketi veya yabancı şirketle sözleşme imzalayabilir.⁴⁸ Bu kanunda herhangi bir şekilde yabancı işletmeler ile ilgili kısıtlama bulunmamakla birlikte tam aksine yabancı sermayenin gelmesi için daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen bir dizi düzenleme ile teşvik unsurları ortaya çıkarılmıştır. Fakat tüm uygun koşullara rağmen bu konuda henüz Avrupa Birliği ile yatay bir mevzuat bulunmamaktadır.

Bu kanunun amacı; kamu kurum ve kuruluşlarınca (kamu iktisadi teşebbüsleri dahil) gerçekleştirilen, ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin, yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yaptırılmasını sağlamaktır. Yani devlet kasasına fazla yüklenmeden bir varlık kazanmak ve hizmet edinmektir. Bu kanun köprü, tünel, baraj, sulama, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, haberleşme, maden ve işletmeleri, fabrika ve benzeri tesisler, çevre kirliliğini önleyici yatırımlar, otoyol, demiryolu, yeraltı ve yerüstü otoparkı ve sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ve benzeri yatırım ve hizmetlerin yaptırılması, işletilmesi ve devredilmesi konularında, yap-işlet-devret modeli çerçevesinde sermaye şirketlerinin veya yabancı şirketlerin görevlendirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

⁴⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, “3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun”, 8 Haziran 1994, (Çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr/mevzuat/k3996.html> , 25 Ağustos 2005

Türkiye’de Kamu-Özel sektör ortaklığı uygulamalarının türleri⁴⁹ ise; Yap-İşlet-Devret modeli, kamunun görev alanına giren bir yatırım veya hizmetin, yatırım ve işletme döneminde yapılacak masrafları üstlenen ve karşılığında yatırım sonucu ortaya çıkacak tesisi, önceden belirlenen bir süre ve tarife üzerinden işletme hakkına sahip olan bir işletme eliyle gerçekleştirilmesi yöntemidir. Bu modelde tek bit yöntemden bahsetmek yanlıştır. Bu yöntem özellikle belediyelerin kendi bütçelerinden yapamayacakları işleri gerçekleştirmelerinde kullanılır.

Yap-İşlet modeli olarak tanımlanan model 4283 sayılı “Yap İşlet Modeli İle Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun” ile şu şekilde tanımlanmıştır; yalnız termik santraller için bu işletmelere, mülkiyetleri kendilerine ait olmak üzere, tesis kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına dair esas ve usuller düzenlenmiştir. Bu kanun Yap-İşlet-Devret modeli gibi imtiyaz niteliğinde değil, izin niteliğinde düzenlenmiştir. Kamu imtiyazları ise, ileri teknoloji ve yüksek ekonomik ihtiyacı gerektiren işlerin nitelikli işletmelere gördürülmesi amacı taşıyan bir uygulamadır.

Avrupa Birliği içerisinde bu uygulamalar Türkiye’nin de kabul etmesi ve uygulaması gereken 2004 yılında yayınlanan Yeşil Kitap ‘ta (Green Paper) düzenlenmiştir. Birliğe üye olan devletlerin tamamı bu düzenlemeleri uygulamayı kabul etmişlerdir. Ayrıca üye ülkeler, içinde bulundukları şartlar gereğince, Yeşil Kitap’ta yer alan temel kuralları ihlal etmeden farklı modeller oluşturabilirler. Ayrıca bu işlemler ilgili imtiyazlar da bu rapor da ve 2004/18 sayılı direktifte ele alınmıştır.

Yeşil Kitap, Kamu-Özel Sektör ortaklıklarını Topluluk Hukuku kuralları açısından değerlendirir ve bu uygulamalarda Avrupa Birliği’nin temel normlarını dikkate alır. Yeşil Kitap’ta öncelik ve ağırlık özel ortağın seçimi aşamasında uygulanan kurallara verilmiş ve çok büyük kısıtlamalar ve zorunluluklar olmamakla birlikte sonuç aşamasını da açıklar ve ayrıca Kamu-Özel sektör ortaklıklarının bazı

⁴⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, “Ek ve Değişiklikler İle Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet ve Kamu Hizmeti İmtiyazı Mevzuatı”, Yayın No: 2659, 25 Aralık 2005

spesifik karakteristiklerini açıklayarak çerçeve belgesini de açıklar. Bundan dolayı, Yeşil Kitap kamunun taraf olduğu kontratları bu kurallar kapsamında ele alırken, konu ile ilgili önlemleri bazı mevzularda kesin olarak ele alıp Avrupa Birliği'ne üye olan ülkeler düzeyinde uygulanmasını adapte etmeye çalışır.

Yeşil Kitap, Kamu-Özel sektör ortaklıkları konusunda bir ayırım yapmıştır;

- Kamu-Özel sektör ortaklıklarının, yalnızca sözleşmeden doğan bağlar üzerinde dayandırılan kamu ve özel sektör arasındaki ilişkinin sözleşmesel yalın doğası ile,
- Kamu özel sektör ortaklıklarının ayrı birer taraf olarak kurdukları bağımsız bir işletme içerisindeki işbirliğini içeren kurumsal doğası arasında bir ayırım yapar.

Yalın sözleşmeden doğan Kamu-Özel sektör ortaklıkları ve Kamu Sözleşmeleri ve İmtiyazlarda Topluluk Kanunu Gereğince⁵⁰; Yalın sözleşmeli Kamu-Özel sektör ortaklığı terimi farklı oyuncular arasında bulunan sözleşmeden doğan bağ üzerine dayandırılan bir ortaklığı tanımlar. Bu uygulama özel işletme tarafına verilen inşa, kullanım hakkı, iletme hakkı, yenileme veya yıkım gibi bir veya birden fazla uygulamayı kapsar. Bu uygulama türünün biline en iyi modeli, imtiyaz sözleşmeleridir. Bu durum özel ortak ve son kullanıcı arasındaki var olan doğrudan bir bağ ile tanımlanır. Özel sektör kamuya bir kontrata bağlanmış olan bir hizmeti sağlar.

Bu uygulama türünün bir diğer modelinde ise özel ortak kamu için herhangi bir yerin yönetimini üstlenmesi veya bir yapım işi için çağrılır. Özellikle okul, kamu binaları, ulaşım tesislerinde Topluluk içerisinde oldukça yaygın olarak kullanılan bir modeldir. Bu uygulamanın Avrupa Birliği içerisinde en çok karşılaşılan modeli “PFI

⁵⁰ Comission of The European Communities ,“Green Paper on The Public-Private Partnerships and The Community Law on Public Contracts and Concessions : Com(2004) 327 Final”,April 30, 2004, (Çevrimiçi),http://europa.eu.int/com2004_0327en01.pdf, 30 Ocak 2006.

(Private Finance Initiative) set up” ‘dır. Ülkemizde ise kamuya kaynak sağlanması için özel sektörün teşvik edilmesi olarak uygulanabilir.

Düzenlemede özel sektör tarafındaki ortağın seçiminde öncelik hususu, özellikle reklam ve katılım hususları ile ilgili Topluluk Direktifleri ile belirlenmiş kurallar ile düzenlenmiştir. Fakat, bu seçim rekabetin korunması açısından kısıtlamalarla sınırlandırılmış olmamalıdır. Topluluk Hukukunda, 2004/18/EEC sayılı direktif gereği “rekabetçi diyalog” olarak adlandırılmış yeni bir süreç, özellikle karmaşık ve kompleks yapıya sahip sözleşmelerin sonuca bağlanmasında kullanılmaktadır. Rekabetçi diyalog, sözleşme tarafının proje ile ilgili tüm teknik ve finansal detayları çeşitli nedenlerle kamuoyuna açıklayamadığı durumlarda kullanılır.

Bu uygulama, belirlenen ihtiyaçların giderilmesine yönelik çözümlerin belirlenmesi amacıyla, sözleşmeyi veren tarafların açık bir diyalog içerisine girmelerine olanak tanır. Bu diyalogların sonunda işi almaya aday olanlar final sunumu için çağrılır. Bu son teklifler proje için gerekli olan tüm unsurları içerir. Ayrıca, bu uygulama sözleşmeyi hazırlayan ve işveren durumunda bulunan kamu tarafına yeni teknik çözümler getirmesi ve farklı bakış açıları kazandırması nedeniyle de önemlidir.

İmtiyaz sözleşmesi olarak karara bağlanan sözleşmeli ortaklıklarda bu imtiyazlarda temel zorunluluk olarak sadece limitli zaman zorunluluğu ve rekabet açısından reklam zorunluluğu bulunmaktadır. Sözleşmeyi hazırlayan kamu tarafı özel ortağının belirlemekte özgürdür. Fakat Topluluk bazı kuralların uygulanmasını takip eder. Özellikle ortağın seçiminde objektif kriterlerle hareket edilmesi, adaylar arasında ayırım yapılmaması, prosedürün takibi için yeterli açıklamanın yapılması, özel ortağın seçiminde uygulanabilir kuralların gelişen ekonomik ve ticari ortam gereği iyileştirilmesi gibi unsurları karşılaması beklenir.

Bu nedenle imtiyaz kararlarına uygulanan Komisyon Hukuku, üye devletlerin yasaları ile tam olarak koordinasyon içermeyen genel zorunluluklar olarak türetilir.

Buradaki neden ise tüm devletlerin kendine has piyasa koşullarının ve güvenlik gibi nedenlerinin bulunmasıdır. Ancak bu durum kimi zaman Topluluk yöneticileri için çeşitli problemler yaratabilmektedir. Ulusal kanunlar ile oluşan bu koordinasyon eksikliği özellikle uluslar üstü seviyede yani Avrupa Birliği içerisinde ki tüm üye ülkelerde kullanılmak üzere hazırlanan çerçeve niteliğindeki kuralların hazırlanmasında sorunlar oluşmasına neden olabilmektedir. Üstelik Topluluk içerisinde bazı dönem yöneticilerinin ve yetkililerin, ulusal nitelik taşıyan kuralların getirdikleri kesin hükümler nedeniyle bu pazarlarda objektifliğin sağlanamayacağını belirttikleri dile getirilmektedir.

Kamu-Özel sektör ortaklıklarının sözleşmeye ait olan yasal çerçevesi ulusal kanunlar ile belirlenir. Uygulanan bu ulusal kanunlar Avrupa Birliği'nin eşit muamele ve şeffaflık prensiplerine uygun olmalıdır. Proje ile ilgili açıklayıcı dokümanlar, ilgili tüm terimleri ve şartları açık bir şekilde içermek zorundadır. Buradaki amaç, tüm ortaklık adaylarının gerekli bilgileri kolay bir şekilde temin ederek tekliflerini hazırlamalarıdır. Ayrıca bu şartlar hiçbir şekilde bir işletmeyi kollayacak şekilde ayırt edici etkiye sahip olmamalı ve adaletsizlik yaratmamalıdır.

Kamu-Özel sektör ortaklıklarının başarısı ve neticelerin oluşabilecek anlaşmazlıkların önlenmesi tüm sözleşme şartlarının oldukça kapsamlı bir şekilde tanımlanmasına bağlıdır. Ödemeler ve verilen hizmet ile ilgili ortaya çıkabilecek tüm riskler önceden hesap edilmeli ve sözleşmeye yansıtılmalıdır. Ayrıca, proje süreci, projenin ekonomik ve finansal dengesinin gerektirdiği şekilde iyileştirilebilmelidir. Yani, ekonomik ve teknolojik gelişmeler nedeniyle Kamu-Özel sektör ortaklığı ilişkisi değişim geçirebilmelidir. Genelde, Topluluk kuralları bu tür olasılıkları reddetmez, yeter ki bu uygulamalar kötüye kullanılsın. Kesinleşmiş projelerde, finans akışını sağlayan kuruluşlar projenin başına bir finans yöneticisi veya proje yöneticisi atayabilir. Gerektiği durumlarda, özel ortak sözleşmede yer alan maddeler kullanılarak değiştirilebilir. Yani sözleşmede yerine getirmeyi kabul ettiği görevleri getirmemesi ve sözleşmeyi kendi çıkarına kullanması gibi durumlarda bu husus geçerli olmaktadır.

Kurumsallaşmış Kamu-Özel sektör ortaklığı ve imtiyazlarla kamu sözleşmelerinde uygulanan topluluk hukukunda; Yeşil Kitap'ta, kurumsallaşmış bir Kamu-Özel sektör ortaklığı, özel sektörden bir ortak ve kamu tarafının ortak olması ile kurulmuş bir işletmeyi içerir. Bu işletme temel amaç olarak kamu yararı gereği hizmet ve iş görmeyi hedefler. Doğrudan kurulan bu yönde bir ortaklık, kamu otoritesine süreç üzerinde doğrudan kontrol imkanı verir. Kurumsallaşmış bir Kamu-Özel sektör ortaklığı hem bu iki tarafın katılımı ile oluşturulan yeni bir işletme ile gerçekleştirirken hem de kamu garantisini alarak özel ortak tarafından kurulabilir.

Kamu-Özel sektör katılımı ile yeni bir işletmenin kurulması; Kamu sözleşme ve imtiyaz kanunu karma sermayeli bu tarz bir işletmeye doğrudan uygulanamaz. Fakat, Kamu sözleşmesi şeklinde hazırlanmış olan böyle bir uygulamada, Topluluk kural ve direktiflerine uyulmuş olması gerekir. Karma ekonomik yapıli bir şekilde işletmenin kurulması için özel ortak seçiminde özel ortağın sadece fon kalitesi ve deneyimine bakılmaz. Ayrıca, bu ortaklığın kamuya sağlayacağı ekonomik avantajlara da bakılır. Bu durum objektif kriterlere bağlanmalıdır. Fakat, Avrupa Birliği Komisyonu, Birliğin asıl üyelerinde ulusal kanunların bu tür ortaklıklara izin verdiğini tespit etmiştir. Bu ülkelerde kamu ile özel sektör ortağının arasındaki koordinasyon sözleşmenin kesin hükme bağlanması ile başlayacaktır. Diğer üye devletlerde ise bu işbirliği yaklaşımının sıklıkla uygulanmadığı görülmüştür. Bu uyumun mutlaka sağlanması amaçlanmaktadır.

Yeşil Kitap'ta, Kamu-Özel Sektör birlikteliği; projenin planlanmış farklı bölümleri üzerinde kamu ve özel sektör unsurlarının uzun süreli birlikteliğinin gerçekleştiği, bir projenin inşa edildiği, kamu tarafının daha çok projenin kalitesi, sonuçları ve bunların sorumluluğu ile ilgilendiği ve projenin tüm risklerinin daha önceden birlikte belirlendiği bir birliktelik olarak tanımlanmaktadır.⁵¹ Bu birliktelikte riskin tamamen özel sektör tarafından yüklenilmediği, her bir faaliyet için sorumlulukların tanımlandığı ayrıca vurgulanmıştır.

⁵¹ A.e.

Türkiye’de yıllarca yapılan işlerin Hazine garantili olması ve olası olumsuz sonuçlardan dolayı tüm yükün Devlet’e yıkılması bir taraftan hazırlanan sözleşmelerin ne kadar yetersiz olduğunu gösterirken diğer taraftan da bu durum yetişmiş uzman eleman ihtiyacının oluşunu kanıtlamaktadır.

2.4.Yapı Malzemeleri Direktifi

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ile birlikte yapılar, eskisine oranla daha sağlam, güvenilir, fonksiyonel ve verimli hale getirilmektedir. Bu değişimde malzeme kalitesindeki artışın oldukça önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. Uzun dönemde fiziki sermaye gibi ekonomik büyümenin belirleyicileri azalan verim kanuna tabi olduğu halde, Ar-Ge ve teknoloji söz konusu olduğunda sabit ve artan verim koşulları geçerli olabilmektedir. Dolayısıyla, teknolojik gelişme ve onu besleyen Ar-Ge yatırımları, araştırmacı sayısı ve kalitesi, inovasyon kültürü, satış, üretim ve pazarlama birimlerinin bu doğrultuda geliştirilmesi gerekliliği giderek yeni bilgilere bağımlı hale gelen günümüz ekonomisinin rekabet gücünü arttırarak uzun dönemde sürdürülebilir büyüme sürecinin ana belirleyicisi haline gelmiştir.⁵² Bu husus artan bir şekilde inşaat sektörü için de önem taşımaya başlamıştır.

Türkiye’de inşaat sektörü ile ilgili olarak şikayet edilen önemli unsurlardan biri kullanılan malzemelerin kalitesi ve güvenilirliğidir. Bu konu Avrupa Birliği içerisinde yayınlanan 89/106/EEC sayılı Yapı Malzemeleri Direktifi ile çözülmüş ve çeşitli güncellemeler ile de en üst seviyede güncellikte tutulmaya çalışılmaktadır. Avrupa Birliği tarafından yayınlanan bu direktife göre; Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ülke sınırları içerisinde gerçekleştirilen tüm inşaat faaliyetlerinde ve Birlik ülkelerine yaptıkları ihracatta kullanılan malzemelerin ve yapı dizaynının, insan sağlığına ve güvenliğine, çevreye ve diğer tüm mallara zarar vermeyecek nitelikte olmasını temin

⁵² Tülin Durukan, “Pazar Ekonomisi Uygulayan Ülkelerin Yeni Ürün Geliştirme ve Ar-Ge Harcamaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s.

etmelidir.⁵³ Tanımlamada geçen inşaat ilgili tüm malzemeler tanımı, teknik anlamıyla malzemeyi kapsamakla birlikte kullanılan tüm ürünleri işaret etmektedir. Direktifin tüm içeriği kullanılan malzemelerden ürün kalitesine kadar hangi kriterleri taşıması gerektiği şeklindedir.

Türkiye'nin uyum ile ilgili gerçekleştirdiği ilk düzenleme ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 2002 yılında yayınlanan Yapı Malzemeleri Yönetmeliği ile gerçekleştirilmiştir. Bu Yönetmeliğin amacı, bina ve diğer inşaat mühendisliği işleri dahil olmak üzere tüm yapı işlerinde daimi olarak kullanılmak amacıyla üretilen yapı malzemelerinin taşınması gereken temel gerekleri, bu malzemelerin tabi olması gereken uygunluk değerlendirme prosedürleri, piyasa gözetimi ve denetimi işlemleri ile ilgili usul ve esasları belirlemektir.⁵⁴ Böylece Birlik içerisinde kabul edilen tüm unsurlar Türk mevzuatına da yansıtılmış ve uyum gerçekleştirilmiştir. Fakat bugün uygulama da istenilen verimin alınmadığı da görülebilmektedir.

Yapı Malzemeleri Yönetmeliği ile ilgili on üç tane kılavuz belge yayınlanmıştır;

- I. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge A, Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında Onaylanmış Kuruluşların Görevlendirilmesi ile ilgili hususları düzenler.
- II. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge B, Yapı Malzemelerine Dair Teknik Şartnamelerde Fabrika Üretim Kontrolünün Tanımlanması ile ilgili konuları düzenler.
- III. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge C, Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında, Kit ve Sistemlerin Tabi Olacağı

⁵³The Council of The European Communities, "Council Directive on The Regulations and Administrative Provisions of The Member States Relating to Construction Products", December 20, 2003, (Çevrimiçi), <http://europa.eu.int/eur-lex/en.pdf> -89.

⁵⁴ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı "Yapı Malzemeleri Yönetmeliği 86/106/ EEC", (Çevrimiçi), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/21138.html>, 22 Kasım 2005.

Uygulamaları içerir. Burada kit yapı malzemesini, sistem ise malzemeler bütününe ifade eder.

- IV. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge D, Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında CE İşaretlemesi ile ilgili konuları ele alır.
- V. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge E, Yapı Malzemeleri Direktifindeki Seviye ve Sınıfları kapsar.
- VI. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge F, Yapı Malzemeleri Direktifinin Sürdürülebilirliği ile ilgilidir.
- VII. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge G, Yapı Malzemeleri Kapsamında Yangın Olaylarına Karşı Gösterilecek Tepkiyi içerir.
- VIII. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge H, Yapı Malzemeleri Kapsamında Tehlikeli Malzemelere İlişkin Düzenlemeleri içerir.
- IX. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge I, Yapı Malzemeleri Direktifi'nin Madde 4(4)'ün Uygulanmasını düzenler.
Madde 4(4) : Bir imalatçı ya da onun Topluluk içerisinde yer alan temsilcisinin, ikinci ve üçüncü olasılıklar olan öngörölmüş kriterlere göre ürünün uygunluk beyanı için sunulmasını öngören mevcut teknik şartnameyi uygulamamış ya da kısmen uygulamış olduğu hallerde geçerli olacak ve söz konusu böyle bir ürünün kullanım prosedürü daha önce belirtilen hususlara göre olacaktır.
- X. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge J, Yapı Malzemeleri Yönetmeliği Hakkındaki Geçiş Düzenlemelerini kapsar.
- XI. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge K, Uygunluk Teyidi Sistemlerinin ve Onaylanmış Kuruluşların Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında Rolü ve Görevlerini içerir.
- XII. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge L, Eurokodların Uygulanması ve Kullanımını içerir.

XIII. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge M, Yapı Malzemeleri Yönetmeliği Altında Uygunluk Değerlendirmesi, Başlangıç Tip Deneyleri ve Fabrika Ürün Kontrolü ile ilgili düzenlemeleri içerir.

Yapı malzemeleri ile ilgili önemli unsurlardan biri Avrupa teknik onayıdır. Avrupa teknik onayı, malzemenin kullanıldığı inşaat işlerine ilişkin temel gereklerin yerine getirilmesini esas alarak, bir malzemenin kullanımının, amaçlanan kullanıma uygun olduğunun teknik açıdan saptanmasıdır. Avrupa teknik onayı aşağıdaki özellikleri taşıyan malzemelere verilebilir;

- Avrupa Birliğince uyumlaştırılmış bir standart veya kabul gören bir ulusal standardın bulunmadığı veya uyumlaştırılmış bir standardın oluşturulması doğrultusunda bir faaliyetin bulunmadığı ve Komisyonun standart hazırlamanın mümkün olmadığı veya kısa sürede hazırlanamayacağını belirttiği malzemeler,
- Avrupa Birliğince uyumlaştırılmış veya kabul gören ulusal standartlardan büyük ölçüde sapma gösteren malzemeler.
- Bir malzeme veya malzeme grubuna yönelik Avrupa teknik onayı, açıklayıcı dokümanlara başvurularak ve Yapı Daimi Komitesinin görüşü alınarak o malzemeye veya malzeme grubuna ilişkin ortak esaslar çerçevesinde yürütülen inceleme, deney ve bunlar sonucunda yapılacak bir değerlendirmeye dayanılarak verilir. Açıklayıcı dokümanlar, Bakanlık tarafından yayımlanır.

Yapı Malzemeleri Yönetmeliği kapsamında teknik şartnamelerin hazırlanması, yapı malzemeleri hakkındaki sorunların çözümü ve koordinasyonun oluşturulması için ilgili tüm bakanlıkların ve ilgili diğer kamu kurumlarından üyelerin katılımı ile Yapı Malzemeleri Teknik Komitesi 2004 yılında kurulmuştur. Yapı Malzemeleri Teknik Komitesi, Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) kapsamında yer alan konularda, teknik şartnamelerin hazırlanmasına katkı sağlamak

amacıyla ve yapı malzemeleri ile ilgili olabilecek diğer teknik mevzuat ve uygulamalarda karşılaşılabilecek sorunların çözümlenmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşlardan ve yapı malzemeleri sanayi temsilcilerinden oluşan bir yapıdır.

Komitenin görevleri şu şekilde sıralanmaktadır⁵⁵;

- I. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği kapsamında uygulanacak teknik şartnamelerin hazırlanması talimatlarının verilmesinde ülke politikasını tespit etmek
- II. Yapı Malzemeleri Yönetmeliği kapsamında yer alan yapı malzemelerini imal, ithal veya ihraç eden sektörün uyum süreci ile ilgili mevcut durumu tespit etmek
- III. Teknik mevzuat uyum sürecinde ve sonrasında Yönetmeliğin temel gerekleri kapsamındaki mevzuata ilişkin olarak yetkili ve uygulayıcı kuruluşlardan bilgi akışını sağlamak
- IV. Onaylanmış Kuruluşlar' dan ve sektörden gelen görüş ve teklifleri değerlendirmek
- V. AB Komisyonu ve diğer uluslar arası kurum ve ilgili kuruluşlar bünyesinde konu ile ilgili düzenlenen toplantılara katılım sağlamak için ilgili kurum ve sektör temsilcilerini belirleyerek, Bakanlığa öneride bulunmak
- VI. Yönetmeliğin temel gerekleri alanındaki ve Yönetmeliği bağlayıcı nitelikteki mevzuatlarda yapılacak revizyon çalışmaları veya yapı malzemeleri ile ilgili hazırlanacak yeni mevzuat taslaklarını inceleyerek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini Yetkili Kuruluşa/Kuruluşlara bildirmek
- VII. Yapı Malzemeleri sektöründe karşılaşılan sorunları tespit etmek, çözüm konusunda önerilerde bulunmak.

Yapı malzemeleri ile ilgili en önemli unsur aslında CE işaretidir. Direktif, yapı malzemesinin amaçlanan kullanım için uygun olduğunun, CE işareti taşıması halinde kabul edileceğini belirtmektedir. İnşaat işlerinin uygun şekilde tasarlanıp

⁵⁵ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Yapı Malzemeleri Teknik Komitesinin Oluşumu ve Görevlerine Dair Tebliğ”, 16 Temmuz 2004, (Çevrimiçi), <http://www.bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 20 Kasım 2006.

yapılması şartıyla, içerisinde kullanıldıkları inşaat işlerinin direktifte belirtilen temel gerekleri karşılmasına imkan veren malzemelerin CE işareti taşıması halinde, kullanıma uygun olduğu kabul edilir.⁵⁶ İşte özellikle iç piyasaya yönelik çok ciddi bir düzenlemenin ve kontrol mekanizmasının olmaması, var olan düzenlemeler ile ilgili uygulamanın ve yaptırımların yetersiz olması, denetimin yetersizliği gibi nedenler ile, iç piyasada kullanılan malzemelerin kaliteleri ve dolayısıyla yapı kalitesi kimi bölgelerde oldukça düşüktür.

Türkiye’de üretilen yapı malzemelerinin ihracatının önündeki en önemli engelin CE işareti olduğu sektör temsilcileri tarafından belirtilmektedir. Bu sorunun giderilmesi için Türk Standartları Enstitüsü yetkili kılınmıştır. Fakat düzenleyici mevzuatın ve uyumun tam olarak sağlanamadığı sektör temsilcileri tarafından dile getirilen diğer bir husustur.

Özellikle cam ve türevi ürünleri ile yalıtım malzemelerinde yabancı ortaklıklar sayesinde CE işareti sorunu giderilmiş bazı Türk işletmeleri ürünlerine bu işareti alarak pazarlarını genişletmişlerdir.

Birçok sektörde olduğu gibi Yapı Malzemeleri üreticileri ve bunu ihraç eden işletmeler arasında da konu ile ilgili görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Bu ürünlerin ihracatını halen sorunsuz bir şekilde gerçekleştiren ve uyum sürecinden çok uzun zaman öne, işletmenin stratejik hedefleri doğrultusunda gerekli tüm uyumu sağlamış olan işletmeler açısından her hangi bir sorun bulunmamaktadır.

Ancak daha küçük ölçekli işletmeler bu konuya da maliyet açısından yaklaşmaktadırlar ve Avrupa pazarı gibi standardizasyonun yoğun olduğu pazarlara girmek konusunda çekinceli davranmaktadırlar. Asya ve Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracatta ve bu bölgelerde kullanılan ürünlerde böyle bir zorunlulukla özellikle küçük ve orta boy işletme düzeyinde karşılaşmamaktadır. Ayrıca iç

⁵⁶ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı , “Yapı Malzemeleri Yönetmeliği’ne İlişkin Açıklayıcı Dokümanlar Hakkında Tebliğ”,29 Kasım 2004, (Çevrimiçi), <http://bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 20 Temmuz 2006.

piyasada da ürünlerin nitelikleri çok geniş bir yelpazede bulunmaktadır. Türk Standartları Enstitüsü'nün vermiş olduğu TSE işareti iç piyasa için yeterli olmaktadır.

Uzun vade de CE işaretinin zorunlu hale getirilmesi sektörel hedefler arasında sayılmaktadır. İlgili Bakanlıklar düzenlemenin temele yaygınlaştırılacağını ve bu ürünleri üreten tüm işletmeler için zorunluluk oluşturulacağını belirtmektedirler. Yalnız kaliteli ve standartlara uygun malzeme kullanımının, bu ürünlerin kullanıcısı konumunda bulunan işletme düzeyinde olduğu kadar daha küçük ölçekli kullanıcı durumunda bulunan unsurlar düzeyinde de ele alınması gerekmektedir.

Bu bölümde uyum çalışmaları sırasında kabul edilecek olan tüm düzenleyici direktifler ilk bölümdeki saptamalar ışığında ele alınmıştır. Direktiflerin uygulanması sırasında yaşanacak etkiler açıklanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki üçüncü bölümünde, bu bölümde açıklanan direktifler ve etkiler yine ilk bölümde belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak, sektörün rekabet gücünü koruması ve arttırması için yapılması gerekenler tartışılacaktır.

BÖLÜM 3 : AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜ KORUMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Çalışmanın bundan önceki bölümünde uyum süresince Türkiye tarafından kabul edilecek ve sektörü doğrudan etkileyecek düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde sektörün mevcut durumu dikkate alınarak, Avrupa Birliği'ne uyum süresince ve sonrası için, firmaların ve sektörün rekabet gücünün korunması ve artırılması amacıyla yapılması gerekenler önceki bölümde yer alan direktiflerde dikkate alınarak ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

İşletmelerin gün geçtikçe artan rekabetçi ortamda ayakta kalabilmeleri ve global piyasalarda rekabet edebilmeleri için rakipleri ile aralarında fark yaratacak faktörlerin olması gerekmektedir. Bu faktörler işletmelere rekabet gücü kazandıracak ve hareket serbestliği sağlayacaktır. İşletmelerin rekabet gücünün belirlenmesinde etkili olan başlıca faktörler maliyet, yatırım yapabilme gücü, sipariş teslim süresi, kapasite esnekliği, kalite ve standartlara uygunluk, güvenilirlik, teknoloji ve ar-ge, nitelikli işgücü, firma imajı, pazar payı, satış sonrası hizmetler ve üretim zamanı olarak sayılmaktadır ki burada pazar payının artırılması ve korunması ise ancak diğer faktörlerin başarısı ve buna ek olarak hizmet hızının iyileştirilmesi ile sağlanabilir.⁵⁷ Tüm bu faktörlerle birlikte firmaların, mutlak surette stratejik planlarını mevcut durumlarını ve geleceğe yönelik öngörülerini göz önünde bulundurarak hazırlamaları gerekmektedir.

Türkiye'de sektörel stratejilerin istenilen nitelikte oluşturulmaması, yarımda olsa var olanların ciddiyetle takip edilmemesi ve her hükümet döneminde yaşanan farklı yaklaşımlar, özellikle de sektörler ile ilgili gerekli olan koordinasyonların yeterince sağlanmaması uluslar arası pazarlarda Türk işletmelerin rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu koordinasyonsuzluk neticesinde Türk işletmelerinin, yurt dışında

⁵⁷ Özlem İpekçil Doğan, Mehmet Marangoz, Mert Topoyan, "İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s. 115-119.

gerçekleştirilen aynı ihaleye bir birlerini etkileyecek ve fiyatı çok aşağılara çekecek şekilde kırııcı rekabet yaklaşımı sergileyerek girdikleri dile getirilmektedir. Bunun neticesinde de ya işin bedeli çok az kar bırakacak şekilde düşürülerek alınmaktadır ya da iş başka ülkelerin işletmeleri tarafından alınmaktadır.

Uluslar arası pazarlar da Türk inşaat işletmelerinin iş yapma usullerinde karşılaşılan sorunların, işbirliği kültürünün yeterince oluşmaması ve aynı bölgede faaliyet gösteren işletmelerin koordinasyon eksiklikleri olduğu sektör temsilcileri tarafından dile getirilmektedir. Bu durumun işletmelere ölçek sorunu şeklinde de yansıdığı, rekabet gücünü etkilediği ve bu nedenle bazı işlerin alınamadığı belirtilmektedir.

Irak gibi karışıklıkların çok yüksek olduğu yerlerde ise risk, farklı bir şekilde oluşmakta ve neticesinde sigorta şirketleri bu işletmelere sıcak bakmamaktadırlar. Ayrıca ölçek sorunu, denetim sorunu ve yerel sermayenin istenilen ölçüye getirilememesi de diğer başlıca sorunları oluşturmaktadır.

Türkiye’de tüm sektörlerde dikkati çeken en temel sorun, çerçevesi belirlenmiş ve güncel gelişmeler karşısında yeterli esnekliğe sahip bir stratejik planın olmamasıdır. Bu durum inşaat sektörü için de karşımıza çıkmaktadır. Oysa konumu itibarıyla sahip olduğu stratejik önemin farkında olan bir yönetim anlayışı, dengeli bir ekonomik yapı ve özellikle komşuları ile sıcak ikili ilişkiler oluşturulması, Türk inşaat sektörünün bölgenin lideri olması için yeterli görülmektedir.

Rusya’da dahil olmak üzere Orta Asya ve Kafkas ülkeleri, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkeleri içerisinde sektörel kabiliyeti ve deneyimi en yüksek olan ülkenin Türkiye olduğu sektör temsilcileri tarafından belirtilmektedir. Doğu Avrupa ülkeleri dışındaki bu ülkelerin petrol gelirlerine sahip olmaları, kentlerinde büyük bir değişimin ve yenilenmenin başladığı belirtilen Rusya da dahil olmak üzere bu bölgedeki tüm ülkelerin yeni gelişmekte olan ülke konumunda bulunmaları ve dolayısıyla başta altyapı olmak üzere birçok yönüyle değişim geçirerek muazzam bir

pazar konumunda bulunmaları, Avrupa kökenli işletmelerin bu bölgelere girme istekleri, rekabetin artacağı ve Türkiye'nin bu bölgede daha aktif olması gerektiği sonucunu çıkarmaktadır. Bunlarla birlikte Rusya 'da Türk işletmelerine olan güvenin her geçen gün artması ve Türk işletmelerinin pazar paylarını büyütme, sektörün kalitesi ve imajı içinde önem arz etmektedir.

Irak 'ta ortaya çıkan durum ve ülkenin yeniden inşası için harcanan fonlardan Türk işletmelerinin konum ve deneyim avantajlarını kullanarak daha fazla pay almaları için devlet desteği ve yenilikçi-proaktif politikaların sağlanması sektör tarafından beklenmektedir. Avrupa Birliği perspektifi ile birlikte iş deneyim belgesi hususunda olduğu gibi bazı düzenlemelerin gerçekleştirilecek olması, sektörü belirli bir ölçüde zorlayacak ve rekabet dezavantajı oluşturacak unsurlar olarak algılanmaktadır.

Belirtilen bu olası durumların önlenmesi, sektörde kalitenin artırılması ve ölçeğin büyütülmesi için devlet desteğine ihtiyaç vardır. Bu süreçte sektör temsilcilerinin özellikle Avrupa Birliği'nin fonlarından faydalanmaları için koordinasyon kurullarının ve Türkiye için projeler geliştiren sektör kuruluşlarının daha aktif çalışması, bu projelerini daha büyük çaplarda ve hükümet ile koordineli bir şekilde fonlardan daha fazla yararlanmak amacıyla aktif çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

3.1. Sektörün Kalitesi ve İmajının İyileştirilmesi

Özellikle uluslararası pazarlarda kalıcı, rekabet açısından güçlü ve yüksek marka değerine sahip olan bir Türk İnşaat Sektörünün oluşturulabilmesi için izlenmesi gereken yol haritasının belki de en önemli aşaması kalitenin artırılmasıdır. Çünkü kalite Türk inşaat sektörünün en önemli sorunudur. Türk ulusunun geçmişte yaşadığı bazı doğal afetler ve neticeleri, bu sorunun ne kadar büyük olduğunu göstermiştir.

Firmalarımızın ve dolayısıyla sektörün sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamaları için gerekli olan hususlardan bir tanesi olan kalite unsuru, günümüzde artık Toplam Kalite Yönetimi başlığı altında bütün Dünya’da kabul gören ve geliştirilen bir anlayışla ele alınmaktadır. Burada önemli olan kalite kavramını teknik bir uygulamanın ötesinde, işletme içi ve işletme dışı tüm görevli ve sorumluların kabul ettikleri bir felsefe haline getirmektir. Böylece bu sistemi uygulayan işletmeler, sürekli gelişmeler ve iyileştirmelerle temel yeteneklerinin diğer işletmeler tarafından kolayca elde edilememesini veya taklit edilememesini başarmaktadırlar.⁵⁸ Sektörün kalitesi ürüne ulaşana kadar geçen süreçte, projenin, proje planlarının, ihale şartlarının, teknik müşavirlik hizmetlerinin, işgücü yeterliğinin, kullanılan malzeme kalitesinin, denetim usullerinin ve yönetim anlayışının hep bu doğrultuda olması ile arttırılabilir. Ayrıca bununla paralel bir şekilde işin kamu ayağında da bürokratik yapının daha hızlı ve daha organize olması gerekmektedir.

İşletmelerin rekabet gücünden sektörün ülke bazındaki rekabet gücüne geçtiğimizde ülkenin ve sektörün kurumsal yapısı, teknolojik altyapısı, teknolojik üretim kapasitesi ve esnekliği, nitelikli işgücü ve ülke ekonomisinin durumu gibi çok boyutlu bir yapı ile karşılaşılmaktadır.⁵⁹ İnşaat firmalarının ayrı ayrı kalitelerinin yükselmesi sektörün kalitesini yükselteceği ve bu durumun sektörün ve ülkenin rekabet gücüne yansıtacağı açıktır.

Sektörde kalitenin arttırılabilmesi için orta ve uzun vade de özellikle kamu yatırım ve projelerinde teknik müşavirlik kullanımını arttırmak, inşaat denetiminin yasal zorunluluğunu kontrol etmek ve bunlar için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak gerekmekte ve bu uygulamaların özel sektörde uygulanmasının sıkı bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.⁶⁰ Kalitenin arttırılması için yapılması gerekenler işletmelere ek maliyet olarak yansıtılabileceği; fakat bu iyileştirmenin

⁵⁸ Hayri Ülgen, Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, Ocak 2004, s. 273.

⁵⁹ Özlem İpekçil Doğan, “Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi”, Dokuz Eylül Dergisi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Mart 2000, s. 8.

⁶⁰ “Avrupa Birliği Sürecinde Yurt İçi Müteahhitlik Hizmetleri”, **A’dan Z’ye İnşaat Dünyası Dergisi**, Dünya Yayıncılık, Yayın No:90, Haziran 2005, s. 32.

süreç ile birlikte gelecek olan daha rekabetçi koşullarda, rekabet avantajı sağlayacağı beklentisi sektörün büyük firmalarında savunulmaktadır.

İnşaat sektöründe gerçekleştirilen çalışmalarda, Toplam Kalite Yönetimi uygulamalarının başarılı olmasını sağlayan ana faktörün kurum kültürü olduğu saptanmıştır. İnşaat sektöründe, her projede farklı organizasyonlar kurulması, üst yönetim kademelerinin genellikle bu tip çalışmalara soğuk bakmaları ve yeterli liderliği göstermemeleri, sektördeki işgücünün eğitiminin yeterli olmaması, kurum kültürü oluşturacak ideal yenilenmenin bu sektörde sağlanamaması ve elde edilen bilginin ve dokümanların gelecek ile ilgili bilgi sağlayacak istatistiki analizlerde kullanılmaması kalite yönetimi uygulamalarını engellemektedir.⁶¹ Ayrıca sektörde faaliyet gösteren tüm üst düzey yöneticiler bu tür çalışmaları ek maliyet kapsamında değerlendirmektedirler.

Sektörün kalitesini gösteren diğer bir unsur da verimlilik olarak kabul edilmektedir. Sektörde verimliliğin daha da yukarılara çekilebilmesi için işgücünün kalitesinin yani yeterliliğinin artırılması ve teknik gelişmelerin takip edilerek sektöre adapte edilmesi gerekmektedir. Var olan işgücünün tecrübesi yadsınamaz bir gerçektir; fakat gelişen teknoloji ve daha kaliteli ürün talebi neticesinde eğitilmiş iş gücüne olan ihtiyaç da her geçen gün artmaktadır. Üniversitelerin koordinasyonunda çeşitli eğitim projeleri ile bu sorun giderilmeye çalışılmalıdır.

Araştırmalar inşaat sektöründe etkin olan kültür yapısının proje kültürü olduğunu göstermiştir. Proje kültürünün sektör için olumlu yönleri; projenin etkinliğini artırması, bireysel çekişmeyi engellemesi ve dar görüş sorununu ortadan kaldırması olurken, olumsuz tarafları ise, değişiklik ve yeniliğin tanıtılmasındaki zorluktur.⁶² Projenin içinde bulunan unsurların bir kısmı sürekli çalışan bir kısım ise projeye yeni dahil olanlardır. Genellikle proje grubunun tutucu davranışlarıyla karşılaşılır ki bu da değişimini önündeki en önemli engeldir. Bu sorun hem

⁶¹ Aysun Ferrah Güner, Heyecan Giritli, “İnşaat Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi ve Türkiye’deki Uygulamalar”, İTÜ Dergisi/a, Cilt:3, Sayı:1, Mart 2004, s. 22.

⁶² İlknur Akıner, Nur Esin, Heyecan Giritli, “Türk İnşaat Endüstrisinde İş Değerleriyle İlgili Kültürel Profil”, İTÜ Dergisi/a, Cilt:4, Sayı:2, Eylül 2005, s. 51.

teknolojik hem de yönetsel değişimin yakalanamaması gibi bir sorunu ortaya çıkarırken firma kalitesini de etkilemektedir. Bir süre sonra bu durumun verimliliğe yansması kaçınılmaz hale gelebilir.

Kalite kapsamında ele alınan CE işareti özellikle Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleştirilecek ihracatta ve bu bölgede gerçekleştirilecek hizmetlerde olmazsa olmaz bir durumdur ve ürünlerin serbest dolaşımı kapsamında da bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Ürünlerin, CE işaretli olarak piyasaya sunulmasından üreticinin sorumlu olmasına karar verilmiştir. Ancak, eğer üretici ya da üreticinin yetkili temsilcisi Avrupa Birliği içinde değilse, bu sorumluluğu ithalatçı yerine getirmek zorundadır. Bir başka deyişle, ithalatçı ithal ettiği ürünlerin Avrupa Birliği normlarına uygun olduğunu garanti etmek zorundadır.

Üreticinin bu işareti ürüne ilishtubilmesi için çeşitli alternatifler sunulmuştur. Bir kısım ürün grupları için (bunlar genelde düşük risk arz eden ve/veya arz ettikleri riskin tespitinin görece kolay olduğu ürünlerdir, örneğin, bazı makineler), direktifin temel gereklerine uygunluk, üreticinin kendisi tarafından ya kendi test imkanları ya da başka herhangi bir kuruluşun imkanlarının kullanılmasıyla doğrulanabilmekte ve bu ürünler hakkında üreticinin düzenleyeceği uygunluk beyanı ile CE işareti, üretici tarafından ürüne ilishtubilmektedir. Diğer bir kısım ürünlerin ise (örneğin, bazı tıbbi cihazlar ve bazı makineler) mutlaka, Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde adı yayımlanmış yetkili test ve belgelendirme kuruluşları (Onaylanmış kuruluşlar-Notified bodies) tarafından doğrulanması gerekmektedir. Onaylanmış kuruluşun bu incelemesine istinaden, üretici CE işaretini ürüne ilishtubirmektedir.⁶³ Standartların uyumlaştırılmasına ilişkin tüm çalışmalar Bayındırlık Bakanlığı koordinasyonunda Türk Standartları Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir. Türk Standartları Enstitüsü 2007 yılında çıkarılan yasa ile Onaylanmış Kuruluş olarak hizmet vermeye başlamıştır.⁶⁴ Aynı yönetmelikte yapı malzemeleri ile ilgili uyumlaştırılmış

⁶³ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "CE Uygunluk İşareti ve Ülkemizde Uygulanmasına Dair Sorular ve Cevaplar", (Çevrimiçi), <http://www.foreingtrade.gov.tr/ABSorucevap.htm>

⁶⁴ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, "Yapı Malzemeleri Yönetmeliği Kapsamında Türk Standartları Enstitüsünün Onaylanmış Kuruluş Olarak Görevlendirilmesine Dair Tebliğ", 28 Ocak 2007, (Çevrimiçi), <http://www.bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 28 Mart 2007

standartlar ve kurumun yetkileri tanımlanmıştır. Bu işaretleme ve standardizasyon zorunluluğunun mutlak surette iç piyasada da uygulamasının genişletilmesi ve denetimi gerekmektedir. Böylece sektörle ilgili en sık şikayet edilen husus olan kayıt dışı kavramı da kontrol altına alınmış olacaktır.

Avrupa Birliği, CE İşareti ile ilgili kılavuzunda genel olarak şu hususlara⁶⁵ yer vermiştir;

- CE işaretleme; söz konusu ürünün, CE işaretleme için karşılayan (temel gerekler, teknik şartnameler ve özel düzenlemeler) uygun direktifin (direktiflerin) tüm geçerli hükümlerine (ya da şartlarına) uyduğunu ve ürünün, direktifte (direktiflerde) belirtilmiş olan uygunluk teyidi prosedürlerine bağlı olduğunu sembolize etmektedir.
- Yapı Malzemeleri Yönetmeliğinde , CE işareti; ürünün, uyumlulaştırılmış standartların yerini alan ilgili ulusal standartlara ya da bir Avrupa Teknik Onayına ya da direktifte atıfta bulunulan ulusal teknik şartnamelerinden birine uyduğunu ve ürünle ilgili olarak Komisyon kararında öngörülmüş olan uygunluk teyidi sisteminin tatbik edilmiş olduğunu gösterir.
- Esasen, teknik şartnamelerin performansa dayalı olması gerektiği için, Yapı Malzemeleri Yönetmeliği ile ilgili CE işaretleme, işlerin temel gerekliliklerinin baki olarak karşılamasında etkisi olan malzeme karakteristiğinin (talimatlandırılmış) değerlendirildiğini ve kullanımıyla ilgili teknik şartnamede değerlendirme metodunun en az bir üye ülkede düzenlenmiş olduğunu sembolize eder.
- CE işaretinin anlamı ve biçimi konusunda üçüncü tarafları aldatma olasılığının olmaması şartıyla, ihtiyari bir kalite işareti ya da yine ihtiyari bir standartlaştırma işareti gibi, diğer sistemlerden kaynaklanan değişik işaretleri de taşıyabilir.
- CE işareti ile ilişik bilgilerde ürünün performansı belirtilir. CE işareti, özel uyumlulaştırılmış performans kriterlerinin (örneğin eşik değerler) yerine

⁶⁵ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Kılavuz Belge D : Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında CE İşaretleme”, Eylül 2002, (Çevrimiçi), <http://www.bayindirlik.gov.tr/kilavuzd.htm>, 5 Ocak 2006.

getirildiğini ve uygunluk teyidine bağlı tüm görevlerin tamamlanmış olduğunu sembolize eder.

- CE işareti; ürünlerin, “yeni yaklaşım” ilkelerinin esas alındığı direktiflere uyduğunu gösteren yegane işaret olmaktadır, bunun uyumlulaştırma olmadan önce, Üye Devletlerin muhtemelen ulusal kanun, yönetmelik ve idari hükümlerinde mevcut olan ve CE işareti gibi aynı kapsama haiz herhangi bir zorunlu işaretin yerine geçmesi gerekir. CE işareti, “Avrupa Ekonomik Alanında Yapılmıştır” hususunu gösteren bir menşei işareti olmadığı gibi, bir kalite işareti de değildir.
- Yapı Malzemeleri Yönetmeliği gereği, CE işaretlemesi, ürünün kendisi üzerine, ürüne iliştilmiş bir etiket üzerine, ürünün ambalajına ya da ürünün yanında bulunan ticari belgeler üzerine konmalıdır.
- Teknik şartnamenin kendisine yapılan atıf yeterli olmazsa, yapı malzemesinin kullanım amacı ile ilgili bilgi CE işaretinin bulunduğu bilgi etiketinde işaretlenmiş olmalıdır.
- Bazı durumlarda, koşulların nihai kullanımı ile ilgili özel bilgi eklemek gerekli olabilir. Bu bilgi, eğer varsa, kısaltmalar, resimli yazı dili, semboller, kelimeler gibi kendine özel formlarla ve yanı sıra kullanım kategorisi ile uygun bir şekilde verilebilir. Gerekli ise, teknik şartnamede öngörülen ilgili ürünün (ürünlerin) kullanım amacını (amaçları) veya nihai kullanım koşulunu (koşullarını) göstermek için gerekli kurallar öngörülmektedir.
- Yapı Malzemeleri Yönetmeliği ürün üzerinde CE işaretinin yanı sıra şu bilgilerin olmasını şart koşar;
 - imalatçının adı ya da kimliğini belirleyici işaret,
 - işaretin bulunduğu yılı gösteren son iki rakam,
 - uygun durumlarda, CE Uygunluk Belgesi numarası,
 - uygun durumlarda, teknik şartname esas alınarak, ürünün performanslarının bildirilmesini ve karakteristiklerini tanımlanmasını gösterir.

Türkiye’de bu standartlara karşı özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerde belirli bir karşı tavır bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında olası ek maliyetler, bürokratik işlemlerin yoğunluğu ve konu ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmaması sayılmaktadır. Bunun neticesinde de Türk işletmeleri Avrupa ülkelerinde yeterince iş alamamaktadırlar. Yeni üye olan ülkeler ve bunlar ile ilgili özellikle altyapı yatırımları göz önünde bulundurulduğunda durumun önemi daha da net anlaşılmaktadır. Oluşan bu pazardan pay alabilmek için bu düzenlenmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorunların kısa bir zamanda halledilmesi için sektörde faaliyet gösteren işletmelerin kapsamlı bir şekilde eğitilmesi gerekir. Burada sektörle ilgili sivil toplum kuruluşları ve ilgili Bakanlık ile kamu kurumlarının desteğine ihtiyaç vardır.

Uygulamaların kamu ayağında da bürokratik işlemlerin kısaltılmasına, yapılması gereken birçok faaliyetin kamu kurumları tarafından üstlenilmesine, denetimlerin daha sıkı gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili bilgilendirme seminerleri ve toplantıları sektörde faaliyet gösteren işletmeler için zorunluluk haline getirilmelidir. Böylece akreditasyon benzeri bir uygulama getirilerek hem stratejik bir çalışma gerçekleştirilmiş olur hem de sektör kayıt altına alınmış olur.

3.2.Yapı Denetimi ve Uygulanması

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ile birlikte insan beklentileri hızla artmıştır. Bilginin hızlı bir şekilde yayılması, farklı pazarlarda farklı standartlara sahip olan kişilerin aynı ürünleri istemesi gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Yani insanlar coğrafi veya kültürel fark gözetmeksizin aynı kalitede, aynı teknolojik standartlara sahip ürünleri veya hizmetleri talep etmeye başlamışlardır. Bu durum da işletmeler için farklı bir rekabet ortamının oluşmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan işletmeler pazarda rakip sayısı arttıkça rekabet edebilmek için ürünlerini ve hizmetlerini farklılaştırarak cazip kılamaya çalışmaktadırlar yani farklılaştırma stratejisi uygulamaya başlamışlardır.

Farklılaştırma stratejisinde amaç işletmeye ve onun ürününe sadık müşteriler yaratmaktır. Farklılaştırma stratejisi dizayn, teknoloji, marka imajı, müşteri hizmetleri veya diğer faktörlerle sağlanabilir. Bu stratejiyle birlikte işletme ortalamasının üzerinde bir gelir elde ederken, sektörde yaratacağı farkındalık ile rakiplerin pazara girmesini engeller ve onları kontrol eder ve böylece özellikli ürün pazarlarında yüksek bir pazar payı elde eder.⁶⁶ Yalnız bu strateji standart mal ve hizmetlerin müşteri talebine cevap vermediği durumlarda uygulanan bir stratejidir. Başarıya ulaşması için müşterinin bu farklılığın bedelini ödemeyi kabul etmesi gerekir.

İşte inşaat sektöründe teknolojinin ilerlemesi ile birlikte yapı denetimi gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Yapı denetimi uygulanan inşaatlar belirli ölçütlerde minimum güvenlik ve kaliteyi müşteriye garanti eder. Tabi ki bu durum ürün fiyatlarına da yansır. İnşaat sektöründe artan rekabet ile gerek yurt içi gerek yurt dışı pazarlarda faaliyet gösteren firmalar kendi ürünlerinin farklı olduğu vurgusunu ön plana çıkarmaktadırlar. Bunu yaparken özellikle güvenlik, sağlamlık, kalite ve tesis yönetim kavramlarını kullanarak farklı yapılar inşa ettiklerini söylerler.

Türkiye’de 2001 yılından itibaren yapılan tüm yapılar Denetim Kanunu nedeniyle diğerlerinden farklı olarak inşa edilmektedir. Bu durum hiç kuşkusuz ki yapıların fiyatlarına da yansımıştır. Türkiye’de inşaat sektörünün denetlenmesinde özellikle işin kamu ayağında ki gayri ciddi yaklaşımlar, yaşanan doğal afetlerle bir kez daha ortaya çıkmıştır. Kalitesiz malzeme kullanımından, hatalı projelerden, yapının yetersiz malzeme ile yapılmasına kadar birçok unsurun hala devam ettiği de bir gerçektir. Bu durumun önlenmesi, ancak bağımsız denetçiler vasıtasıyla kamu otoritesinin yol göstericiliğinde mümkündür. Bu nedenle bu uygulamaları belirli bir düzene bağlamak amacıyla Bayındırlık Bakanlığı 2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun gereğince Yapı Denetimine ilişkin bir yönetmelik yayınlamıştır.

⁶⁶ Michael E. Porter, **Competitive Strategy : Techniques For Analyzing Industries and Competitors**, The Free Press Company, New Jersey, 1998, s. 37-38.

Bu yönetmeliğin amacı; can ve mal güvenliğini teminen, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun, kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir ve ayrıca bu yönetmelik; yapı denetim kuruluşları ve laboratuvarların çalışma usul ve esaslarını, bu kuruluşlarda görev alacak denetçi mimar ve mühendisler ile diğer görevlilerde aranacak nitelikleri, yapı denetim komisyonunun çalışma usul ve esaslarını, yapı denetimi hizmet sözleşmesi düzenlenmesi ve hizmet bedellerinin ödenmesi esaslarını, yapı denetim kuruluşları ile bu kuruluşların denetçi mimar ve mühendislerinin sicil raporlarının tutulmasına ve yapılara sertifika verilmesine dair usul ve esasları kapsar.⁶⁷ Türkiye’de yapı kalitesinin bazı bölgelerde ne kadar düşük olduğu son on yılda meydana gelen doğal afetlerle ortaya çıkmışken bu kanunun uygulanmasının ne kadar önemli olduğu da bir kez daha anlaşılmıştır.

Bu yönetmeliği en önemli kısmı ise sorumluluk kısmı ve hangi uygulamaların yapılamayacağı kısmıdır. Buna göre⁶⁸;

- Yapı denetim kuruluşları, denetçi mimar ve mühendisler, proje müellifleri, laboratuvar görevlileri ve yapı müteahhidi ile birlikte yapının ruhsat ve eklerine, fen, sanat ve sağlık kurallarına aykırı, eksik, hatalı ve kusurlu yapılmış olması nedeniyle ortaya çıkan yapı hasarından dolayı yapı sahibi ve ilgili idareye karşı, kusurları oranında sorumludurlar. Bu sorumluluğun süresi; yapı kullanma izninin alındığı tarihten itibaren, yapının taşıyıcı sisteminden dolayı on beş yıl, taşıyıcı olmayan diğer kısımlarda ise iki yıldır.
- Yapıda, yapı kullanma izni alındıktan sonra, ilgili idareden izin alınmadan yapılacak esaslı tadilattan doğacak yapı hasarından, izinsiz tadilat yapan sorumludur. Yapı denetim kuruluşu; yazılı ihtarına rağmen yapı sahibi tarafından önlemleri alınmayan, parsel dışında meydana gelen ve yapıda hasar oluşturan yer kayması, çığ düşmesi, kaya düşmesi ve sel baskınından doğan hasarlardan sorumlu değildir.

⁶⁷ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Yapı Denetim Uygulama Usul ve Esasları Yönetmeliği”, 12 Ağustos 2001,(Çevrimiçi),http://ydk.bayindirlik.gov.tr/ydk_yonetmelikler.htm, 20 Ağustos 2005.

⁶⁸ A.e.

- Yapı denetim kuruluşlarının yöneticileri, ortakları, denetçi mimar ve mühendisleri ile proje müellifleri, laboratuvar görevlileri ve yapı müteahhidi; bu Kanunun uygulanmasından dolayı ortaya çıkan yapı hasarından sorumludur.
- Yapı denetim kuruluşu denetim faaliyeti dışında başka ticarî faaliyette bulunamaz. Bu kuruluşun denetçi mimar ve mühendislerinin, denetim faaliyeti süresince başkaca meslekî ve inşaat işleri ile ilgili ticarî faaliyette bulunmaları yasaktır.

Denetçi işletmelerin tüm faaliyetlerinin ve ilgili bütün hususların koordinasyonu içinde Yapı Denetim Komisyonları kurulmuştur. Yapı Denetim Komisyonu; yapı denetim kuruluşlarının faaliyetlerini denetlemek, mimar ve mühendislere denetçi belgesi vermek, yapı denetim kuruluşlarına izin belgesi düzenlemek, denetçi mimar ve mühendislerin sicillerini tutmak ve yapı denetimi süresince taraflar arasında doğacak uyuşmazlıkları inceleyerek görüş bildirmekle görevlidir.

Kanunun uygulanmasına ilişkin doğabilecek uyuşmazlıklar, öncelikle yapının bulunduğu yerin il bayındırlık ve iskân müdürlüklerince incelenerek sonuçlandırılır. İtiraz halinde konu il bayındırlık ve iskân müdürlüklerince Yapı Denetim Komisyonuna bildirilir. Yapı Denetim Komisyonu itiraz konusunu, öncelikle taahhütname ve sözleşme olmak üzere ilgili mevzuat hükümlerini dikkate alarak inceler ve sonuçlandırır.

Komisyon, gerektiğinde uyuşmazlık konularını, şikayetleri ve yapı denetim kuruluşlarının faaliyetlerini mahallinde incelemek üzere elemanlar ve heyetler görevlendirir. Yapı denetim kuruluşlarının denetçi mimar ve mühendisleri ile yardımcı kontrol elemanlarına, kamu veya özel sektör kuruluşları ile birlikte belirleyeceği şartlara göre meslek içi eğitim ve faaliyet programları düzenler. Tabi ki önemli olan yönetmelik çıkarılması değil bunu uygulanmasıdır. Kaldı ki son günlerde 2000'den fazla yönetmeliğin uygulanmadığı için yürürlükten kaldırılması bu konudaki takibin ne kadar yetersiz olduğunun da bir başka göstergesidir. Bu

iptaller sırasında Ulusal Deprem Konseyinin ortadan kaldırılması ise oldukça düşündürücüdür.

Uygulamada ise kurumsal yapısı olan ya da en azından oluşturmaya çalışan, oldukça büyük ölçeğe sahip olan, belirli bir kalitesi olan ve bunu daha da yükseltmek isteyen işletmeler dışında diğerlerinin bu yönetmeliği pek de uyguladığını söyleyemeyiz. Diğer taraftan sadece bu denetim uygulaması bile ürün fiyatlarını yukarı çekmek için kullanılmaktadır. Diğer taraftan, herhangi bir doğal afet olmaksızın bile var olan yapıların, zaman içerisinde zarar görmeleri ve kullanılamayacak duruma gelmeleri olayın önemini yansıtmaktadır. Bu nedenle denetim mekanizmasının başarılı bir şekilde işletilebilmesi için uygulama cezai yaptırımlara bağlanmalı ve bu yaptırımlar caydırıcı boyutlarda olmalıdır.

Denetim konusunda ki umursamazlık öyle bir boyuttur ki, bir devlet kurumu olan Toplu Konut İdaresinin yaptırdığı konutların dahi denetlenmediği ve hatta bazı bölgelerde yaptırılan konutların şu an kullanılmadığı da diğer bir gerçektir. Yani devletin çıkardığı bir kanun diğer bir devlet kurumu tarafından uygulanmamaktadır. Bu da sorunun uygulama veya teknik bir sorun olmadığına aslında zihniyet sorunu olduğunun göstergesidir. Kamunun konuya yeterli duyarlılığı göstermediği uygulamalarda yaklaşımlardan net bir şekilde anlaşılmaktadır. Yani özellikle halkın kullanacağı ve doğrudan konut olarak inşa edilen yapılarda uygulama yeterince kontrol edilmemektedir.

Bu durum Türk İnşaat sektörünün uluslararası pazarlarda imajını zedelemekte ve iş kaybına sebep olmaktadır. Yapı denetiminin sıkı bir şekilde uygulanması ürün kalitesini arttırmakla birlikte Türk işletmelerinin imajını güçlendirecektir. Böylece özellikle içinde bulunduğumuz bölgede teknik kabiliyetleri güçlü olan Türk işletmeleri kalite açısından da rekabet üstünlüğü sağlayacaktır.

Yapı denetiminde uygulamanın artırılması için devlet desteğinde hızlı bir şekilde sektörel eğitim politikasına ihtiyaç vardır. Bu eğitim programları üniversiteler, sektörün sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları koordinasyonunda

gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Denetçi işletmelerin yeterliliğinin sağlanması için de özellikle üniversitelerle işbirliğine gidilmeli ve bu husus sadece kamu otoritesine bırakılmamalıdır. Ayrıca bu işletmelerin de hem mali yönden, hem faaliyet yönünden hem de teknik yönden denetlenmesi için Maliye Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığının koordinasyonunda konunun uzmanı bağımsız özel ekipler oluşturulmalıdır.

3.3. Politik Risk Sigortasının İşler Hale Getirilmesi

Ticaretin en değişmez kuralı işletmelerin var olabilmeleri için yeni pazarlar bulmaları ve büyümeleridir. Türk İnşaat sektörü şu anda tam itibariyle yeniden inşa edilen ülkelerin tam ortasında bulunmaktadır. Bu ülkelerin yeniden inşa edilmelerinin en temel sebebi ise yaşadıkları savaşlar ve uzun yıllar katı yönetim anlayışları ile dışarıya kapalı yönetilmeleridir. Kaldı ki yine bu ülkelerde tam anlamıyla demokratik yönetim anlayışları bulunmadığı için işletmeler, ilgili ülke kurumları ile çeşitli sorunlar yaşayabilmektedirler. Özellikle yurt dışı işlerde en çok pay almaya başlayan ülkeler olan Rusya, Kazakistan, Afganistan ve Irak gerek yönetim anlayışları gerek içinde bulundukları durum nedeniyle iş yapmanın oldukça zor olduğu, fakat pazarında oldukça büyük olduğu ülkelerdir. Bu bölgede petrol ihraç eden ülkelerin elde ettikleri parayı yatırmak istedikleri ilk alan ülkelerinin altyapı hizmetleri olmaktadır.

Türk firmaları için bu ülkeler yurt dışı işlerde tam anlamıyla pazar olarak değerlendirilmektedir ve aslında bu pazar firmalarımızın stratejilerini belirleyebilmeleri açısından iyi tanımlanmalıdır. Pazar kavramı en temel tanımıyla, belirli mal ve hizmetlerin değişimi için alıcı ve satıcıların ticari işlem yaptıkları, bu mal ve hizmetlerin fiyatlarının eşitlendiği yerdir. İşletmeler için Pazar tanımının yapılmasının amacı, rekabet tartışmasına konu olan olayla ilgili olan Pazar sınırlarının belirlenmesidir. Pazarın sınırlarının belirlenmesi ve belirlendikten sonra da ilgili teşebbüslerin pazar paylarının tespit edilmesi rekabet analizlerinde merkezi bir öneme sahiptir. pazar tanımlaması, pazar paylarını hesaplamak ve pazar

bilgilerinin kullanılması suretiyle analizlerde yararlanılacak diğer bilgilere ulaşmak için gerekli bir aşamadır.⁶⁹ Türk firmalarının ağırlıklı olarak faaliyet gösterdikleri ve yukarıda bahsettiğimiz bu geniş pazarın tüm özellikleriyle iyi tanımlanması şarttır. Çünkü bu Pazar oldukça farklı ve ciddi ekonomik, politik ve ticari risklere sahiptir. bu tanımlama yapılmadan ve var olan tüm unsurlar maliyette hesaplanmadan rekabet etmek oldukça zordur.

İşte bu tür pazarlarda uygulanan Politik risk sigortası, yabancı ülkelerde iş yapan firmaları, ağırlıklı olarak işlerin yapıldığı ülkedeki hükümetin politik faaliyet veya faaliyetsizliğinden kaynaklanan olumsuz sonuçlara karşı teminat altına alan sigortalara verilen genel addır ve ayrıca Politik Risk Sigortası o ülkede yapılmaz, o ülkenin dışından yapılır. Çünkü A ülkesindeki bir politik risk, ya farklı bir ülkede sigorta ettirilir, ya da uluslararası bir piyasada sigorta edilir.⁷⁰ Bu tür sigortalama işlemleri Türkiye’de Eximbank tarafından sağlanan destekle sürdürülmektedir. Yalnız şu an kullanımda var olan fon miktarları yapıla işlerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Bu nedenle sektörde faaliyet gösteren işletmelerin çok büyük bir kısmı bundan faydalanamamaktadırlar. Fakat bu sigortaya özellikle çok zor piyasa koşullarında iş yapan inşaat şirketlerinin ihtiyaçları vardır ki bu işletmelerin gerçekleştirdikleri işlerin ekonomik büyüklükleri de her geçen gün artmaktadır.

Günümüzün inşaat işletmelerinin karşılaştığı politik riskler sadece savaş hali, iç savaş, ihtilal, ayaklanmalar ya da yabancı karşıtı fikirlerin patlamalarıyla bağdaştırılan klasik riskler değildir. Aynı zamanda hukuki ve düzenleyici değişiklikler, alıcının ithal izninin iptali, alıcı bir devlet ya da devlet garantisine haiz hükümet geçişleri, çevre ve insan hakları konuları, döviz krizleri ve terörizmden kaynaklanan risklerdir. Bu riskler daha zor fark edildiği için başa çıkılması da güçtür. Özellikle yakın çevremizde ve komşu ülkelerde bu tür risklerin hepsi mevcuttur.

⁶⁹ Murat Çetinkaya, “İlgili Pazar Kavramı ve İlgili Pazar Tanımında Kullanılan Nicel Teknikler”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, No: 2842, Ankara, 2003, s. 10.

⁷⁰ Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, “Politik Risk ve Surety Sigortaları Raporu”, (Çevrimiçi), http://www.intes.org.tr/Dosyalar/IntesRaporlar/politik_%20risk.doc, 25 Kasım 2006

Rekabet içinde olunan diğer ülke firmalarına sağlanan olanaklara benzer şekilde, Türk müteahhitlik firmaları için de risk sigortası desteği en kısa sürede sağlanmalıdır. Söz konusu risk sigortası sistemiyle projenin ya da sözleşmenin iptali, hakediş ödemelerinin durdurulması, şantiye bölgesinde çalışma güvenliğinin kalmaması, malzeme ve işçi tedariğinin ya da sevkinin kısıtlanması, işverenin kasıtlı cezalandırmalara gitmesi gibi risklerin güvence altına alınması ihtiyacı bulunmaktadır.

Türkiye de 2004 yılında ilk adım atılmış ve yapılan yurt dışı müteahhitlik, mühendislik ve müşavirlik hizmetleri koordinasyon kurulu toplantısında alınan karar gereği; Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının yurt dışında üstlenecekleri projelerin Türk Eximbank tarafından politik risk sigortası kapsamına alınmasını sağlayacak daha geniş kapsamlı bir program hayata geçirilmiştir.

Müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren firmaların mevcut pazarlarda kalıcılığının sağlanmasıyla birlikte yeni pazarlara açılmalarının desteklenmesi amacıyla 2004 yılı başında uygulamaya konulan bu program, yurt dışında proje üstlenen müteahhitlik işletmelerini dış ihale makamlarına verecekleri geçici, avans ile birlikte kesin teminat mektuplarının haksız nakde çevrilmesi riskine karşı sigortalayarak, yaşadıkları sıkıntıları önemli ölçüde ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.⁷¹ Fakat bu sigortalama sistemi hemen hemen hiç verimli kullanılamamıştır.

Çünkü Türk işletmeleri her geçen gün daha büyük işler almakta ve Eximbank'ın elindeki fonlarla bu gibi işlerin sigortalanması mümkün görünmemektedir. Ayrıca Eximbank'ın var olan fonları en kısa sürede çevirme isteği nedeniyle geri ödeme taleplerinin kısa süreler içerisinde sığdırılması diğer bir sorundur. Yani Eximbank belirli bir fonu bir yıl içerisinde en az üç kez kullanmak istemektedir. Bu da fonun kısa sürede serbest kalması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

⁷¹ Devlet Planlama Teşkilatı "Eximbank Uygulamaları", 12 Temmuz 2006, (Çevrimiçi), <http://plan9dtp.gov.tr/devletyardimlari.doc>, 16 Aralık 2006

Özellikle Türkiye ile yurt dışı müteahhitlik işlerinin yarısından fazlasını karşılayan Irak, Rusya, İran, Kazakistan, Libya ve Ukrayna gibi ülkeler arasında çeşitli nedenlerle zaman zaman politik sorunlar yaşanabilmekte ve bu sorunlar o ülkelerde iş yapan Türk işletmelerini etkileyebilmektedir. Öyle ki bazen de şantiyelere, çalışanlara ve tüm malzemelere kadar varan saldırılarla bile karşılaşılabilir. Bu nedenle sadece iş değil aynı zamanda da çalışanlar da tüm riskler belirlenerek sigorta kapsamına alınmalıdır.

Bu işletmelerin gerçekleştirdikleri tüm faaliyetler en kısa zaman da kapsamlı bir sigorta içine alınmalıdır. Böylece Türk işletmelerinin el koyma, millileştirme, hak edişlerin ödenmemesi, hizmet bedellerinin ödenmemesi gibi olası sorunlara karşı korunması gerekmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen işlerin büyüklükleri göz önünde bulundurulduğunda sigorta limitlerinin de yüksek tutulması gerekir. Bunun için Eximbank ile Hazine'nin en kısa zaman güçlü bir fon oluşturmaya ihtiyacı vardır. Son zamanlarda Türk bankalarının gerçekleştirdikleri stratejik ortaklıklar bu konuda fırsat olarak değerlendirilmelidir.

3.4. İş Güvenliği

Son yıllarda teknolojik gelişmeler ile birlikte daha bilgili, eğitilmiş ve bu teknolojiyi kullanabilecek iş gücü ihtiyacı belirmiştir. Özellikle iç piyasada doğal afetlere karşı daha sağlam, gelişen şehir hayatı ve kentsel dönüşüm nedeniyle daha kaliteli, fonksiyonel ve teknoloji ile donatılmış konut ihtiyacı artmaktadır. Aynı şekilde yurt dışında faaliyet gösteren işletmeler ise hava alanı, otoyol, tünel ve köprü gibi standart düzeyin üzerinde teknoloji gerektiren ve oldukça karmaşık yapılara sahip işler almaya başlamışlardır. İşte bu nedenlerle işgücünün hem daha kaliteli hale getirilmesi gerekmekte hem de artan iş yoğunluğu ve karmaşıklığa karşı iş gücünün güvenliği sağlanmalıdır.

Avrupa Birliği ülkelerinde gerçekleştirilen faaliyetlerde sahada ki en önemli husus iş güvenliğidir. Çünkü alınan tedbirler hem iş sahasına hem de işin

gerçekleştirildiği şehir hayatına yansımaktadır. Avrupa Birliği projesi insan merkezli olan ve insanı yücelten bir sosyal anlayış temeli üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle 2004 yılında Avrupa İnşaat Güvenliği Zirvesinde Bilbao Deklarasyonu konu ile ilgili Topluluk direktiflerinin uygulanmasını ve geliştirilmesinin teşviki amacıyla yayınlanmıştır. Bu zirvenin hemen ardından da Avrupa İnşaat Güvenliği Formu kurulmuştur.

Bu Deklarasyon, Avrupa Birliği'ne üye olan tüm ülkeleri inşaat sektörünü ilgilendiren tüm güvenlik ve sağlıkla ilgili yasal düzenlemelere uyulması konusunda yaptırımlar getirmeye davet etmekte ve bu konuda etkin yaptırım yöntemleri ve sistemleri kullanılmasını garanti altına almak üzere denetim kurumlarının geliştirilmesi konusunda çağrıda bulunmaktadır.⁷² Bu deklarasyonda Avrupa'da var olan tüm direktiflere rağmen konu ile ilgili yapılması gerekenler olduğuna dikkat çekilmiş ve konunun hangi temeller üzerinde oturduğu daha ayrıntılı olarak vurgulanmıştır. Avrupa Birliği bünyesinde konu ile ilgili tüm çalışmalar 92/57/EEC sayılı, inşaat iş sağlığı ve güvenliği konusunda ki Avrupa Birliği direktifi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye de ise 2004 yılından itibaren Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliğinin İyileştirilmesi Projesi, müktesebata tam uyumun sağlanması için sektör temsilcileri ve oluşturulan çalışma grupları vasıtasıyla çerçeve çalışmaları yapmaktadır.

Konu ile ilgili Avrupa Birliği direktifi de dikkate alınarak 2003 yılında Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, inşaat faaliyetinin bütününe proje hazırlanması süreci ve uygulanma süreci olarak ikiye ayırmıştır. Bu her iki aşama içinde ayrı ayrı olmak üzere iş sağlığı ve güvenliğinden sorumlu koordinatör atanması zorunluluğu getirilmiştir. Yönetmelikte ayrıca koordinatörlerle birlikte, işverenin ve proje sorumlusunun da yükümlülükleri

⁷² Mimarlar Odası, “Bilbao Deklarasyonu Avrupa İnşaat Güvenliği Zirvesi : İnşaat Güvenlik”, (Çevrimiçi), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/BilbaoDeklarasyonu2004.pdf> , 20Aralık 2006.

tanımlanmıştır. Ayrıca 2004 yılında ise yine Avrupa Birliği direktiflerine tam uyumlu İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik yayınlanmıştır.⁷³ Bu yönetmeliğin amacı; işçilerin istihdam süreleri içinde çalıştıkları alanlar ve girip çıkabilecekleri bina, eklenti ve diğer tüm alanlarla ilgili önlemlerin alınmasıdır.

Türkiye’de konu ile ilgili tüm yönetmelikler Avrupa Birliği direktifleri ile uyumludur. Bu konuda mevzuat açısından sıkıntı çekilmemektedir. İş güvenliği ile ilgili sektördeki temel görüşler ise, iş yerlerinin ve işin gerçekleştirildiği sahaların kamu desteğinde oluşturulacak fonlarla daha güvenli hale getirilmesi, işletmelerdeki risk oranlarına göre sigorta primlerinin iş güvenliği ve sağlığı ile ilgili olanlarının yüksek tutulması ve ayrıca işletmenin daha önceki performansına yönelik çeşitli düzenlemelerin yapılması ve vergi sisteminde işletmelerde bu hususu dikkate alarak teşvik edici doğrultuda yeniden düzenlemelerin yapılması şeklinde sıralanmaktadır.

Tüm uyum çalışmalarında olduğu gibi Türk işletmeleri, bu uyum konusunda da yani iş sahasının güvenliği konusunda da olası ek maliyetlere veya vergi ve primler yoluyla olası ek kazançlara bakmaktadırlar. Bu nedenle yapılması gereken düzenleme sadece uyumun tamamlanıp uygulamanın kontrolsüz bırakılması değil aynı zamanda denetimin ve yaptırımların da sıkı bir şekilde düzenlenmesi olmalıdır.

Türkiye’nin iş güvenliği konusunda kurumlar açısından doğru yolda ilerlediği belirtilirken bir çok eksiliğin de hala var olduğu da sektör temsilcileri tarafından dile getirilmektedir. Bunun sebepleri arasında Çalışma Bakanlığı bünyesinde konu ile ilgili yer alan birimlerin yeterince önemsenmemesi gelmektedir. Bunun altındaki nedenin de yetersiz müfettiş sayısı ve cezaların azlığı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca hukuk sisteminin konu ile ilgili yetersizliği iş güvenliğine verilen önemi azaltan faktörler arasında sayılmaktadır.⁷⁴

⁷³ Mimarlar Odası, “İnşaat İş Sağlığı ve Güvenliği: Avrupa’daki Güncel Gelişmelere Bakış”, (Çevrimiçi), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/insaattaguvanlikraporu.pdf>, 30 Kasım 2006.

⁷⁴ Selim Baradan, “Türk İnşaat Sektöründe İş Güvenliğinin Yeri ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, Ocak 2006, s. 98.

Avrupa Birliği ölkelerinde faaliyet gösterecek işletmelerden öncelikle projelerinde iş güvenliği ile ilgili aldıkları tüm önlemleri göstermeleri istenmektedir. Bu piyasaya Türk işletmelerinin girmesi için bu konuda eğitilmeleri ve gerekli düzenlemeleri yapmış olmaları gerekmektedir. Çalışanların eğitimi ile ilgili sektör temsilcilerinin kamu kurumları koordineli bir şekilde faaliyet göstermeleri, eğitim ünitelerinin kurulması ve buna katılımın yaptırımı bağlanması gerekmektedir.

3.5. Yerel Sermayenin Güçlendirilmesi ve Ölçek Sorunu

İşletmelere yönelik fon ihtiyacı sadece rakiplerle gerçekleştirilen rekabet için değil aynı zaman da reklam, tanıtım ve diğer hizmetler içinde gereklidir. Sermaye faaliyetlerin iyileştirilmesi amacının dışında müşterilere kredi sağlanması, yatırımlar ve ilk yatırımlarda karşılaşılabilecek olası kayıplar için de gereklidir. Aynı zamanda kaliteyi artırıp farklılaşma stratejisinin uygulanması içinde güçlü sermaye yapısı ihtiyacı belirlemektedir.⁷⁵ İnşaat sektöründe işin hacmi ve teknik yapısı geliştikçe daha büyük fonlara ihtiyaç duyulmaktadır.

İşletmelerin mali yapılarının güçlendirilmesi dış piyasalardan daha rahat kredi bulmalarını kolaylaştıracaktır. Bunun yanı sıra daha farklı finansman modellerinin geliştirilmesi, kamu-özel sektör işbirliğinin daha işler hale getirilmesi, uluslar arası kurum ve organizasyonların hibelerinden faydalanılması, ortak girişim gruplarının oluşturulması ve bölgesel ikili ticari anlaşmalar yoluyla yeni piyasalara girilmesi sektörün mali yapısının düzeltilmesi için gereklidir. Diğer taraftan Avrupa Birliği uyum çalışmaları sırasında karşılaşılabilecek diğer iki önemli finansal sorun teminat mektupları ve iş deneyim belgeleridir. Bu sorunlar sektörün mali yapısı ile doğrudan ilişkilidir.

Türkiye'deki bankalar, yürürlükteki mevzuattan kaynaklanan nedenlerle teminat mektubu vermekten kaçınmaktadır. Bu nedenler arasında, teminat mektupları için ayrılması istenen karşılıkların yüksek olması ve teminat mektuplarının risk

⁷⁵ Henry Mintzberg, Tomas Brian Quinn, **The Strategy Process: Concept, Contest, Cases**, 3.Edition, Prentice Hall International Pearson, New Jersey, 1996,s. 77-78.

kaydına alınma oranının yüksek olması yer almaktadır.⁷⁶ Ayrıca Türk bankalarından bulunabilen teminat mektupları çoğu zaman yurtdışında kabul görmemektedir. Türk bankaları tarafından verilen teminat mektuplarının yurtdışında kabul görmemesinin nedenleri, ülkemizin son dönemde geçirdiği ağır ekonomik krizler nedeniyle ülke riskinin yüksek olması, aynı ekonomik krizler sonucunda Türk bankacılık sektörünün de ciddi sıkıntı yaşaması ve kredibilite notlarının düşmesi, Türk bankalarının geçmişte yurtdışına verilen teminat mektupları için gelen nakde çevirme taleplerini yerine getirmemeleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu durum sektörler arasında koordinasyonun özellikle yurt dışı piyasalarda ne kadar önemli olduğunun tek başına göstergesidir. Türk bankalarının yurtdışında kabul görmesi için çalışmalar başlatılmalı, yurtdışında tanınan ve itibar sahibi olan bankaların inşaat sektörüne teminat mektubu vermeleri sağlanmalıdır.

Yabancı işverenlerin Türk bankaları tarafından verilmiş olan teminat mektuplarını nakde çevirme taleplerine yapılan itirazlar için ihtisas mahkemeleri görevlendirilmelidir. Ayrıca, yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin bu büyük sorununa çözüm getirilmesi amacıyla Hazine ve Eximbank koordinasyonunda Teminat Mektubu Fonu oluşturulması için yürütülen çalışmaların bir an önce tamamlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği yasa, yönetmelik ve standartlarının tam olarak uygulanmasıyla sektörde bazı sıkıntılar yaşanacaktır ki bunlardan belki de en önemlisi 'İş Deneyim Belgeleri' konusudur. Direktiflerde yer alan 'Son Beş Yıl İçinde Tamamlanma Koşulu' çok büyük önem taşımaktadır. Yapım işlerinde son 15 yıllık işler dikkate alınmaktayken, Avrupa Birliği bu sürenin 5 yıla düşmesini istiyor. Bu düzenlemenin kabul edilmesi durumunda dört Türk müteahhidinden üçü işsiz kalacak ve Türk müteahhitleri Türkiye'de sadece taşeronluk yapacaklar anlamı çıkmaktadır. Bunun

⁷⁶ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, "TOBB Müteahhitlik Sektör Kurulu Raporu : 3. Türkiye Sektörel ve Bölgesel Ekonomi Şurası", 14 Şubat 2006, (Çevrimiçi), <http://www.tobb.org.tr/sura/müteahhitlik.doc>, 25 Ocak 2007.

nedenlerinde ise bizim kanunumuzun iş deneyimine esas süreyi 15 yıl kabul ediyor olması ve Avrupa Birliği direktiflerinde ise aynı sürenin 5 yıl olmasıdır. Müzakereleri başlayan kamu alımları görüşmelerinde bu farklılık eleştiri konusu yapılmaktadır.

5 yıllık ve 15 yıllık süre içerisinde yüzde 70'i tamamlanmış işler içinde; toplam 726 adet işin yüzde 74'ü (538 adet iş) 15 yıllık sürede, yüzde 26'sı (188 adet iş) ise 5 yıllık sürede tamamlanmıştır.⁷⁷ Bu sorunun giderilmesi için 5 yıllık kriterin yürürlüğe girme tarihi Avrupa Birliği'ne tam üyelik koşuluna bağlanmalıdır. Üyelik fiilen gerçekleşmeden 5 yıl kriteri de uygulanmamalıdır. Firmalarımızın süreklilik arz edememelerinin sebebi ise yine yetersiz finansal kaynak ve yanlış yönetim anlayışlarıdır. Yapım işleri deneyim kriterlerinde endişe ve sıkıntıları giderecek düzenlemelerin kısa sürede yapılması oldukça önemlidir. Ülke gerçeklerimizin göz ardı edilmesi ihalelerimize Türk firmalarının katılımını minimum sayıya indirecek, firmalarımızın kendi ülkesinde yabancı yüklenicilere taşeron olmasına yol açacaktır. Böylece yerli işletmelerle ortaklık şartı da bir anlam taşımamaya başlayacaktır.

Türk firmalarının ölçek sorununu giderme de kullanmaları gereken diğer bir yöntem ise ortak girişim gruplarının oluşturulması olmalıdır. Öncelikle iki Türk işletmesinin bir araya gelmesi mali yapıyı güçlendirir, üstlenilecek olan riski paylaştırır ve işletmelerin yeni pazarlara girmesi için birbirlerinin yeteneklerinden faydalanma olanağı sağlar.

Bunun yanında bir Türk işletmesinin, yabancı bir ortakla hareket etmesi ise eğer yabancı ortak uluslar arası ölçekte Türk işletmesinden çok daha büyük ise olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu şekildeki ortaklıklar neticesinde mali ve teknik yapıya katkı dışında, bilgi ve becerilerin arttırılması, istihdama katkı, farklı pazarlara girme konusunda kolaylık yakalanmasına ve uluslar arası piyasalarda güven

⁷⁷ Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası , “Avrupa Birliği Sürecinde Rekabet Edebilen Ayakta Kalacak”, (Çevrimiçi), <http://dunyainsaat.com.tr/heberid=985>, 20 Kasım 2006

kazanımı gibi oldukça başarılı sonuçlar ortaya çıkacaktır⁷⁸. Türk firmalarının bazı bölgelerde Dünya'nın en büyük işletmeleri ile girdikleri ortaklıklar neticesinde elde ettikleri başarılar sektör temsilcilerinin bu hususa verdikleri önemi arttırmaktadır.

Türk firmalarının uluslar arası ölçeklere kavuşabilmeleri için yabancı firmalarla ortaklıklar geliştirmeleri gerekliliği açıkça belirtilmektedir. Ancak bu ortaklıkların gerçekleştirilmesinden önce yapılması gerekenlerin bulunduğu açıktır. Bu ortaklıkların başarılı sonuçlar verebilmesi için Türk firmalarının uluslar arası standartları benimsemeleri ve uygulamaları, modern yönetim ve kalite kontrol tekniklerini uygulamaları, global pazarlarda rekabet avantajı sağlayacak üstünlüklerini belirlemeleri ve işletme fonksiyonlarından hangilerini ortaklıkta yerine getireceklerini belirlemeleri gerekmektedir.⁷⁹ Türk işletmelerinin bu tür ortaklıklarda başarı sağlamaları için yönetim anlayışlarında bu uyumu sağlamaları gerekmektedir.

Gerçekleştirilen uyum sürecinde dikkati çeken bir diğer konu ise Mortgage olarak bilinen uzun dönemli konut finansman sistemidir. Bu sistemin uzun vade de olası bir faydası olacaktır. Bu sistemin Türkiye'de düzelen makro ekonomik koşullar neticesinde uygulanmaya başlanması ile birlikte var olan yabancı bankalar, yabancı finans kuruluşları ve sistemin işleyişiyle birlikte gelecek olan diğer fonlar, Türk inşaat sektöründe talebin artmasına ve neticesinde arzın artmasına sebep olacak ki bu da, işletmelerin ölçeklerinin artmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan sistemin işleyişini takip eden oldukça büyük yabancı inşaat işletmelerinin ve yatırım kuruluşlarının Türkiye'yi yatırım açısından takip ettikleri de sektörde dile getirilen ve dikkati çeken önemli bir husustur.

Sektörün ölçek sorununun çözümlenmesi belirli bir ölçekte ülkenin makro ekonomik dengesi ve dış politikası ile ilgilidir. Yurt dışında daha fazla iş yapmak için özellikle komşu ülkelerle olan ilişkilerin daha sıkı bir hale getirilmesi

⁷⁸ Ali Sayılır, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Kurulan Uluslar arası Çok Ortaklı Girişimlerde Bilgi Edinimi ve Yerel Ortağa Yansıması", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 1999, s. 42.

⁷⁹ Belgin Aydın, "Dışa Açılma Yolunda Stratejik Ortaklıklar ve Türk Şirketleri Açısından Önemi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s. 147.

gerekmektedir. Diğer taraftan bankacılık sisteminin yabancı ortaklıklar vasıtasıyla imajının düzelmiş olması teminat mektubu ve kredi sorununu çözme konusunda oldukça etkili olacaktır. Fakat bankacılık sektöründe yabancı paylarının sektör kurallarını tamamen belirleyici konuma gelmemeleri Türk İnşaat Sektörü içinde gereklidir. Bu şekilde oluşacak bir durum sektörün finansal durumu için belirleyici nitelik kazanabilir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde firmaların ve sektörün rekabet gücünün korunması ve arttırılması için yapılması gerekenler tartışılmıştır. Yapılan tüm yorumlarda ülkenin ve sektörün mali yapısı ile daha önce açıklanan yükümlülükler dikkate alınmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümde ise bir Türk firmasının yurt dışında ihale yoluyla aldığı ve gerçekleştirdiği bir yapım faaliyeti örnek olay kapsamında incelenecektir.

BÖLÜM 4 : TÜRK İNŞAAT FİRMALARININ REKABET GÜCÜNE İLİŞKİN BİR ÖRNEK OLAY

Çalışmanın bundan önceki bölümlerinde uyum sürecinin getireceği düzenlemeler, yapılması gerekenler sektörün mevcut durumunun analizi ışığında tartışılmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde Doğu İnşaat firmasının Bulgaristan’da yapımını 2002 ve 2006 yılları arasında tamamladığı Burgaz-Karnobat arasındaki otoyol işi örnek olay olarak incelenmiştir.

Örnek olayın incelenmesinde temel amaç tezin daha önceki bölümlerinde belirtilen, Türk inşaat sektörünün ve firmalarının rekabet gücünü etkileyecek olan uygulamaların ve sektörde dile getirilen sorunların, gerçek bir süreçte yaşanıp yaşanmadığını ortaya çıkarmak ve Türk işletmelerinin yurt dışında gerçekleştirilen işlerdeki rekabet güçlerini ve bu gücün nelerden etkilendiğini ve etkilenebileceğini gözlemlemektir.

Örnek olay çalışmasına geçmeden önce çalışma açısından bir fikir edinebilmek için Engineering News Record dergisinin her yıl yayınladığı Dünya’nın en büyük 225 inşaat firması sıralamasında listeye 2006 yılında Türkiye’den giren ilk on firma ile görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmelerin sonuçları bu bölümde aktarılmıştır. Bu görüşmelerde amaçlanan, örnek olayda çalışmaya yol gösterecek ve katkıda bulunacak çıkarımların elde edilmesidir. Ayrıca daha önceki bölümlerde açıklanan sorunların ve uygulamaların sektör tarafından ne şekilde karşılandığını ve algılandığını belirtmek, Türk İnşaat sektöründe özellikle bu en büyük işletmeler düzeyinde yıllık stratejilerin olup olmadığı, var ise hangi kıstaslara göre hazırlandığı, bunların revize edilip edilmediğini ortaya çıkarmaktır. Bu görüşmeler neticesinde elde edilen sonuçların örnek olay çalışması sırasında incelenecek olan hususları destekleyici nitelik taşımasına dikkat edilmiştir. Görüşmelerde işletmelerimizin yurt dışında pazar belirlerken hangi stratejiler doğrultusunda davrandıkları ve ihtiyaçları tek tek konuşulurken, yurt içinde ise yaşadıkları sorunlar ve stratejileri ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Bu görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler hem yurt içinde faaliyet gösteren işletmeler hem de yurt dışında faaliyet gösteren işletmeler dikkate alınarak aktarılacaktır. Bunun nedeni ise özellikle çok büyük çaplı olan ve yurt dışında faaliyet gösteren inşaat işletmelerinden bazılarının yurt içinde faaliyet göstermemesidir. Bu görüşmelerin iki farklı kısımda gerçekleştirilmesi daha net sonuç alınmasını sağlamıştır.

4.1. Yurt Dışında Faaliyet Gösteren Türk İnşaat Firmaları İle Gerçekleştirilen Görüşmeler Sonucu Elde Edilen Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ENR dergisinde 2006'da yayınlanan Dünyanın en büyük 250 inşaat firması sıralamasına Türkiye'den giren ilk 10 firma ile yapılan görüşmelerin sonuçları aktarılacaktır. Bu görüşmelerin sonuçlarından beklentilerimiz görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular olan sektör beklenti ve görüşlerinin, çalışmanın önceki bölümlerinde anlatılan konuları destekleyici nitelikte olması, örnek olay çalışmasına da katkı sağlamasıdır.

Görüşmelerin gerçekleştirildiği tüm işletmelerle ilgili ortaya çıkarılan stratejik plan hazırlama hususundaki genel sonuçlar şunlardır;

- Türk inşaat işletmeleri özellikle görüşmenin gerçekleştirildiği ölçekte olanlar her yıl yazılı hale getirdikleri bir stratejik plan hazırlamaktadırlar. Bu stratejik planları meydana gelen ekonomik, siyasi ve diğer tüm konjonktürel gelişmeler ışığında revize etmekte. Ancak uygulamanın verimliliği konusunda kesin bilgiler elde edilememiştir.
- Stratejik planları hazırlarken ele aldıkları öncelikli hususun faaliyet gösterdikleri ülkelerde, yapılması en az bir yıl önceden o ülkenin ilgili kurumları tarafından açıklanmış, yüksek değere sahip olan ve teknik kapasite gerektiren işleri takip altına almak olduğunu belirtmişlerdir.
- İkinci olarak ele alınan husus yurt dışında faaliyet gösterecek olan iş gücü miktarının yeteli olup olmadığı ve ne kadar bir ihtiyacın gerektiği şeklinde

belirlenmiştir. Yani işletmenin insan kaynağı belirleyici diğer bir faktör olmaktadır. Bu konunun ele alınmasında etkili olan diğer bir hususta faaliyet gösterilen işletmelerin kendi ülke vatandaşlarının belirli bir miktar çalıştırılma zorunluluğu getirmeleridir.

- Bir diğer belirleyici faktörün ise makine parkları olduğu dile getirilmiştir. Gerçekleştirilecek olan işler için gerekecek olan makine ve diğer sürekli malzeme ihtiyacının hangi boyutta olduğu önemli bir yer tutmaktadır. İş gücünün ve makine parklarının çok iyi bir şekilde koordine edilmesi gerekmektedir. Görüşmenin yapıldığı bazı işletmeler, sadece bu iki nedenden dolayı tam kapasite çalıştıkları için kendilerine doğrudan teklif edilen bazı işleri alamadıklarını söylemektedirler.
- Oldukça belirleyici olan diğer bir faktör ise işin niteliğidir. Özellikle bölgede oldukça tanınan işletmeler işin niteliğine göre kararlar aldıklarını belirtmişlerdir. Bunun başlıca sebebi ise işletmelerimizin bazı büyük ölçekli ve yüksek teknik kapasite gerektiren işlerde odaklaşarak verimliliği arttırmak istemeleri sayılmaktadır. Bu nedenle özellikle yaptıkları ve yapmayı düşündükleri benzer işler üzerinde odaklanmaktadırlar.
- Stratejik planlarda ele alınan diğer bir hususta faaliyet gösterilen ülkelerdir. Bu işletmeler daha iyi ilişkilere sahip oldukları ülkelerde çalışma eğilimindedirler.
- Coğrafi yakınlığın avantaja dönüştürülmesi ve bu bölgedeki özellikle petrol ihraç eden ülkelerin kazandıkları parayı yatırıma dönüştürme isteklerini kullanmak isteyen işletmelerimiz Rusya, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Libya, Suudi Arabistan, Cezayir, İran, Irak ve Özbekistan üzerine yoğunlaşmayı planlamaktadırlar. Bu pazarları gelişen ve karlı pazarlar olarak belirtmektedirler.

Yurt dışında faaliyet gösteren Türk İnşaat işletmeler her yıl faaliyetlerini, stratejik planlarını, pazar paylarını, ekonomik gelişmeler ve ortaya çıkan konjonktür ışığında gözden geçirdiklerini belirtmektedirler. Bu planlarda öncelikle işin niteliği ve ele olan kaynaklar gözden geçirilmektedir. Bunu yanı sıra özellikle politik gelişmeler

işletmelerimizin en yakından takip ettikleri husus olmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise bu işletmelerin hepsinin yönetimleri açısından oldukça sorunlu olan Rusya, Kafkaslar, Afrika ve Ortadoğu bölgelerinde faaliyet göstermeleridir. Bu durum zaman zaman gerçekleştirilen bir işin tamamlanmadan başka işletmeye devredilmesi veya vazgeçilmesi gibi sonuçlar bile ortaya çıkarabilmektedir.

Yurt dışında inşaat faaliyetlerinde bulunan Türk firmalarının pazarlarına baktığımızda Avrupa’da ciddi sayılacak bir faaliyetleri bulunmazken, yukarıda bahsedilen bölgelerde ise oldukça yoğun bir faaliyet olduğunu gözlemlemekteyiz. Bunun temel sebebi daha öncede belirtildiği gibi bu ülkelerin petrol ve doğalgaz gelirlerinin her geçen gün artması ve dolayısıyla bu ülkelerin zenginleşip kalkınmalarıdır. Ancak, bu pazar anlayışının mutlak surette çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bölge Dünya ekonomisinin önümüzdeki dönemde en önemli belirleyicisi olacaktır. Ancak, Türk İnşaat Sektörü’nün Avrupa pazarına da girmesi hem tanıtımı, hem kalitesi hem iş tecrübesi açısından gerekli hale gelmektedir.

Teminat Mektubu Sorunu: Bu sorun görüşmenin gerçekleştirildiği tüm işletmeler tarafından belirtilmiştir. Sorunun en önemli nedeni Türk ekonomisinin istikrarsız işleyişidir. Türkiye ekonomisinin son 50 yıldır devam eden borç yükündeki artış, dönem dönem yaşanan ekonomik ve siyasi krizler, özellikle 1999 ve 2001 yılındaki tün finans sektörünün etkilenmesine neden olan ekonomik krizler Türk bankalarının kredibilitelerini oldukça düşürmüş ve bu da o bankalardan alınan teminat mektuplarının bugün dahi kabul edilememesi gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca geçmiş dönemlerde bazı mektupların nakde çevrilmesine Türk bankalarının yanaşmaması ve gereken ödemeleri yapmaması da bu konuda sıkıntı oluşmasına neden etken olarak dile getirilmektedir.

Türk İnşaat işletmeleri teminat mektuplarını, Türk bankalarını aracı kullanarak yani onların kefil olması şartıyla yabancı bankalardan elde etmektedirler. Diğer bir değişle işin gerçekleştirildiği ülke yabancı bir bankadan “kontrgaranti” istemektedir. Fakat bu durumda Türk bankaları aracı ücretleri talep etmekte ki bu

durumda inşaat işletmeleri için ek maliyet anlamına gelmekte ve rekabette dezavantaj yaratmaktadır.

Teminat mektupları vasıtasıyla ortaya çıkarılan ve sektörün şikayet ettiği belki de en önemli husus ise; **Türkiye’de faaliyette bulunan, ya da Türk bankalarını satın alan yabancı bankaların müteahhitlik sektörüne, kredi - mektup vermeye yanaşmadığıdır.** Bu husus önümüzdeki dönem de bu bankaların Türk işletmelerini yurt içinde veya yurt dışında ne kadar destekleyeceklerinin önemli göstergelerinden biridir.

Sektörün en büyük oyuncularının genel beklentisi ise başta Ziraat Bankası olmak üzere, kamu bankalarının devreye girmesinin, sermayesi, ismi, uluslararası gücüyle sorunu çözeceği şeklindedir. Ancak kamu bankalarının yöneticilerinin, ileride çıkabilecek olası bir sorundan, teminat mektubunun nakde dönüştürölmesinden, kendilerine bir inceleme açılmasından çekindikleri belirtilmektedir.

Sektör temsilcileri tarafından dile getirilen sıkıntılar iç piyasa içinde aynı şekilde geçerlidir. Bununla birlikte Türk inşaat işletmelerinin iç piyasada da ölçek sorunlarının da bu konuda etkili olduğu söylenmektedir. Elde edilen bilgilere göre İstanbul’da kentsel dönüşüm çerçevesinde var olan konutların yenilenmesi ve güçlendirilmesi için gerekli olan fon ihtiyacı yaklaşık olarak 40 milyar dolar civarındadır. Bu fon büyüklüğünün ne hükümet ne de özel sektör tarafından karşılanabilir ya da çevrilebilir bir tutar olmadığı belirtilmektedir.

İç piyasada meydana gelecek olası yabancı işletme girişleri bu işletmelerin güçlü mali yapıları nedeniyle Türk işletmeleri için pazar payının azalması anlamına geleceği kaydedilmiştir. Sektör temsilcileri bu girişlerin daha çok Türk işletmeleri ile ortaklıklar şeklinde olabileceğini belirterek, bunun sağlanması durumunda rekabet dezavantajının sektör için fırsata dönüşebileceğini görüşünü savunmaktadırlar.

Diğer taraftan bankalar ve diğer finans kurumları ise sektörde belirli bir ağırlığı olmayan işletmelere kredi vermeye yanaşmamaktadırlar. Bunu sebebi işletmelerimizin dengeli olamayan ekonomik yapılarından kaynaklanmaktadır. Tabi ki bu sıkıntı görüşmeyi gerçekleştirdiğim bu en büyük ölçekteki işletmeler ve belirli bir ölçeğin üzerinde bulunan işletmeler için geçerli değildir.

Bir diğer finans odaklı sorunda devlete iş yapan işletmelerin taahhüt işlerinin ayrılmaz parçası haline gelmiş olan Katma Değer Vergisi ödemeleridir. Bunların işveren idarelerden zamanında tahsil edilemeyişi bu şekilde çalışmış firmalar tarafından belirtilmektedir. Ayrıca kamu için gerçekleştirilen projelerde dönem dönem ödeme sorunlarının yaşandığı da bir gerçektir.

Politik Risk Sigortası: Görüşmeler neticesinde ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir tanesi de sadece çalışanları değil işin geneli için duyulan bir sigorta sisteminin gerekliliğidir. Türk İnşaat Sanayisi'nin bu en büyük işletmelerinin var oldukları pazar Dünya'nın en kritik ve riskli bölgeleridir. Türk işletmelerinin yurt dışında faaliyete başladığı 1971 yılından beri yaşadıkları tecrübeler, işletmelerimizi artık çok daha tecrübeli ve riskleri daha iyi hesaplar hale getirmiştir. Ama bugün risk kavramının özellikle bu coğrafyada tamamen değiştiği de kaydedilen diğer bir husustur.

İşletmelerin hepsi gerçekleştirdikleri faaliyetlerde Politik Risk Sigortası veya bunun benzeri uygulamaları kullanmadıklarını daha doğrusu kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun temel sebebi daha önce de açıklandığı gibi güçlü bir fonun bu konuda olmamasıdır. Görüşmelerin gerçekleştirildiği işletme yöneticileri Türkiye şartlarında bu ölçekte bir fonun oluşturulabilmesinin kısa vade de mümkün olmadığını belirtmektedirler. Hatta bazı yöneticiler bu hususla ilgilenmediklerini dile getirerek bu ölçekte sigorta kapsamlarının oluşturulması için öncelikle ülke ekonomisinin borçsuz bir hale gelmesi gerektiğini, ardından elde edilecek kazançlarla bu yönden güçlü ve büyük bir fon oluşturulacağı görüşünü savunmaktalar.

Bu işletmelerin tamamı önceliklerini oraya götürdükleri Türk iş gücüne verdiklerini söyleyerek, onların her türlü sigorta kapsamına alındıklarını belirtmişlerdir. Bu sigortanın süresi ise projenin süresi kadardır. Çünkü bu iş gücü proje gereği değişebilmekte ve sözleşmeler de proje bağlamında gerçekleştirilmektedir. Tüm ekipman ve ilgili altyapının zaten sürekli olarak sigortalandığını belirtmişlerdir. Bu sigorta sisteminin ihtiyaç duyulmasına rağmen kısa vade de Politik Risk Sigortası sisteminin oluşturulamayacağı düşüncesindedirler.

İş Deneyim Belgeleri: Bu ölçekteki işletmelerin iş deneyim belgeleri ile herhangi bir sorunları bulunmamakta. Fakat sektörel açıdan değerlendirmelerine göre ise, Avrupa Birliği'nde olduğu gibi iş deneyim belgelerinin (iş bitirme belgelerinin) alımında son beş yılda gerçekleştirilen işlere bakılmasının da karşısındalar. Daha öncede belirttiğim gibi böyle bir düzenleme sektörün çoğunluğunun iş alamaz hale gelmesi gibi bir sonucu ortaya çıkaracaktır. Eğer böyle bir düzenleme kesinlikle yapılacak ise bunun kesinlikle tam üyelik şartına bağlanması gerektiği görüşünü savunmaktalar.

Rekabet: Tüm işletmeler bölgede rekabetin üst düzeyde yaşandığını ve hatta bazen kırılcı rekabetin bile olabildiğini belirtmişlerdir. Bunu yanı sıra özellikle belirtilen diğer bir husus ise Türk İnşaat işletmelerinin birlikte hareket etme yeteneğinin yeterince gelişmediği yani koordinasyon eksikliğinin var olduğudur. Bazı dönemlerde proje bazlı iş ortaklıkları geliştirmiş olsalar da bunun yeterli olmadığı görüşünü dile getirmişlerdir.

İş yaptıkları ülkelerde rekabet açısından dile getirdikleri diğer bir sorun ise yerel mevzuatların gün geçtikçe yerel işletmeler lehine değiştirilmesidir. Daha önceleri bu bölgedeki ülkelerde bu tür işleri gerçekleştiren işletmeler olmadığı için mevzuatlar çok sıkı değildi. Fakat özellikle son yıllarda kendi ülke işletmeleri ile ortaklık ve en azından %30 oranında yerel iş gücü çalıştırılması zorunluluğu gibi uygulamalarla karşılaşmaktalar. Tabi ki bu uygulamalardaki amaç hiç kuşkusuz ki o ülkelerin kendi iç piyasalarını geliştirmek arzularıdır.

Rekabetteki belki de fark yaratan ve doğrudan sonuç belirleyen diğer bir konu ise, özellikle batılı işletmelerin hükümetlerinin büyük ölçekteki işlerde devreye girmeleridir. Görüşmeyi gerçekleştirdiğim sektör temsilcileri bunun Türkiye’de yetersiz olduğu görüşünü dile getirmekteler. Daha önceden de söylediğim gibi bu durum tek bir bakanlığın sorumluluğuna bırakılmış durumdadır. Kısacası yurt dışında faaliyet gösteren Türk İnşaat işletmeleri Türk yetkili makamlarının daha fazla desteğini beklemekteler. Bunu rekabet açısından oldukça etkili olduğu görüşünü savunmaktalar.

Tanıtım ve algılama: Türk işletmelerinin tarihi nedenlerden dolayı bölge halkları ve hükümetleri ile aralarında sıcak bir ilişkinin mevcut olduğu tüm işletmeler tarafından diler getirilmiştir. Fakat bazı küçük ölçekli işletmelerin gerçekleştirdiği kötü işlerin, yarım bırakılan işlerin veya bu işletmelerin iş yapma usullerindeki yanlış tutumların tüm sektörün imajını ve algılanmasını etkileyebildiğini belirtmektedirler. Bunun önüne geçilmesi için ve işletmelerimizin daha iyi tanıtılması için yapılması gerekenlerin başında, reklam kampanyaları düzenlenmesi ve daha da önemlisi tanıtım amaçlı büyük ölçekli bölgesel veya ulusal inşaat fuarlarının düzenlenmesi olduğu görüşü savunulmaktadır.

Kamu İle Gerçekleştirilen Ortaklıklarda Yaşanan Sorunlar: Teknik açıdan genellikle bu model çerçevesinde yatırım yapmak isteyen işletmelere fizibilite raporları ilgili kamu kuruluşu tarafından ihale aşamasında verilmektedir. Bu raporlar ne kadar başarılı hazırlanmışsa, bunların üzerine inşa edilecek sözleşmelerde o derece ileride sorun yaratmayacak ve tarafları anlaşmazlıklara götürmeyecek raporlar olacaktır. Özellikle işin teknik boyutunun çok iyi hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu çalışmalar çok iyi yapılmadan raporlandığı takdirde, çok büyük sorunların ortaya çıkma olasılığı bulunmaktadır. Aday işletmelerin kısıtlı ihale sürecinde işin teknik niteliğini detaylı bir şekilde irdeleyemeyeceği nettir.

Ekonomik açıdan temel sorunun ihaleye açılan projelere gerekli finansmanın bulunması olduğu belirtilmiştir. Bu da büyük ölçüde Türkiye’nin siyasi ve ekonomik istikrarı ile ilgilidir. İstenen koşullar yerine gelmediği takdirde, beklenen yabancı

sermaye, yabancı girişimcinin gelmesi zorlaşmaktadır. Nitekim eskiden üzerinde çok konuşulan ve tartışılan tahkim yasasının da çıkmış olmasına rağmen yine de beklenen ve arzu edilen yabancı girişimci sayısının sınırlı olduğu kaydedilmiştir.

Yap-İşlet-Devret modeli, özellikle 3996 sayılı yasanın uygulamasıyla birlikte kapsamı çok geniş tutulmaya başlanmıştır. Bu kapsamın mutlaka daraltılması gerektiği belirtilmiştir. Aksi takdirde, serbest piyasa ve rekabet mekanizmalarının işleyişini engelleyici bir durumun yaratılmış olacağı kaydedilmiştir. Çünkü bu amaca yönelik kurulmuş şirketler belirli bir mal ve/veya hizmeti belirli bir fiyat garantisiyle üretilip satmakla, bunların aynı alanda faaliyet gösteren şirketlerin rekabet edebilme şansını ortadan kaldırmaktadır.

Görüşmeler neticesinde sektöre yönelik elde edilen bulguların, tez çalışmasının ikinci ve özellikle üçüncü bölümünde anlatılan konularla tam olarak örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca bu bulgular örnek olay çalışma çerçevesinin net bir şekilde belirlenmesinde kullanılacaktır.

4.2.Örnek Olay : Doğu İnşaat Burgaz-Karnobat Otoyolu

Bu bölümde incelenecek olan Burgaz-Karnobat Otoyolu inşaatının ihale süreci ve yapım süreci, tez çalışmasının araştırma kısmını oluşturacaktır. Araştırmaya konu olan bu yapım işinin seçilmesinin nedenleri ise, işin yapıldığı dönemde Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne uyum sürecini büyük ölçüde tamamlamış ve bugün üye olması, işin alt yüklenicilik şeklinde değil ihale usulüyle verilmiş olması ve daha önce çalışmada vurgulanan konuların tartışılan nedenlerden dolayı tüm süreç boyunca gözlemlenebilecek olmasıdır.

Bu çalışmada öncelikle Doğu Grubu'nu ve bu gruptaki Doğu İnşaat'ın yerini anlamamız faydalı olacaktır. 1951 yılında inşaat sektöründeki yatırımlarıyla temelleri atılan Doğu Grubu, bugün birçok sektördeki global markalarıyla hizmet ağırlıklı faaliyet gösteren bir gruptur. Doğu Grubu, finans, otomotiv, inşaat, turizm

ve medya gibi büyüme potansiyeli yüksek sektörlerde 50 den fazla şirket ile faaliyet göstermektedir. 15 bin üstü çalışanıyla 5 milyon üzerindeki müşterisine hizmet veren Grup, insan kaynakları ve üstün teknoloji sermayesinden yararlanarak, müşteri sadakatini mümkün kılacak marka değerini yaratmayı ve global işbirlikleri ile bölgesel olarak büyümeyi hedeflemektedir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte grup temel çıkış noktası olan inşaat işine tekrar ağırlık vermeye başlamış ve daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Bu çerçevede inşaat bölümü temel yetenekleri olan alt yapı işlerinde yoğunlaşmak temelinde hem yurt dışına hem de yurt içinde ihalelere girmeye başlamıştır.

Bu bölümde, araştırmaya konu olan Bulgaristan Otoyol işi ele alınmakta olup, aşağıdaki bölümlerden araştırmanın amacı alt başlığında, araştırmanın amacı olan sorular sorulmakta ve araştırmanın genel amacı belirtilmektedir. Araştırmanın neden önemli olduğunun belirtildiği ikinci başlık ise araştırmanın önemi başlığıdır. Sonrada araştırmanın kapsamı ve araştırmada yer alan sınırlılıklar ayrı başlıklar olmak üzere ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan yöntemin ne olduğu ve verilerin nasıl toplandığı araştırmanın yöntemi başlığında ele alınmıştır. Son başlık olan araştırmanın bulguları kısmında ise bu araştırmada incelenen konu başlıklarına dair ulaşılan bulgular ve araştırmanın sonucu yer almaktadır.

4.2.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de 50’li yıllarla birlikte yurt dışına açılma süreci başlamış ve yatırımlar hızlanmıştır. Müteahhitlik firmalarının ilk yurt dışı faaliyetleri ise 1971 yılı ile başlamış ve artan bir ivme ile bu günlere gelmiştir. Avrupa Birliği ile meydana gelen yakınlaşma ile uyum süreci ve Dünya piyasalarının globalleşmesi ile daha rekabetçi koşullarda her geçen gün artan sayıda Türk firması uluslararası pazarlarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu çalışmada örnek olay olarak ülkemizde olduğu gibi Dünya’da tanınan ve belirli bir saygınlığı olan Doğuş Grubu’na bağlı Doğuş İnşaat’ın Bulgaristan’da gerçekleştirdiği Burgaz-Karnobat Otoyolu yapımı incelenmiştir.

Araştırmanın genel amacı, Doğu İnşaat aracılığıyla bir Türk firmasının yurt dışında bir işi üstlenirken yaşadığı rekabet sürecinin, bu süreçte yaşadıkları problemlerin, rekabet avantajları ve dezavantajlarının neler olduğu, Avrupa Birliği uygulamalarının bu rekabet içindeki rolünün belirlenmesi, çalışmanın daha önceki bölümlerinde tartışılan konuları uygulamada ne ölçüde etkili olduğunun saptanmasıdır.

Araştırmanın amacına paralel olarak Avrupa Birliği'ne uyum sürecini yaşayan bir ülke olan Bulgaristan'da bir Türk firması tarafından gerçekleştirilen bir iş seçilmiştir.

Bu genel amaç çerçevesinde çalışmanın araştırma soruları aşağıda yer almaktadır;

1. Yurt dışında yapım ihalesinin alınmasında etkili olan unsurlar nelerdir?
2. İhalenin alınması süresince firma açısından var olan ve rekabet gücünü etkileyen dezavantajlar nelerdir?
3. Yurt dışında iş yapım süresince karşılaşılan idari ve teknik sorunlar nelerdir?
4. Avrupa Birliği direktiflerini uygulamayı kabul eden bir ülkede, bu direktifler, ihaleye giren firmaların rekabet gücünü ne ölçüde etkilemektedir?
5. Avrupa Birliği direktifleri işin yapım süresince ne ölçüde etkili olmaktadır?
6. Yurt dışında faaliyet gösterirken başarıyı sağlayan faktörler nelerdir?

4.2.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın sonucunda elde edilecek olan bulguların;

1. Türk inşaat firmalarının yurt dışında ihale kazanmalarında etkili olan unsurların belirlenmesine,

2. Yurt dışında rekabet süresince Türk firmalarının rekabet gücünü etkileyebilecek olan dezavantajların belirlenmesine,
3. Yurt dışında faaliyette bulunurken işin yapım süresince karşılaşılabilecek olan idari ve teknik sorunların belirlenmesine,
4. Avrupa Birliği direktiflerinin bir işin alınması ve yapılması süresince rekabet gücünde ne ölçüde etkili olduğunun saptanmasına,
5. Türk firmalarının yurt dışında faaliyet gösterirken işin yapım sürecinde karşılaştıkları problemlerin belirlenmesine,
6. Yurt dışında faaliyet gösterirken başarıyı getiren unsurların neler olduğunun belirlenmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

4.2.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın kapsamında yer alan Doğu Holding'in lokomotif şirketi olan Doğu İnşaat, kurulduğu 1950 yılından beri gerçekleştirdiği işlerde günümüze kadar yurt içinde ve yurt dışında baraj, elektrik santrali, tünel, çeşitli liman, demiryolu, sanayi tesisleri ve benzeri altyapı inşaatlarını başarı ile gerçekleştirmiştir. Doğu İnşaat halen Türkiye de ve yurtdışında otoyol ve baraj inşaatı için değişik aşamalardaki projeler konusunda ABD, Fransa, Kanada, İtalya, Japonya ve Çin den ortaklarla işbirliği görüşmeleri yürütmektedir. Doğu İnşaat'ın Bulgaristan'da gerçekleştirdiği yol işi üzerinden gerçekleştirilen bu örnek olay çalışmasında, araştırma kapsamında görüşme yöntemi kullanılarak işin alınmasında ve yapımında yer alan dört birim yöneticisi ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerde ihale sürecine ve işin yapım sürecine ilişkin konu hakkında, araştırmanın amacını belirten ve destekleyen sorular sorulmuş ve yanıtları not tutulmuştur.

Araştırma kapsamında gerekli verilerin toplanması amacıyla yapılan doküman incelenmesine yer verilmiştir. Bulgaristan Otoyolu'nun ihale sürecine ve yapım sürecine ilişkin belge, şirket içi yazışma, diğer kurumlarla gerçekleştirilen yazışmalar da incelenen dokümanlar arasında bulunmaktadır.

4.2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Tüm araştırmaların çeşitli sınırlılıkları mevcuttur. Bunlar kişilere, kurumlara, zaman ve kaynak gibi bir çok faktöre bağlı olabilir. Bu araştırma aşağıda belirtilen sınırlılıklar içerisinde yürütülmüştür.

1. Araştırma, 2 Nisan 2007 ve 4 Nisan 2007 tarihlerinde, Doğu Holding Genel Merkez Binalarında, Doğu İnşaat Bölümünde, incelenen yapım işini yürüten ekibin yöneticisi konumunda bulunan dört birim yöneticisi ile gerçekleştirilen görüşmeler, firma tarafından konu ile ilgili sağlanan belgeler, yazışmalar ve dokümanlarla sınırlıdır.
2. Yöneticilerle gerçekleştirilen bu görüşmeler yapım işinin tamamlandığı tarih olan Kasım 2006 tarihinden yaklaşık olarak 6 ay sonra gerçekleştirilmiştir.
3. Görüşmenin yapıldığı kişilerin iş yoğunlukları nedeniyle, görüşmelerde atlanan bazı bilgiler daha sonra yazılı olarak alınmıştır.
4. İşin yapım süresince herhangi bir aşamada dahil olan firmaların isimleri ve konuları ile ilgili finansal büyüklükler işletme sırları kapsamında değerlendirildiği için çalışmada yer almasına izin verilmemiştir.
5. Firmanın Gruba ait olan stratejik planları hakkında bilgi vermemesi, işin teknik kısımları hakkında bilgi vermemesi çalışmanın diğer sınırlılıkları olmuştur.

4.2.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem hakkında bilgi verilecektir. Örnek olay çalışmasında kullanılan araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemlerinde olan Görüşme (Mülakat) ve Doküman İncelemesi yöntemleridir. Bu çalışmada örnek olay yönteminin seçilmesinin nedenleri, çalışmada incelenecek hususların diğer yöntemlerle açıklanamayacak olması, konu ile ilgili örgüt içi işleyişin ve süreçlerin daha net analiz edilebilecek olmasıdır.

Görüşme, nitel araştırmada oldukça sıklıkla kullanılan veri toplama yöntemidir. Bu araştırmada ise görüşme formu yönteminden faydalanılmıştır. Yöneticilere iletilen tüm sorular açık uçlu sorular şeklinde düzenlenmiştir. Görüşmeler sırasında ihtiyaç duyulduğu anlarda sorunun içeriğini genişletmek üzere farklı sorularda sorulmuştur. Böylece daha fazla detay bilgi almaya çalışılmıştır. Soru formunda yer alan sorulardan bazılarının sorulmasına, bağlantılı sorulardan alınan cevaplar doğrultusunda ihtiyaç duyulmamıştır.

Görüşmenin yapılacağı yöneticilerin seçiminde, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan gelişigüzel örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasındaki amaç görüşme için en uygun kişilerin belirlenmesidir. Bu kişiler tüm sürece hakim olan yöneticiler arasından konu ile doğrudan ilişkili kişiler olarak seçilmiştir.

Bu kişiler projenin gerçekleştirilmesinde görev alan ekibin birim yöneticileri olmuştur ve iki kişi ile 2 Nisan 2007 tarihinde diğer iki kişi ile de 4 Nisan 2007 tarihinde görüşülmüş, alınan cevaplar not tutulmuştur. Görüşmelerin ikisi de yaklaşık olarak 90'ar dakika gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında, görüşmeye yardımcı olacak tüm dokümanlar hazır bulundurulmuştur.

Verilerin toplanmasında kullanılan bir diğer yöntem ise doküman analizi olmuştur. Bu çalışma sırasında yöneticilerin sağladığı belgelerden, ikinci şahıslardan elde edilen yazışma ve dokümanlardan ve çok az sayıda da olsa elektronik postalarından faydalanılmıştır. Doküman analizi sırasında işin teknik kısmı ve firma için stratejik önem taşıyan bazı belgeler inceleme dışında tutulmuştur. Elde edilen bilgilerin konu ile ilgili olmayanları ve paylaşılması istenmeyenleri etik kurallar gereği çalışma kapsamının dışında tutulmuş ve ayrıca üçüncü şahıslarla da kesinlikle paylaşılmamıştır.

Bu çalışmada faydalanan doküman analizi yöntemi, görüşme formu yöntemini destekleyen ve kritik bilgilerin temin edildiği önemli bir araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır.

4.2.6. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın amacı doğrultusunda ayrı başlıklar halinde verilecektir.

4.2.6.1. Araştırma Konusu Firma ve Araştırma Konusu Olan Yapım İşi Hakkında Genel Bilgiler

Doğuş Holding'in lokomotif şirketi olan Doğuş İnşaat, kurulduğu 1950 yılından beri günümüze kadar yurt içinde ve yurt dışında toplam tutarı 6 milyar Amerikan Dolarını aşan 19 baraj ve Hidroelektrik Santral, 320 km si otoyol olmak üzere 1000 km yol, 3000 adet konut, 45.000 m tünel, çeşitli liman, demiryolu, sanayi tesisleri ve benzeri altyapı inşaatlarını başarı ile gerçekleştirmiştir.

Doğuş İnşaat halen Türkiye de ve yurtdışında otoyol ve baraj inşaatı için değişik aşamalardaki projeler konusunda ABD, Fransa, Kanada, İtalya, Japonya ve Çin den ortaklarla işbirliği görüşmeleri yürütmektedir. Yurtdışında Fas'ta otoyol, Ukrayna'da köprü ve Kazakistan'da altyapı çalışmaları devam etmektedir. Şu an itibariyle yurt dışında gerçekleştirilen ve teklif verilmiş olan iş miktarı 500 milyon dolardır. Yurtiçinde Otogar-Bağcılar ve İstanbul-Kartal hafif raylı taşıma projeleri başlamış olup, Sinop-Boyabat yolu ve Karadeniz sahilyolu çerçevesinde işler devam etmektedir. Kuzey Afrika, Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu, Orta Asya ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ve Rusya ve Afganistan Doğuş İnşaatın yeni işler ve projeler için yakından ilgilendiği ülkelerdir.

Dünyadaki trendleri ve teknolojik gelişmeleri aralıksız izleyen ve bunların ışığında çalışma koşul ve prensiplerini sürekli yenileyen Doğuş İnşaat, yaklaşık bir yıldır Avrupa Birliği ve kalite temelinde grup çalışmalarında bulunmaktadır. Bu sayede ilgili kanunları ve esaslarının gözetilmesine, kaynakların korunmasına ve çevreyi etkileyecek olumsuzlukların asgariye indirilmesine önem atfetmektedir.

kuralların uygulanması ve çalışanların bu konuda eğitilmesi yakından takip edilen bir husustur.

Doğuş İnşaat'ın gerçekleştirdiği Bugaz-Karnobat Otoyolu gidiş-,geliş ve ikişer şerit olmak üzere toplam 35 km 'lık bir uzunluğa sahiptir. Söz konusu yapım faaliyetinin iş vereni Bulgaristan Bayındırlık Bakanlığı ve ona bağlı olan Bulgaristan Karayolları Genel Müdürlüğü'dür. İhale açık ihale usulü gerçekleştirilmiş ve ön yeterliliği geçen firmalar nihai tekliflerini sunmuşlardır. Türkiye'den, ihaleyi kazanan Doğuş İnşaat da dahil olma üzere dört firma ihaleye girmeye hak kazanmıştır. İşin 11 yapımına Kasım 2002 'de başlanmış ve Aralık 2006 tarihinde tamamlanmıştır.

İhalede nihai sonuçlarda en yüksekten başlayarak verilen ilk üç teklif ve firma şu şekilde gerçekleşmiştir;

1. Ashtrom Group – İsrail - 43.500 milyon Euro
2. Headway BG – Bulgaristan – 45.100 milyon Euro
3. Doğuş İnşaat – Türkiye – 45.800 milyon Euro

Doğuş İnşaat'ın bu iş için vermiş olduğu teklif 3.olması karşın ihale kazanılmıştır. Burada etkili olan faktörler ilerleyen konularda anlatılacaktır.

4.2.6.2. İhalenin Kazanılmasında Etkili Olan Unsurlar

Doğuş İnşaat'ın yurt dışında gireceği ihalelerin belirlenmesinde ve takibinde etkin olan departman İş Geliştirme departmanıdır. Bu departman yılın sadece belirli dönemlerinde değil sürekli olarak özellikle yakın çevre ülkeler başta olmak üzere tarama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Doğuş İnşaat'ın gerçekleştirdiği yapım işlerinin tamamının alt yapı çalışmaları olduğu ve üst yapı olarak adlandırılan konut ve bu benzeyen alışveriş merkezleri gibi alanlarda faaliyet gösterilmediği saptanmıştır.

Bu nedenle de var olan kaynakların, odaklandıkları konular için kullanılabilecek nitelik taşımaya dikkat edildiği saptanmıştır. Uzmanlaşan bu alanda faaliyet gösterecek olan sürekli iş gücünün, makine parklarının ve teknik bölümde çalışan mühendis ve teknikerlerin alt yapı faaliyetleri doğrultusunda belirlenmiş ve uzmanlaşmış kişi ve ekipmandan oluştuğu belirlenmiştir. Doğu İnşaat'ın bu ihaleyi kazanmasında, benzer işlerdeki uzmanlığının, iş gücü nitelik ve yeterliliğinin etkili olduğu sonucuna, ihalenin kazanıldığı sıra göz önünde bulundurulduğunda net bir şekilde varılmaktadır.

Doğu İnşaat'ta yurt dışında ihaleye girmeden önce ilk olarak, yapım işinin alt yapı olmasına dikkat edildiği saptanmıştır. Uluslar arası platformda bu yönüyle tanınan bir firma haline gelmesinin amaçlandığı görüşenin gerçekleştirildiği yöneticiler tarafından belirtilmiştir. Ardından atıl durumda bulunan ve o işte hemen kullanılabilecek olan ekipman ve bu ekipmanın yeri belirlenmektedir. Bununla birlikte mevcut olan ve daha önce tamamlanan bir iş dolayısıyla boşa çıkmış iş gücü miktarı ve girilecek olan iş için gerekli olan miktar belirlenmektedir. Eğer gerekli olan iş gücü ve hazır olan iş gücü arasında bir fark yoksa ya da mevcut olan sürede giderilecek durumda ise olumlu karar alınarak bu hususlar tamamlanmış hale getirilmektedir. Beraberinde yapılan finansal inceleme doğrultusunda da ihaleye girilmesine karar verildiği saptanmıştır.

Bulgaristan'da gerçekleştirilen Burgaz-Karnobat Otoyolu inşaatı ihalesinin kazanılmasında etkili olan faktörlerin başlıklar halinde sıralandığında;

1. İşin yapılacağı coğrafyanın yakın olması ve bunun avantaj haline gelmesi neticesinde nakliyat masraflarını azaltıp maliyeti düşürmesi,
2. Kullanılacak durumda hazır bulunan makine parkının otoyol inşaatı için uygun olması ve ek ekipmana gerek duyulmamasının getirdiği maliyet avantajı,
3. Yol inşaatının insan iş gücü yerine ağırlıklı olarak makine gerektiriyor olmasının getirdiği ekonomik avantaj,

4. Bulgar hükümetinin teminat mektubu konusunda Türk Bankalarından alınan mektubu yeterli görmesi – ki bu iş için teminat mektubu Yapı ve Kredi Bankası’ndan alınmıştır- ve dolayısıyla Kontrgaranti’den kaçınılarak olası ek komisyon masrafının önüne geçilmiş olması,
5. Doğu İnşaat’ın alt yapı konusunda var olan uzmanlığı ve tanınmasının getirdiği güven, kalite anlayışı, finansal yapısının güçlü olması, teminat mektubunun elde edilmesinde sorun yaşanmaması ve firmanın bağlı bulunduğu grup olan Doğu Grubu isminin getirdiği güven teklifin 3. olmasına karşın işin alınmasını sağlayan faktörler olarak belirlenmiştir.

4.2.6.3. Rekabet Gücünü Etkileyen Dezavantajlar

Doğu İnşaat’ı bu ihale süresince etkileyen firma açısından mali, teknik ve yönetsel hiçbir eksiklik ve dezavantaj saptanmamıştır. Verilen teklifin 3. en iyi teklif olmasına karşın işin kazanılmasında firmanın tecrübesi, kalite anlayışı ve verdiği güven, ekonomik yapısı ve işe hemen başlayacak durumda olması ihalenin kazanılmasında etkili olan unsurlar olarak saptanmıştır. Bulgar Hükümeti’nin teminat mektubu konusundaki olumlu tutumu sonucu bir Türk Bankasından teminat mektubu kabul etmesi da maliyetleri azaltmış ve ihalenin kazanılmasında etkili olmuştur.

Bu ihale süresince çalışmanın önceki bölümlerinde açıklanan direktifler açısından herhangi bir olumsuzlukla karşılaşılmamıştır. Ayrıca daha önce birçok firma ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda saptanan hususların Doğu İnşaat’ı rekabet gücü açısından olumsuz etkilemediği belirlenmiştir.

4.2.6.4. İşin Yapım Süresince Karşılaşılan Sorunlar

Bulgaristan'da gerçekleştirilen bu otoyol inşaatında iş gücünün yani Türkiye'den götürülen çalışanların yeterliliklerinin ve tanımlarının Bulgar makamları tarafından tanınmasında ve çalışma izinlerinin verilmesinde hiçbir sorun yaşanmadığı saptanmıştır. Ancak şartnamede, çalışacak toplam işçi miktarının %30'unun Bulgaristan vatandaşı olması şartının koşulduğu belirtilmiştir. Bu durumla özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılmaktadır. Türk işgücünün transferi açısından herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Ayrıca Türk iş gücünün niteliği açısından da herhangi bir sorunla karşılaşılmadığı saptanmıştır.

İşin yapımı süresince yapı malzemelerinin temini ise tamamen Bulgaristan'da faaliyet gösterilen işletmeler aracılığıyla sağlanmıştır. Yapı malzemelerinin taşınması gereken standartlar Bulgaristan'ın yaşadığı Avrupa Birliği uyum süresince belirlenmiş olduğu için teknik şartnamede yer almış ve yapılan tüm alımlar bu standartları sağlayacak şekilde şartnameye dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

İşin teknik denetimi Bulgar-İngiliz ortaklığında iki şirket tarafından gerçekleştirilmiş ve bu denetimlerde yapım süresince hiçbir sorun yaşanmamıştır. İşin tamamı ve 3. şahıslarla yaşanabilecek olası durumlara karşı Construction All Risk kapsamında, Bulgaristan da faaliyet gösteren bir işletme tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapım süresince ne şantiye içerisinde ne de üçüncü şahıslarla herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Ayrıca yapım faaliyeti süresince Politik Risk sigortasının uygulanmasına gerek duyulmadığı saptanmıştır.

4.2.6.5. Avrupa Birliği Direktiflerinin Rekabet Gücüne ve Uygulamaya Yansımaları

Tez çalışmasının daha önceki bölümlerinde açıklandığı üzere Avrupa Birliği'nin her türlü teknik konuda olduğu gibi inşaat konusunda da çeşitli kriterleri bulunmaktadır. Bulgaristan yaşadığı süreç içerisinde bu kriterleri tamamen uyumlaştırmış ve bu nedenle hazırlanan şartnamenin bu kriterlerin belirlediği minimum ölçütleri karşılayacak şekilde taraflara sunulduğu belirlenmiştir.

Doğuş İnşaat'ı ihale süresince rekabet açısından etkileyecek her hangi bir ek mevzuatla karşılaşılmamıştır. Hatta tam tersine Bulgar hükümeti diğer ülkelerin aksine Türk Bankalarından alınan teminat mektuplarını kabul ettiği için bu durum bir avantaj haline gelmiştir. Ayrıca işin kamu ortaklığında yapılan bir bölümü olmadığı için bu konu ile ilgili bir sorun da yaşanmamıştır.

Otoyolu'nu yapılması sırasında, Doğuş İnşaat'ın yurt dışında gerçekleştirdiği diğer işlerden çok farklı olarak teknik konularda herhangi bir mevzuatla karşılaşmadığı saptanmıştır. İşin sigortalanması, denetiminin ve yapı malzemelerinin standartlarının ülke kanunları doğrultusunda şartname üzerinde ki kurallar gereğince gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

4.2.6.6. Yurt Dışı Faaliyetlerde Başarıyı Sağlayan Faktörler

Bu işin alınmasında yaşanan rekabet sürecine baktığımızda Doğuş İnşaat'ın özellikle yurt dışındaki imajıyla, kalitesiyle, finansal yapısının güçlü olması ile, coğrafi yakınlığı ile ve bugüne kadar herhangi bir Uluslararası Tahkim sorunu yaşamamış olması önemli faktörler olarak saptanmıştır.

İşin gerçekleştirildiği coğrafyanın yakınlığının iş gücü ve makine transferinde maliyet ve zaman avantajı sağladığı belirtilmiştir. Makine parkının zengin olması olası ihtiyacı ve maliyeti önlemektedir. Firmanın sağlam finansal yapısının teminat

mektubu teminini kolaylaştırdığı, firmanın bu güne kadar ki gerçekleştirdiğı işlerde yakaladığı başarı ve kalite düzeyinin işi veren tarafta yarattığı güven duygusunun işin alınmasında etkili olduğı saptanmıştır. Bu durum önemli bir rekabet avantajı haline gelmektedir.

İşgücünün işin yapımı için yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olması, bu durumun firma tarafından belirlenen odaklanma stratejisi ile istenilen noktaya getirildiğı ve bu durumun sağlanmasında da verilen sürekli eğitimlerin etkili olduğı belirtilmiştir. Doğış inşaat'ın bu yönüyle de tanınır olmasının başarıyı sağlayan diğeri bir faktör olduğı sonucuna varılmıştır.

4.3. Örnek Olayın Değerlendirilmesi

Örnek olay çalışması sırasında elde edilen en önemli sonuç, özellikle üçüncü bölümde tartışılan hususları yerine getiren Türk firmalarının en rekabetçi pazarlardan olan Avrupa Birliğı üye ülkelerinde de ihale alabileceklerinin ve bunu yaparken gerek son yıllarda elde ettikleri başarılar ve imaj düzelmesinin etkili olduğı gerekse de mali yapılarının düzelmesi olduğunun anlaşılması olmuştur.

Örnek olay çalışması ile birlikte görölmüştür ki, tez çalışmasının daha önceki bölümlerinde irdelenen hususların, daha önce aktarılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulguların rekabet açısından önemi oldukça büyüktür. Tartışılan konulardan kalite ve imaj kavramları ile güçlü finansal yapıya sahip olma hususunun önemi örnek olay ile net bir şekilde görölmüştür. Kalite anlayışına sahip, geniş bir makine parkı olan, hazır ve eğitimli iş gücüne sahip ve finansal yapısı güçlü olan işletmelerin önünde Birlik üye ülkelerinde iş almaları açısından rekabeti etkileyecek herhangi bir engel bulunmadığı sonucuna varılmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde tartışılan ve sektör için yapılması gerekenler olarak irdelenen konuların ne kadar gerekli olduğı örnek olay çalışmasında ortaya çıkarılmıştır. Özellikle kalite anlayışına sahip olunması, yapı

denetimi konusuna verilen önem, iş güvenliği ve güçlü mali hususları ile örnek olay çalışmasında net bir şekilde karşılaşılmıştır. Bu nitelikleri ve anlayışları taşıyan firmaların rekabet güçlerini arttırdıkları açıkça saptanmıştır. Bu nedenle Türk firmalarının kaliteli makinelere, eğitilmiş iş gücüne, sağlam finansal yapıya sahip olmaları tezin ilk bölümlerinde de belirtildiği gibi rekabet açısından öne çıkan unsurlar olmaktadır. Ayrıca, yeni üye ülkelerin coğrafi olarak yakın olması ile işgücü transferinin ve makine parkının kolay intikali, benzer iş kültürüne sahip olmaları, faaliyet gösterilen bölgelerde başarıyı getirecek olan unsurlar olarak saptanmıştır. Doğu İnşaat'ın teminat mektubu temininde sorun yaşamamasında, işletmenin bağlı bulunduğu grubun finans dünyasında tanınan bir iştirake sahip olması etkisi büyüktür. Fakat, daha önce belirtildiği gibi bu sorun diğer büyük işletmelerde devam etmekte ve ek maliyetlere neden olmaktadır.

Avrupa Birliği'nin yapı malzemeleri ve diğer teknik hususlar ile ilgili yayınladığı düzenleyici direktiflerinin ise şartname içerisinde yer aldığı, bunların yurt dışındaki faaliyetlerde yukarıdaki özellikleri taşıyan firmalar için sorun teşkil etmeyeceği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle bu ve benzer şartnamelerle alınan yeterlilikler ve kazanılan ihaleler Türk firmalarının bu düzenleyici direktiflere kolay uyum sağlayabileceğinin ve hatta sağladıklarının da göstergesidir.

İşin yapım süresince teknik ve idari açıdan herhangi bir sorunla karşılaşılmaması, denetim konusunda hiçbir sorunun yaşanmamış olması, büyük firmalarımızda gelişmiş bir iş kültürünün olduğunun, iş gücünün niteliğinin yurt dışında faaliyet gösterecek kadar yeterli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Türk firmalarının öncelikle faaliyette bulundukları yapım türlerinde uzmanlaşma yoluna gitmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece konularında uzman iş gücü ve yeterli teknik ekipman sağlamış olacaklar ve bu durum işlem maliyetlerini düşürürken sağlam bir iş kültürünün oluşmasını da temin edecektir. Bu durumun da firmaların rekabet güçlerini arttıracak saptanmıştır. Özellikle üçüncü bölümde tartışılan hususların gereklerinin yerine getirilmesi durumunda her türlü pazar koşulunda başarılı olunacağı görülmüştür.

SONUÇ

Hazırlanan bu çalışmanın amacı, belirtildiği üzere; Türk İnşaat Sektörü için önümüzdeki oldukça rekabetçi dönemde bir yol haritası ortaya çıkarabilmektir. Bunun bir strateji doğrultusunda yapılması gerektiğinin vurgusuyla sektörün geleceği için ele alınması gereken konular ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Teknik kapasite olarak Türk işletmelerinin Dünya ölçeğinde işler yaptığı kabul gören bir gerçektir. Ancak, bu ölçekteki işlerde bile her şey mükemmel yapılırken işin ufak bir ayrıntısında standartlara uymayan bir uygulama yapılarak sektörün ve işletmelerin imajı uluslar arası pazarlarda düşürülmektedir. Bunun nedeni ise makro düzeyde bir bakışın veya diğer bir ifadeyle işe profesyonel yaklaşımın tüm yapıya sahip olmamasıdır. İşçiden, işletmenin sahibine kadar bu anlayışın kazanılması ancak eğitim ve mevcut anlayışların giderilmesi ile kazanılabilir. Bunun için neler yapılması gerektiği, ilgili hususlarda ayrıca bahsedilmiştir.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde sektörel bazı düzenlemeler yapılacaktır. Bunun rekabet açısından kaçınılmaz sonuçlar ortaya çıkaracağı öngörülmektedir. Bu düzenlemelerden birçok işletmenin hala tam anlamıyla bilgi sahibi olmaması oldukça dikkat çekicidir. Bazılarının ise Avrupa 'da faaliyetleri olmadığını ve bu nedenle direktiflere olan ilgisizliklerini belirtmeleri oldukça ilginç bir durum oluşturmaktadır. Ülke ekonomisinde meydana gelen iyileşme ile birlikte büyük ölçekli Avrupa merkezli işletmelerin Türkiye pazarına gireceklerinin ve rekabetin oldukça hızlı bir şekilde artacağının gözden kaçırıldığı açıkça görülmektedir.

Örnek olay incelemesinde ele alınan Bulgaristan'da gerçekleştirilen Burgaz-Karnobat Otoyolu inşaatı süreci, ihalenin alınması ve yapım işinin başarı ile tamamlanması, Türk firmalarının Avrupa sınırları içerisindeki ülkelerde de başarılı olacağını ve rahat bir şekilde rekabet edebileceklerini göstermiştir. Otoyol ihalesinin alındığı ve işin başladığı tarih olan 2003 yılı itibariyle Birlik düzenlemelerinin tamamına yakını Bulgaristan tarafından yapılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte

ihalenin gerçekleştirilmesi bize Türk firmalarının özellikle marka imajı yüksek, kalite anlayışına sahip, finansal yapısı güçlü olanların rekabette sorun yaşamayacaklarını göstermiştir.

Bu ihale ve yapım sürecinin en önemli sonuçlarından biri de her ne kadar Birlik düzenlemeleri belirleyici olsa da ekonomik ve ticari kararların yerel hükümetlere bırakılması gerçeğidir. Bunun en önemli göstergesi bir Türk Bankasından alınan teminat mektubunun kabul edilmesidir.

Tezin önceki bölümlerinde nelerin yapılması gerektiği detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Bu konulardan ilki kalite kavramının yerleştirilmesi gereğidir. Sektörün başlıca sorunlarından biri olan kalite ve imaj sorunu özellikle son yıllarda artan yurt dışı müteahhitlik işlemlerinin kalitesi ile birlikte hızlı bir şekilde düzelmeye başlamıştır. Doğu İnşaat'ın 3. en iyi teklifi vermesine karşın ihaleyi almaya hak kazanması bunun en güzel örneğidir. Fakat bu düzelme süreci, yurt içinde az sayılabilecek kadar tecrübesi olan işletmelerin, çok çabuk yurtdışına açılma isteklerinin getirdiği bazı olumsuz sonuçlar ile birlikte zaman zaman sekteye uğramaktadır. Bütün Avrupa Birliği ülkelerindeki yurt dışında faaliyet gösteren inşaat işletmesi sayısı 280 civarında iken sadece Türkiye'nin 330 civarında işletme ile faaliyet göstermesi kalite ve nitelik sorunu yaratmaktadır. Bu durum ayrıca ölçek sorunu olarak da sektöre yansımaktadır.

Kalitenin yönetim anlayışı, faaliyet ve kullanılan malzeme bazında yükseltilmesi için her şeyden önce sektör temsilcilerinden başlamak kaydıyla tüm sektör unsurlarının eğitim faaliyetlerine ağırlık vermek gerekmektedir. Örnek olay incelemesi sırasında ve iş gücünün yeterliliği ve tanınması sırasında herhangi bir sorunla karşılaşılma olmaması Doğu İnşaat'ın çalışanlarına verdikleri düzenli eğitimlerle sağlanmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki daha önce belirttiğim hususlardan biri olan Europass sisteminin tam anlamıyla yürürlüğü ile birlikte tüm Birlik içerisinde bir sertifikasyon sistemi başlayacaktır. Bu sistemin gereklerinin sektör temsilcileri tarafından sıkı bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir.

Sektörün en önemli kavramı olan üniversite eğitimi veya benzeri yüksek eğitim almamış fakat işlem bilgisi üst düzey olan kalifiye işçi ve üzerindeki unsurların, hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ve malzeme yapısından haberdar edilmeleri için, Türkiye Mühendisler Birliği ve Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası liderliğinde ve üniversitelerin katılımı ile birlikte, yurt çapında kapsamlı bir eğitim çalışmasına ihtiyaç vardır. Bu eğitim çalışmasının temel düzeyinde hazırlanacak olan bir programının sektörde faaliyet gösteren tüm işletmeler için zorunlu hale getirilmesi ve katılımın yaptırma bağlanması gerekmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilecek bir çalışma ayrıca sektörün kayıt altına alınmasını sağlayacaktır.

Ayrıca yapı malzemeleri hususunda sağlanan oldukça hızlı değişimlerin takip edilmesi ve sektöre bilgi aktarımı için Bayındırlık Bakanlığı'nda bulunan ilgili komisyonların, daha önce bahsedilen sektör temsilcilikleri ile daha sıkı bir koordinasyon sonucu aktif hale getirilmesi gerekmektedir. 2007 yılından itibaren Onaylanmış Kuruluş olarak kabul edilen Türk Standartları Enstitüsü'nün de eğitim ve bilgilendirme çalışmalarına hız vermesi gerekmektedir. Doğu İnşaat, Bulgaristan'daki yapım işinde tüm yapı malzemelerini teknik şartnamedeki gerekleri doğrultusunda yerel firmalardan sağlamış ve böylece olası tüm sorunların önüne geçmiştir.

Unutulmamalıdır ki yalıtım başta olmak üzere malzeme kalitesinin artması ile ısınma giderlerinin azalması söz konusu olacaktır. Bu hususun ne kadar önemli olduğu, ülke çapında mevcut koşullar, tüketim ve doğal gazın ithal edildiği göz önünde bulundurulduğunda sağlayacağı tasarruf açıkça ortaya çıkacaktır. Yani bu husus aslında milli bir politika olarak ele alınmalıdır.

Yapı denetimi konusu, oldukça önemli bir konu olmanın ötesinde mühendislik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin gelişimine sağlayacağı katkı açısından da oldukça kritiktir. Bir kamu kuruluşu olan Toplu Konut İdaresi'nin bile konuya olan duyarsızlığı, konu ile ilgili algının hangi boyutta olduğunun en büyük göstergesidir. Bu konuda da en azından sektör temsilcilerinin işletmeler için bilgilendirici seminerler düzenlemesi gerekmektedir. Yurt dışında yapılan işlerde

Doğuş İnşaat örnek olayında olduğu gibi hükümetler, kendi yerel firmalarının teknik bilgi ve kabiliyetlerinin artması ve ekonomilerinin büyümesi için destekleyici uygulamalarda yerel firmaları şart koşturmaya başlamışlardır.

Bunlarla birlikte yapı denetiminde faaliyet gösteren işletmelerin yeterliliklerinin, konunun önemi nedeniyle üniversitelerin ilgili bölümleri tarafından her yıl denetlenmesi ve çalışanlarının ise yine üniversite koordinasyonunda ilgili bakanlıkların yapacakları merkezi bir sınav sistemiyle denetlenmesi gerekmektedir. Yapı denetiminden sadece sağlamlığın anlaşılmaması gerekmektedir. İnş yapılabildiği fakat kalkış yapılamadığı için kullanılmayan ve uçak hariç her türlü canlı varlığın ve taşıtın var olduğu havaalanlarının bulunduğu unutulmamalıdır.

Yapıların hem sağlam, hem de çevreye zarar vermeyen, doğa ile uyumlu ve gelecek düşünülerek, ulaşım, doğal ve ekonomik unsurlar dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Bu plansızlık yurt içinde özellikle İstanbul'un iş merkezleri olarak adlandırılan bölgelerinde dikkati çekmektedir. Alt yapıya yatırım yapılmadan sürekli olarak inşa faaliyetlerinin devam etmesi gelecekte kuşkusuz ki sorun yaratacaktır.

Politik Risk Sigortası ise sektör için oldukça kritik bir konu haline gelmiştir. Bu husus özellikle yurt dışında faaliyet gösteren işletmelerin teminat mektubu ile birlikte birinci önceliği durumundadır. Faaliyet gösterilen ülkelere baktığımızda, yerleşik bir demokratik düzenin bulunmadığını, savaşların ve terörün olduğu, ayrıca yerel unsurların Türk işletmeleri ile rekabet edemedikleri için zaman zaman düşmanca tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Bu nedenle oldukça kapsamlı bir Politik Risk Sigortası uygulamasına ihtiyaç vardır.

Ayrıca konu ile ilgili olarak Türk Eximbank ve Hazine işbirliğinde verilen kredilerin kapsam ve büyüklüklerinin artırılması hususunda bir çalışmanın yapıldığı ve güçlü bir fon oluşturulmaya çalışıldığı bilinmektedir. Fakat sektörde konuşulan sigorta kapsamının, sektör büyüklükleri göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalacağı da anlaşılmaktadır. Bunun için yapılması gerekenlerden biri bu konuda

şimdilik tarafsız bulunan özel bankaların ve bunların yurt dışı merkezli ve oldukça büyük çaplı olan ortaklarının da sisteme dahil edilmeleridir.

Buradan da şu sonuç açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır ki Türk Bankalarının yabancılara satışının belirli bir ölçekte tutulması, finans sektörünün yönetiminin yine Türk Bankaları tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ileri dönemlerde bankaların, Türk işletmelerine olan fon desteklerinin sektör farkı gözetilmeksizin azaltılması gibi bir durumla karşılaşılabilir. Çünkü çok tabidir ki tüm işletmeler öncelikle kendilerinin ve dolayısıyla kendi ülkelerinin menfaatlerini düşüneceklerdir. Finans sektöründe gerçekleştirilen düzenlemeler ve özellikle kamu bankalarının özelleştirilmesi ve özellerinde pay satımı vasıtasıyla yaptıkları ortaklıklar veya satışlar kesinlikle sektörel stratejiler göz önünde bulundurularak dengeli bir şekilde planlanmalıdır.

Diğer taraftan işletmelerimizin gerçekleştirdikleri faaliyetlerde karşılarına çıkan önemli bir sorun da iş güvenliğidir. Genel algı, Türk işletmelerinin bu hususa pek önem vermedikleri şeklindedir. Bunun gün geçtikçe giderildiği sektörde faaliyet gösteren işletmeler tarafından dile getirilmektedir. Büyük ölçekli işletmelerde bu sorunlarla daha az karşılaşılırken küçük ölçekli olanlarda maliyet kaygısı nedeniyle bu sorunla daha çok karşılaşılmaktadır.

Özellikle Avrupa 'da faaliyet göstermek isteyen işletmelerin iş güvenliğine oldukça dikkat etmeleri ve direktiflerde ve yerel mevzuatlarda yazan tüm koşulları karşılamaları beklenmektedir. Konu sadece çalışanlarla ilgili değildir. Daha da ağırlıklı olmak üzere faaliyetin gerçekleştirilmesinin doğal yaşama etkisinin, kent yaşamına etkisinin ve etrafta bulunan tüm unsurlara olan etkilerinin minimum hale getirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ile ilgilidir. Yani günümüzde iş güvenliği kavramı artık çalışanlarla sınırlı kalmamaktadır. Mevcut yönetmelikler uyumlu olmasına rağmen konu ile ilgili direktiflerin ilgili bakanlıklar tarafından daha yakından ve ciddiyetle izlenmesi gerekmektedir.

İşletmelerimizin belki de en yakındıkları konu ölçek konusudur. Kimi zaman tüm teknik kabiliyete sahip olmalarına rağmen işletmelerimiz sermaye yetersizliği nedeniyle bazı işleri alamamaktadırlar. Bu nedenle bazı Türk işletmelerinin ortak girişim grupları kurarak Yurt dışında iş aldıkları ve de çok başarılı oldukları bilinen bir gerçektir. Bu gibi başarılı ortaklıkların daha da yaygın ve güçlü bir hale getirilmesi için işin kamu ayağındaki gerekli olan düzenlemeler bir an önce yapılmalıdır. Sektördeki işletmelerin bekledikleri en önemli teşvik unsuru ise vergideki kolaylıklardır. Yani bu ortaklıkların yurt dışına çalışan götürebilmeleri için işçilik maliyetlerinin düşürülmesi ve gelir vergisinin daha da düşürülmesi beklentiler arasındadır.

Sadece yapı güvenliği açısından ele alınan düzenlemelere baktığımızda bile, doğal afetlerle bu kadar sık karşılaşan ve karşılaşacak olan ülkemizde devlet otoritesinin konuya olan ilgisizliği klasikleşmiş bir yönetim sıkıntısıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk 15 yılı haricinde, devlet yönetiminin tüm sektörlerle ilgili kararları ve yaklaşımları, öncelikle çeşitli nedenlerden dolayı ihmal etmesi ve yakın zamanda ise tamamı ile özel sektöre bırakması, koordinasyon ve öncü olma yeteneğini kullanamaması ve hatta sektörden gelen haklı talepleri dahi uygulayamaması oldukça düşündürücüdür.

Tüm Dünya'da lokomotif sektör olarak görülen İnşaat Sektörü'ne yönelik, Türkiye de ısrarla takip edilen, düzenli bir şekilde her yıl revize edilen bir stratejik planın olmaması oldukça ilginçtir. Özellikle yurt dışında gerçekleştirilen işlerin tek bir bakanlığın yaklaşımına bırakılması, Türk işletmeleri için sıkıntı yaratmaktadır. Büyük çaplı stratejik yaklaşımların beş yıllık kanlıma planları ile sürdürülemeyeceği açıktır.

Konu bir devlet ve onun Dünya ile rekabet eden bir sektörü ise hiçbir şey tesadüfe bırakılmamalıdır. Bu nedenle Türk İnşaat Sektörünün rekabet gücünü arttıracak direktifler öncelikle ele alınmalıdır. Ülkemizin konumu gereği ve kendine has olan özellikleri nedeniyle sektörde rekabet dezavantajı yaratacak hususlar ise tam üyelik şartına bağlanmalıdır.

Gerek bu sektör ile ilgili gerekse de diğer sektörler ile ilgili hangi düzenleme yapılırsa yapılsın temel amaç Türk milletinin geleceği ve mutluluğu için yapılmalıdır. Bunlardan biri de tabi ki yapıların güvenliğinden geçmektedir. Bunu için hemen bugünden başlayarak gelecek ile öngörülerle birlikte stratejik bir planlamanın yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- A'dan Z'ye İnşaat
Dünyası Dergisi: “Avrupa Birliği Sürecinde Yurt İçi Müteahhitlik Hizmetleri”, **A'dan Z'ye İnşaat Dünyası Dergisi**, Dünya Yayıncılık, Yayın No:90, Haziran 2005.
- Akiner, İlknur,
Nur Esin,
Heyecan Giritli: Türk İnşaat Endüstrisinde İş Değerleriyle İlgili Kültürel Profil”, **İTÜ Dergisi/a**, Cilt:4, Sayı:2, Eylül 2005, s. 47-58.
- Alkışer, Yasemin,
Hülya Yürekli: “Türkiye’de Devlet Konutunun Dünü Bugünü Yarını”, **İTÜ Dergisi/a**, Cilt:3, Sayı:1, Mart 2004, s. 63-74.
- Aydıntan, Belgin: “Dışa Alçıma Yolunda Stratejik Ortaklıklar ve Türk Şirketleri Açısından Önemi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s.135-152
- Baradan, Selim: “Türk İnşaat Sektöründe İş Güvenliğinin Yeri ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, Ocak 2006, s. 87-100.
- Bayındırlık ve İskan
Bakanlığı: “Yapı Malzemeleri Yönetmeliği Kapsamında Türk Standartları Enstitüsünün Onaylanmış Kuruluş Olarak Görevlendirilmesine Dair Tebliğ”, 2007, <http://www.bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 7 Mart 2007
- Bayındırlık ve İskan
Bakanlığı: “Yapı Malzemeleri Yönetmeliği’ne İlişkin Açıklayıcı Dokümanlar Hakkında Tebliğ”, 29 Kasım 2004, (Çevrimiçi) <http://bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 5 Temmuz 2006

- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: “Yapı Malzemeleri Yönetmeliği 86/106/ EEC”, (Çevrimiçi), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/21138.html>, 22 Kasım 2005.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: “Yapı Malzemeleri Teknik Komitesinin Oluşumu ve Görevlerine Dair Tebliğ”, 16 Temmuz 2004, (Çevrimiçi), <http://www.bayindirlik.gov.tr/tebliglistesi.php>, 20 Kasım 2006.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: “Kılavuz Belge D : Yapı Malzemeleri Direktifi Kapsamında CE İşaretlemesi”, 4 Eylül 2002, (Çevrimiçi), <http://www.bayindirlik.gov.tr/kilavuzd.htm>, 5 mart 2005.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: “Yapı Denetim Uygulama Usul ve Esasları Yönetmeliği”, 12 Ağustos 2001, (Çevrimiçi), http://ydk.bayindirlik.gov.tr/ydk_yonetmelikler.htm
- Berberoğlu, Murat Gökşin: “Konut Finansmanı ve Türkiye’ye Uygun Bir Model”,Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2005.
- Borat, Oğuz: “Avrupa Yeterlilik Çerçevesi ve Türkiye’de Yeterliliklerin Tesbiti ve Ölçülmesi”, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, 12 Eylül 2005,(Çevrimiçi), <http://www.intes.org.tr/OguzBorat12Sep05.ppt>., 5 Ağustos 2006.

Comission of The European Communities:	“Green Paper on The Public-Private Partnerships and The Community Law on Public Contracts and Concessions : Com(2004) 327 Final”,April 30, 2004, (Çevrimiçi), http://europa.eu.int/com2004_0327en01.pdf , 7 Ocak 2006
Comission of The European Communities:	“Directive Amending European Directives 89/665/EEC and 92/13/EEC”, May 2006, (Çevrimiçi), http://eur-lex.europa.eu/COMfinal_doc=195 , 22 Aralık 2006.
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:	“Hizmetlerin İfası Çerçevesinde İşçilerin Başka Bir Üye Ülkede Görevlendirilmesine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Direktifi”, (Çevrimiçi), http://ab.calisma.gov.tr/direktif/1996-71tr.doc , 12 Eylül 2005.
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:	Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu”, Eylül 2006, (Çevrimiçi) http://www.calisma.gov.tr/mevzuat/5544_kanun.doc , 1 Mart 2007.
Çetinkaya, Murat:	“İlgili Pazar Kavramı ve İlgili Pazar Tanımında Kullanılan Nicel Teknikler”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi , No: 2842, Ankara, 2003.
Devlet Planlama Teşkilatı:	“Eximbank Uygulamaları”, 12 Temmuz 2006, (Çevrimiçi), http://plan9dtp.gov.tr/devletyardimlari.doc , 8 Ocak 2007.

Devlet Planlama Teşkilatı:	“3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun”, 8 Haziran 1994, (Çevrimiçi), http://ekutup.dpt.gov.tr/mevzuat/k3996.html , 1 Ekim 2005
Devlet Planlama Teşkilatı:	“ İnşaat Sektörü Büyüme Hızları ve Konut Miktarları”, (Çevrimiçi), http://ekutup.dpt.gov.tr , 6 Ocak 2007.
Devlet Planlama Teşkilatı:	9. Kalkınma Planı (2007-2013) : İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, t.y.
Devlet Planlama Teşkilatı:	“Ek ve Değişiklikler İle Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet ve Kamu Hizmeti İmtiyazı Mevzuatı”, DPT Yayınları , Yayın No: 2659.
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Türk-İrak İş Konseyi:	Irak’ın Yeniden Yapılandırılması ve Türk –İrak İlişkileri”, 3 Temmuz 2004, (Çevrimiçi), http://www.ydmh.foreigntrade.gov.tr/IrakRaporu , 15 Mart 2007
Dış Ticaret Müşteşarlığı:	“Türk Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerinde Sektörü Hakkında Genel Bilgiler”, (Çevrimiçi), http://ydmh.foreigntrade.gov.tr/ , 2 Şubat 2007.
Dış Ticaret Müşteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü:	“Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Açıklamaları”, (Çevrimiçi), http://ydmh.foreigntrade.gov.tr/ , 25 Ocak 2007

- Dış Ticaret Müsteşarlığı: “CE Uygunluk İşareti ve Ülkemizde Uygulanmasına Dair Sorular ve Cevaplar”, (Çevrimiçi), <http://www.foreingtrade.gov.tr/ABsorucevap.htm>.
- Doğan, Özlem İpekçil, Mehmet Marangoz, Mert Topoyan: “İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s. 114-138.
- Doğan, Özlem İpekçil: “Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi”, **Dokuz Eylül Dergisi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Mart 2000
- Durukan, Tülin: “Pazar Ekonomisi Uygulayan Ülkelerin Yeni Ürün Geliştirme ve Ar-Ge Harcamaları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s. 170-181.
- Düzyol, M. Cüneyd: “T.C.’de Bina İnşaatı Sektörü ve 1990-2010 Dönemi Bölgesel İhtiyaç Tahmini”, **DPT Uzmanlık Tezi**, No: DPT :2484 , Aralık 1997.
- Erol, Korhan: “Türk İnşaat Sektörünün Avrupa Birliği’ne Uyum Süresince Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Nisan 2006.
- European Comission: “European Economy : Economic Forecast”, **Economic Forecasts**, No:2, Spring 2006.

- European Comission: “European Economy : The Broad Economic Policy Guidelines (fort he 2005-08 period)” , **TheBroad Economic Policy Guidelines**, No:4, July 2006,
- Europen Comission: “Europass Sistemi”, (Çevrimiçi),
<http://europass.cedefop.europa.eu/europass>,20 Eylül 2005
- Europen Construction Industry Federation – FIEC: “Annual Report 2006”, (Çevrimiçi),
<http://www.fiec.org/upload> , 15 Temmuz 2006
- Europen Parliament: “Directive 2004/18/EC Of The European Parliament and Of The Council”, Official Journal of The European Union, April 30, 2004, (Çevrimiçi), Rule Nmb: 34
<http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/pdf>,
- Güner, Aysun Ferah, Heyecan Giritli: “İnşaat Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi ve Türkiye’deki Uygulamalar”, **İTÜ Dergisi/a**, Cilt:3, Sayı:1, Mart 2004, s. 19-30.
- Güneş, Hurşit, Erhan Aslanoğlu, Sadullah Çelik: “İnşaat Sektörü Stratejik Planı”, **Türkiye Mütcaahhitler Birliğı Yayınları**, No: 12, 2004.
- Hazine Müsteşarlığı: “Gayri Safi Milli Hasıla Göstergeleri”,10 Ekim, 2006, (Çevrimiçi)
<http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/I-Uretim>
20 Aralık 2006.

- International Monetary Fund: “Global Prospects and Policy Issues”,
Report No: 06/400, December 30, 2006.
- International Monetary Fund: “IMF Country Report - Turkey”, **Country Reports**,
No: 06/402, November 2006.
- İnşaat Mühendisleri Odası: “**3. Yapı İşletmesi Kongresi Bildirisi**”, Maya BasınYayın,
29/30 Eylül 2005.
- Kamu İhale Kurumu: “4964-Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması İle Hakkında
Kanun”, 15 Ağustos 2003, (Çevrimiçi),
<http://www.kik.gov.tr/kanun/4964.htm>, 7 Ocak 2006.
- Kamu İhale Kurumu: “2004/18/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa
Birliği Konseyi Direktifi”, (Çevrimiçi),
<http://www.kik.gov.tr/duyuru.htm>, 25 Temmuz 2006.
- Kamu İhale Kurumu: “2004/17/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Avrupa
Birliği Konseyi Direktifi”, 25 Ağustos 2005, (Çevrimiçi),
<http://www.kik.gov.tr/duyurular.htm>, 20 Mart 2006.
- Meriç, Göksel: “Proje İhalelerinde Kamu İhale Mevzuatının Uygulanması
Üzerine Eleştirel Bir Deneme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi
ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 2006,
s. 113-120.
- Mimarlar Odası: “Bilbao Deklarasyonu Avrupa İnşaat Güvenliği Zirvesi
:İnşaat Güvenlik”, (Çevrimiçi),
<http://www.mimarlarodasi.org.tr> , 20Aralık 2006.

- Mimarlar Odası: “İnşaat İş Sağlığı ve Güvenliği: Avrupa’daki Güncel Gelişmelere Bakış”, (Çevrimiçi), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/ipdf>, Kasım 2006
- Mintzberg, Henry
Tomas Brian Quinn: **The Strategy Process: Concept, Contest, Cases**, 3.Edition, Prentice Hall International Pearson Pres., New Jersey, 1996
- Porter, Michael E.: **Competitive Strategy : Techniques For Analyzing Industries and Competitors**, The Free Press Company, New Jersey, 1998.
- Proquest: “Turkey: Building Energy Bridges To Europe”, (Çevrimiçi), July 20, 2006, <http://www.proquest.umi.com/pqdweb>
- Saltuk, Gülen Alev: “İşletmelerde Risk Derecelendirilmesi ve Türkiye’de Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Fakültesi, Haziran 1996.
- Sayılır, Ali: “Gelişmekte Olan Ülkelerde Kurulan Uluslararası Çok Ortaklı Girişimlerde Bilgi Edinimi ve Yerel Ortağa Yansıması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 1999
- Sertyeşililik, Begüm: “İnşaat Sektöründe Stratejik Planlama”,Yayınlanmamış Y.L Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2003
- The Association Of
Real Estate
Investment
Companies: “Turkey-The Big Picture”, No:11, November 2005

The Council of The European Communities:	“Council Directive on The Regulations and Administrative Provisions of The Member States Relating to Construction Products”, December 20, 2003, (Çevrimiçi), http://europa.eu.int/eur-lex/en.pdf -89.
Türkiye Büyük Millet Meclisi:	“4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu”, (Çevrimiçi), http://www.tmmb.gov.tr/kanunlar/k4734.html , Kanun No: 4734, 25 Ocak 2007
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası:	“Finansal İstikrar Raporu : Bölüm 1 Makro Ekonomik Gelişmeler”, Aralık 2006, (Çevrimiçi), http://www.tcmb.org.tr , 12 Ocak, 2007.
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası :	“Enflasyon Raporu 2006 - 4 ”, Ekim 2006, (Çevrimiçi) http://www.tcmb.org.tr , 5 Aralık 2006.
Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası:	“Avrupa Birliği Sürecinde Rekabet Edebilen Ayakta Kalacak” ,(Çevrimiçi), http://dunyainsaat.com.tr/heberd=985 , 5 Mart 2006.
Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası:	“Politik Risk ve Surety Sigortaları Raporu”, (Çevrimiçi), http://www.intes.org.tr/politik_%20risk.doc , 25 Kasım 2006.
Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası:	“İnşaat Sektörü Raporu”, Mart 2005, (Çevrimiçi), http://www.intes.org.tr/intes_raporu_mart2005.doc , 12 Kasım 2006.
Türkiye İşadamı ve Sanayiciler Derneği:	“2005 : INTERMEZZO,” Tüsiad Konjonktür Değerlendirme Dergisi , No:11, Ocak 2006.

- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu: “Sektörün İhtiyaçlarına Cevap Verebilecek Mesleki Yeterlilikler Belirlenecek”, **İşveren Dergisi**, Cilt: 30, Sayı : 10, Ekim 2006
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: “TOBB Müteahhitlik Sektör Kurulu Raporu : 3.Türkiye Sektörel ve Bölgesel Ekonomi Şurası”, 14 Şubat 2006, (Çevrimiçi), <http://www.tobb.org.tr/sura/müteahhitlik.doc>, 25 Ocak 2007.
- Ülgen, Hayri, Kadri Mirze: **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, İstanbul, Literatür Yayınları,, Ocak 2004
- World Bank: “Global Prospects of Growth”, World Bank, 2006, <http://www.worldbank.org/EXTDECPROSPECTSI>, 6 Ocak 2007.
- World Bank: “Global Economic Prospects : Managing The Next Wave Of Globalization”, The International Bank For Reconstruction and Development, November 22, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.worldbank.org/external>, 2 Ocak 2007.
- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü: “İnşaat Sektöründe Ar-Ge Faaliyetleri ve Yapı Araştırma Derneği Kurulması”,(Çevrimiçi), <http://www.mimarlarodasi.org.tr/belgedocs>, 25 Temmuz 2006.

EK 1- ÖRNEK OLAY ARAŞTIRMASI İÇİN KULLANILAN GÖRÜŞME FORMU

Firma:

Tarih/Saat:

Görüşme Yapılan Yönetici:

GİRİŞ

Merhaba, Ben Serkan Geler. İstanbul üniversitesi İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Yüksek Lisans tez çalışması doğrultusunda Örnek Olay : Doğuş İnşaat Burgaz-Karnobat Otoyolu ihalesini incelemekteyim.bu görüşmedeki amacımız bu ihale sürecini ve yapım işlemi hakkında ayrıntılı bilgi almaktır. Elde edeceğim bilgilerin tez çalışmamda ortaya koyduğum unsurlar hakkında net sonuçlar vereceğini umuyorum.bu hususta soracağım sorular hakkında görüş, bilgi ve önerilerinizi bekliyorum.

Görüşme süresince söyleyeceğiniz her şey gizli kalacak, hiçbir bilgi, görüş üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Ayrıca görüşmenin gerçekleştirildiği hiçbir kişinin ismi çalışmada yer almayacaktır.

Görüşmenin yaklaşık olarak 1.5 saat süreceğini tahmin ediyorum ve eğer soracağınız bir şey yoksa görüşmeye başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Bu ihalenin kazanılmasında rakiplerinize karşı hangi stratejik yaklaşımı izlediniz?
2. Rekabette hangi unsurlarınızla ön plana çıktınız?
3. Bu ihale süresince rekabet gücünü etkileyecek ne tür sorunlarla karşılaştınız?

4. Bu yapım işine katılan Türk iş gücünün yeterliliği konusunda ülke mevzuatı veya sözleşme açısından bir sıkıntı yaşandı mı?
5. Herhangi bir nedenle projede görev almasına ülke yetkilileri veya işveren tarafından izin verilmeyen bir çalışanınız oldu mu? Oldu ise nedeni nedir ve nasıl bir süreç yaşandı?
6. Çeşitli sertifikalara sahip olan (kaynakçı v.b.) çalışanların sertifikalarının kabulünde ya da ülke tarafından tanınmasında bir sorun yaşandı mı?
7. Gerçekleştirilen işin işvereni kamu kuruluşumuydu? Bu bir kamu tarafı olan hizmet alım sözleşmesi ise teknik şartnamenin dışında, ülkeye veya işe özel bir şartname veya koşul getirildi mi?
8. İhale hangi usulle gerçekleştirildi, hangi kurum tarafından verildi, ne kadar bir mali büyüklüğe alındı?
9. Kullanılan yapı malzemeleri ile ilgili teknik şartnamenin ışında o ülkeye ait bir mevzuat veya şartname şart koşuldu mu?
10. Yapı malzemeleri ne şekilde temin edildi? Hangi ülkeden temin edildi?
11. Yapı malzemelerinin kalite standartları ile ilgili yerel bir kurum müdahil oldu mu?
12. Yapı malzemelerinin temininde, ülkeye götürülmesinde veya kullanılmasında herhangi bir sorunla karşılaşıldı mı?
13. Yapım işinin denetimi hangi kurum tarafından gerçekleştirildi, herhangi bir sorunla karşılaşıldı mı?
14. Yapım işi Politik Risk Sigortası kapsamında mıydı? Eğer kullanılmadıysa nedeni nedir?
15. İş ve iş sahasının güvenliği konusunda yerel mevzuat mı uygulandı, bir sorun yaşandı mı? Yaşandı ise ne şekilde giderildi?
16. İş ile ilgili kullanılan finansal kaynak öz sermayemidir yoksa kredi tahsisi oldu mu?
17. Teminat mektubu ne şekilde, hangi kurumdan temin edildi? Bu süreçte bir sorun yaşandı mı?
18. Avrupa Birliği direktifleri yapım işi süresince ne şekilde karşınıza çıktı?
19. Avrupa Birliği uygulamalarından rekabet gücünüzü etkileyen oldu mu?